

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУ БОЙЫНША PIRLS
КРИТЕРИЙЛЕРІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ТІЛДІК
ПӘНДЕРДЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН
БАҒАЛАУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Астана, 2023

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Ғылыми-әдістемелік кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2023 жылғы 8 желтоқсандағы № 9 хаттама)

Оқу сауаттылығын бағалау бойынша PIRLS критерийлерін пайдалана отырып тілдік пәндерден білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023 ж. – 80 б.

Бұл әдістемелік ұсынымдарда қазақстандық білім алушылардың мәтінді түсіну және оқу сауаттылығының сапасы бойынша PIRLS халықаралық зерттеуі жайында маңызды мәліметтер берілген. Сонымен қатар алдыңғы кезеңдердегі тест/мәтін тапсырмалары мен сауалнама сұрақтарының үлгілері ұсынылады.

Әдістемелік ұсынымдар жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне, әдіскерлерге, сондай-ақ білім беру ұйымдарының қызметкерлеріне арналады.

Кіріспе

Білім алушылардың оқу сауаттылығының қалыптасуына барынша мүмкіндік туғызу үшін заманауи мұғалімнен оқу қызметінің формасын, әдіс-тәсілдерін тауып қолдану талап етіледі.

Аталған әдістемелік ұсынымда бастауыш мектеп мұғаліміне бастауыш сынып білім алушыларының мәтінмен жұмыс істеу шеберлігінің негізін салу яғни, ақпарат дерекнамасын білу, қызықтырған сұрақтарға жауап іздей алу, таңдалып алынған мәліметтерді сауатты көркемдеу мен ұсыну жобалары беріліп отыр.

Әдістемелік ұсынымда берілген материалдар оқырмандарға білім алу мен әртүрлі ақпарат дерекнамасымен жұмыс істеу балалардың ақпаратты дұрыс қабылдап, оның сапасын бағалауға және жасырын мағынасын түсініп, үйренуге көмектеседі. Білім алушының оқу сауаттылығына байланысты дағдысын қалыптастыру, тәрбиелік іс-шаралар және қосымша білім беру сияқты оқу компоненттерінің тығыз байланысы кезінде жоғары жетістіктерге жету жолдарын көрсетеді. Сонымен қатар, отбасылық оқу мәдениетін дамыту барысында ата-аналар қауымымен жұмыс жүргізудің де маңызы туралы сөз қозғалады.

«Оқу сауаттылығы» термині кең мағынада қарапайым оқу біліктілігі емес, мәліметтерді айқындай білу қабілетімен анықталуда. Мектеп жасындағы балалардың тек оқу техникасын меңгеруі қазіргі таңда қабілеттілік болып есептелмейді. Оқу сауаттылығы туралы түсінік мектеп бітірушінің әртүрлі форматтарда берілген мәтіндерді түсіне білуі, олардың мәні мен мазмұнын түсініп тұжырымдауы және білім алушылардың мектептен тыс уақыттарда және әртүрлі өмірлік жағдаяттарды шешуде оқығанын қолдана білу іс-әрекеттеріндегі қызметтерін бағалауға негізделген.

Қазақстанның халықаралық салыстырмалы зерттеулерге қатысуы оқу сауаттылығының даму деңгейін анықтауға септігін тигізеді. Зерттеуге қолданылатын құралдар әлемнің тәжірибелі сарапшыларымен педагогикалық өлшемдердегі бірегей технологияларды қолдана отырып жасалған.

Мәтіндегі қажетті мәліметті табу біліктілігін анықтау үшін білім алушы назарын мәліметке сұрақ қою арқылы аудару қажет, ол үшін мәтінге көз жүгіртіп, оның негізгі элементтерін анықтап, қажетті мәліметті табу талап етіледі. Білім алушының оқу сауаттылығының деңгейін анықтау тестілеуде жеткен жетістігіне негізделеді.

Әдістемелік ұсынымда берілген материалдарды халықаралық зерттеулерге білім алушыларды дайындау кезінде пайдалануға септігін тигізеді деген сенімдеміз.

Ұсынылып отырған әдістемелік құралда PIRLS халықаралық зерттеулер туралы ақпараттан бөлек, оқу сауаттылығы бойынша зерттеу құралдарының сипаты берілген.

1 ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫ БОЙЫНША PIRLS ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУІНІҢ НӘТИЖЕЛЕРІН ТАЛДАУ

57 мемлекетте және сегіз салыстырмалы ұйымда сәтті өткізілген PIRLS 2021 алдыңғы PIRLS бағалауларынан бірнеше жағынан ерекшеленеді. Біріншіден, PIRLS 2021 бағдарламасына көшуде маңызды шығармашылық күш білім алушылардың ұсынуымен жаңа топтық бейімдік дизайнын пайдалана отырып, 23 түрлі-түсті және тартымды мәтіндері бар инновациялық цифрлық бағалауға көшуге бағытталды. Екіншіден, PIRLS 2021 деректерін жинау екі жыл ішінде бұрын-соңды болмаған COVID-19 пандемиясы кезінде жүзеге асты. Мектептерде деректерді жинау біршама сәтсіздіктерге тап болғанымен, көптеген елдер жоғары сапалы деректерді жинау стандарттарын сақтады. Осы орасан күшжігердің нәтижесінде PIRLS 2021 пандемия кезінде жиналған төртінші сыныптың халықаралық деңгейдегі жалғыз салыстырмалы нәтижелерін берді.

PIRLS шолу

IEA (Білім беру саласындағы халықаралық оқу жетістіктерін бағалау қауымдастығы) PIRLS (мәтінді оқу және түсіну сапасын халықаралық зерттеу) – мектептің төртінші жылында, яғни оқырман ретінде дамуындағы маңызды өтпелі кезеңінде, білім алушылардың оқу үлгерімін бағалауға арналған қолданыстағы халықаралық бағдарлама. Білім берудің осы кезеңінде білім алушылар оқып үйренді, сондықтан қазір үйрену үшін оқиды. PIRLS 2001 жылдан бастап бес жыл сайын өткізіліп келеді және төртінші сыныптағы білім алушылардың оқу жетістіктерінің тенденцияларын бағалаудың әлемдік стандарты ретінде танылды. PIRLS 2021 20 жылдық тренд нәтижелерін беретін бесінші бағалау циклі болды. PIRLS және TIMSS (Мектептегі математика және ғылыми жаратылыстану білім сапасын халықаралық мониторингтік зерттеуі) Бостон колледжіндегі IEA TIMSS & PIRLS халықаралық зерттеу орталығы IEA Амстердам және IEA Гамбург кеңселерімен тығыз ынтымақтастықта жүргізеді. IEA - бұл ұлттық ғылыми-зерттеу институттары мен мемлекеттік органдарының тәуелсіз халықаралық кооперативі болып табылады. Ол әртүрлі елдердің білім беру жүйесіне саясаттың әсерін терең түсіну үшін 1960-шы жылдары білім алушылардың үлгерімін халықаралық бағалаудан өткізуге мұрындық болды. IEA 60 жылға жуық уақыт бойы дүние жүзіндегі елдерде оқу сауаттылығы мен оқуды жақсы түсінуге байланысты факторларының халықаралық бағалауын жүргізіп келеді.

PIRLS 2021 жүйесінде цифрлық бағалауға көшу

Уақыт өткен сайын тенденцияларды салыстыруда мықты негізді қамтамасыз ете келе, PIRLS бағалауды жақсарту үшін технология мен өлшеу әдістемесі саласындағы жетістіктерді пайдалана отырып, әр цикл сайын үздіксіз дамып келеді. Сонымен қатар, PIRLS оқуды бағалаудың жаңа тәсілдерін енгізуде, өйткені Интернеттегі ақпараттың үнемі өсіп келе жатқан қарқыны жаңа онлайн-оқу дағдыларын қамту үшін оқуды түсіну сипатын үнемі өзгертеді.

PIRLS 2021 төртінші сыныптағы халықаралық оқуды бағалауда екі маңызды жетістікті қамтыды:

- Цифрлық бағалауға көшу (мұнда талқыланды);
- Топтық бейімдік дизайн енгізілді (бұдан әрі «PIRLS 2021 бағдарламасында топтық бейімдік дизайнын жүзеге асыру» бөлімін қараңыз).

Цифрлық бағалау арқылы өлшеуді қызықты және интерактивті бағалау материалдары мен процедуралары арқылы жақсартуға болады. Интерактивті бағалаудың артықшылықтарына қоса, операциялық процедураларға қатысты әрекеттер (мысалы, материалдарды басып шығару және мектептерге жіберудің цифрлық баламасы) цифрлық бағалауға көшкеннен кейін одан да жоғары жүйелілік және тиімділікпен жүзеге асырылады.

PIRLS 2021 цифрлық бағалау үшін білім алушылар мәтіндер арасында еркін қозғала алатын және элементтер ұсынылған панельді белсендіре алатын (қараңыз: «Таңғажайып сегізаяқ» және «Бос құмыра») заманауи пайдаланушы интерфейсін әзірледі. Цифрлық бағалау интерактивті мүмкіндіктері бар мәтіндерді қосумен қатар, 2016 жылы басталған модельденген онлайн ортада оқуды түсінуді бағалау бойынша жаңашыл жұмыстың жалғасы ретінде инновациялық PIRLS тапсырмаларын (қараңыз: «Мұхиттар») енгізді. PIRLS 2021 цифрлық бағалау жүйелері бағаны қою үшін мәтін мен тапсырмаларды аудару және оқшаулау, тест жұмыстарын өткізу (бұрын баспа нұсқасында), білім алушыларды басқару және деректерін жеткізу мүмкіндіктерін қамтиды.

PIRLS 2021 аясында 26 мемлекет пен салыстыру талдауын жүргізетін 7 ұйым деректерді жинаудың негізгі әдісі ретінде цифрлық бағалауға ауысты, сондай-ақ «көпір» (аралық) іріктеуде PIRLS 2016 көшірмесінен тенденцияларды сипаттайтын қағаз мәтіндерін пайдаланды. Америка Құрама Штаттары PIRLS 2021 цифрлық бағалауын және PIRLS 2021 «қағаз көпірін» бағалауды басқарды. Америка Құрама Штаттары «қағаз көпірінің» нәтижелерін хабарлауды шешті. Қалған 31 мемлекет пен 1 салыстырмалы талдау ұйымы қағаз кітапшаларды пайдалана отырып, толық бағалау жүргізуді жалғастырды.

1-кестеде PIRLS 2021 қатысушыларының тізімі және олардың нәтижелері цифрлық немесе қағаз деректеріне негізделгендігі берілген. PIRLS 2021-де барлығы 57 мемлекет қатысты, соның ішінде IEA ұзақ тарихында әрқашан бөлек қатысқан мемлекет ішіндегі кейбір жеке білім беру жүйелері (мысалы, Бельгияның француз және голланд тілінде сөйлейтін бөліктері, сондай-ақ АӨА Гонконг) бар. Сонымен қатар, PIRLS-ке қатысқан елдердің аймақтарынан PIRLS 2021-ге салыстырмалы талдау (бенчмаркингі) бойынша 8 қатысушы қатысты.

1-кесте. PIRLS 2021 қатысушыларының тізімі және олардың нәтижелері

қ Албания	қ Иордания	ц Швеция
қ Австралия	ц Қазақстан	қ Түркия
қ Австрия	қ Косово	ц Біріккен Араб Әмірліктері
қ Әзірбайжан	қ Латвия	қ АҚШ
қ Бахрейн	ц Литва	қ Өзбекстан
ц Бельгия (фламандық)	қ Макао, АӨА	
қ Бельгия (француздық)	ц Мальта	Бенчмаркинг қатысушылары
қ Бразилия	қ Черногория	ц Альберта, Канада
қ Болгария	қ Марокко	ц Британдық Колумбия,
ц Кытайлық Тайбэй	қ Нидерланды	Канада
ц Хорватия	ц Жаңа Зеландия	

б Кипр ц Чехия ц Дания қ Мысыр қ Англия ц Финляндия қ Франция қ Грузия ц Германия қ АЭА Гонконг қ Венгрия қ Иран, Ислам Республикасы қ Ирландия ц Израиль ц Италия	қ Солтүстік Македония қ Солтүстік Ирландия ц Норвегия (5) қ Оман қ Польша ц Португалия ц Катар ц Ресей Федерациясы ц Сауд Арабиясы қ Сербия ц Сингапур ц Словакия Республикасы ц Словения қ Оңтүстік Африка ц Испания	ц Ньюфаундленд және Лабрадор, Канада * Онтарио, Канада ц Квебек, Канада ц Мәскеу, Ресей Федерациясы қ Оңтүстік Африка (6) ц Абу-Даби, БАӘ ц Дубай, БАӘ
---	---	---

ц Цифрлық деректер

қ Қағаз деректер

к Қағаз көпір деректері

* Нәтижелер туралы есеп беру үшін деректер жеткіліксіз

PIRLS 2021-де оқуды бағалау жүйесі

PIRLS 2021 оқуды түсінуді PIRLS 2021 оқуды бағалау құрылымы негізінде бағалады («PIRLS 2021 Оқуды Бағалау Жүйесі» 1-тарау). PIRLS оқуды бағалау жүйесі оқу және білім беру саласындағы зерттеулердің PIRLS Оқуды Дамыту Тобы (ОДТ) және Ұлттық Зерттеу Үйлестірушілері (ҰЗҮ) жүргізген тексерулері арқылы алдыңғы қатарда болуын қамтамасыз ету үшін әр цикл сайын жаңартылып отырды. Бұл білім беру тәжірибесі мен саясатында PIRLS өзектілігі мен маңыздылығын сақтайды. Дегенмен, PIRLS - бұл тенденцияларды зерттеуді білдіреді, сондықтан оның негізінде орналасқан ұйым барлық кезеңдерде өзгеріссіз қалды.

Құрылым оқудың екі негізгі мақсаты төңірегінде ұйымдастырылған: әдеби тәжірибе үшін оқу және ақпаратты алу және пайдалану үшін оқу. Сондай-ақ құрылым оқуды түсінудің төрт қиылысатын үрдісін қамтиды: назар аудару және нақты айтылған ақпаратты табу; тікелей қорытындыларды тұжырымдау; идеялар мен ақпаратты түсіндіру және қорытындылау; мазмұны мен мәтіндік элементтерді талдау және бағалау.

PIRLS 2021-де оқуды бағалау жүйесі 2016 жылы 14 елде сәтті іске қосылған ePIRLS әлемдегі жетекші онлайн оқуды бағалаудың өсіп келе жатқан маңыздылығын көрсететін ақпаратты ұсынады («Ақпараттық онлайн-оқу бағытындағы ePIRLS 2016 халықаралық нәтижелерін» қараңыз). PIRLS тапсырмаларында мұғалім аватары білім алушыларға әлеуметтік ғылым немесе жаратылыстану ғылым бойынша мектеп тапсырмаларын орындау үшін көптеген мәтіндері және интерактивті мүмкіндіктері бар модельденген мультимодальды веб-сайттар арқылы бағыттады.

PIRLS 2021-ге топтық бейімді дизайнын енгізу

PIRLS 2021 топтық бейімді дизайны оқудағы бағалау мен білім алушылардың үлгерім деңгейлері арасындағы қиындықтардың байланысы

туралы мемлекеттер арасында үздік келісімге келу арқылы сапалық өлшемдерді қамтамасыз етеді. Топтық бейімді дизайны екі қиындық деңгейіндегі буклеттерге біріктірілген үш қиындық деңгейіндегі (күрделі, орташа, жеңіл) мәтіндер мен тапсырмаларға негізделген («PIRLS 2021 бағалау жүйесі» 3 тарауын қараңыз). Күрделі буклеттерге күрделі және орташа мәтіндер мен элементтер кіреді, ал жеңілірек буклеттерге жеңіл және орташа мәтіндер мен элементтер кіреді. Барлық буклеттер әр мемлекетте таратылады, бірақ білім алушыларының орташа бөлігінің оқу жетістіктері жоғары елдер білім алушыларының жоғары пайызына (70%) күрделірек буклеттерді беруіне болады, ал білім алушыларының орташа бөлігінің оқу жетістіктері төмен елдер білім алушыларының жоғары пайызына жеңілірек буклеттерді беруіне болады.

PIRLS 2016-дан PIRLS 2021 топтық бейімделу дизайнына көшу өте сәтті болды, өйткені тенденция блоктарын 2016 жылғы деректер негізінде жеңіл, орташа және күрделі блоктарға бөлуге болды. PIRLS 2016 дизайны екі бағалауға ортақ блоктары арқылы PIRLS үзінді мен элемент блоктарын жеңілірек PIRLS Сауаттылық блоктарымен байланыстырды («PIRLS 2021 бағалау жүйесі» 3 тарауын қараңыз)

2021 жылы PIRLS Сауаттылық блоктары контентті «жеңіл» деңгейде, PIRLS және PIRLS Сауаттылық үшін ортақ блоктары «орташа» деңгейдегі контентті, ал PIRLS блоктары «күрделі» деңгейдегі контентті ұсынды. 2021 жылға арналған жаңадан әзірленген блоктарын қоса алғанда, PIRLS 2021 топтық бейімді дизайны PIRLS 2016 бейімделмейтін дизайнына қарағанда алынбаған жауап көрсеткіштерінің төменірек пайызына және нақтырақ жетістік бағалауларына әкелді («Әдістер мен процедуралар: PIRLS 2021 Техникалық Есеп» бөліміндегі 9-тарауды қараңыз).

PIRLS 2021 оқуды бағалау жүйесін жан-жақты қамтуды қамтамасыз ету және топтық бейімді дизайнын жүзеге асыру 18 мәтін мен элемент жиынтығынан, сондай-ақ 5 PIRLS тапсырмасынан тұратын бүгінгі күні ең толыққанды және күрделі халықаралық оқуды бағалауды құруға әкелді. 2-кестеде 18 мәтін мен элемент жиынтығына арналған PIRLS 2021 топтық бейімді дизайны көрсетілген, мұнда 9 мәтін мен элемент жиынтығы әдеби оқу мақсатын бағаласа, ал келесі 9 мәтін мен элемент жиынтығы ақпараттық оқу мақсатын бағалайды. Әр мақсатқа арналған 9 мәтін мен элементтен тұратын топтық бейімді дизайнда мәтіндер мен элементтердің 3 жиынтығы күрделі, 3-і орташа және 3-і жеңіл.

PIRLS 2021 бағалауына арналған мәтіндер мен элементтердің жаңа жинақтарын әзірлеу айтарлықтай күш салуды талап етті. Топтың жаңа дизайн талаптарын орындау үшін мәтін мен элементтердің алты жаңа жинағы қажет болды. Барлық мақсатты деңгейлерге табысты қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін тестілеуге арналған мәтіндер мен элементтердің екі есе көп жинағы (12) әзірленді. Сондай-ақ, PIRLS 2016 сайтында екі PIRLS міндеті жарияланды, сондықтан олардың орнын ауыстыру үшін PIRLS 2021 үшін екі жаңа міндет әзірленді.

Сынақ тапсырмаларын әзірлеу екі жылға жуық уақытты алды, оның ішінде ОДТ екі отырысы және ҰЗҰ үш отырысы өтті, ал ҰЗҰ отырыстарының бірі элементтерді әзірлеуге арнайы арналды. Қытайлық Тайбэйді өткен сұрақтарды әзірлеу жөнінде ҰЗҰ жиналысында 43 елден 126 өкіл 600-ден астам тармақты әзірледі.

2020 жылы COVID-19-дың бастапқыда пайда болғанына қарамастан жоспарланған сынақ уақытында мемлекеттердің жартысынан көбі сынақ деректерін жинай алды. Осылайша сынақтардан кейін осы сынақтардың деректері талданды, PIRLS 2021 материалдары таңдалды, аяқталды және жиналды, ал мемлекеттер PIRLS 2021 негізгі деректерін жинауға дайындықты жалғастырды.

*PIRLS 2021 деректерін жинау COVID-19 пандемиясына байланысты
үзілістерге қарамастан сәтті өтті*

PIRLS 2021 – COVID-19 салдарынан білім алушылардың оқуына кедергі болған кезде деректерді сәтті жинаған білім беру жетістіктерінің бірден-бір халықаралық бағалауы. Осылайша, халықаралық PIRLS 2021 дереккөрі оқуды оқыту мен оқуға COVID-19 әсерін зерттеуге арналған өте бай және құнды деректер көзін ұсынады.

Алдыңғы PIRLS бағалаулары сияқты, PIRLS 2021-ге дайындық барысында TIMSS және PIRLS, АӨА Гамбург және Канада Статистикалық басқармасы Халықаралық зерттеу орталығы әр елдегі мектептердің мұқият таңдалған кездейсоқ іріктеуін таңдаумен жұмыс істеді және мемлекеттердің жоғары нәтижелерге қол жеткізуіне арналған деректер жинау рәсімдерін үйретті. Алайда, белгілі болғандай, бүкіл әлем бойынша көптеген мектептер COVID-19 салдарынан айтарлықтай үзілістерге ұшырады, мектептердің көп бөлігі қашықтан оқытуға көшті немесе сыныптар санын азайтты. Тіпті ашық болған мектеп ғимараттарында да арнайы рәсімдер өткізіліп, COVID-19 таралуын болдырмау үшін мектептерге кіруге шектеу қойылды.

PIRLS жағдайға тез бейімделді және PIRLS 2021 мектептері мен білім алушыларының COVID-19 кезінде кездескен қиындықтары туралы ақпарат жинау үшін арнайы әзірленген сауалнамаға контекстік сұрақтарды енгізді. PIRLS 2021 мәнмәтіндік сауалнамаларына PIRLS 2021 веб-сайтында қол жеткізуге болады.

Сонымен қатар, PIRLS 2021 энциклопедиясы әр мемлекет өзінің оқуға үйрету нұсқаулығын сипаттайтын тарауды қамтиды, COVID-19-дың оқыту мен оқуды қалай үзіліске ұшыратқаны туралы көптеген мемлекеттерден ақпарат береді.

PIRLS 2021 деректерін жинау кезінде COVID-19 пандемиясының бастауыш мектептерге қалай әсер еткендігі бойынша мемлекеттер арасында айтарлықтай айырмашылықтар болды: кейбір мемлекеттер әлі де мектептерді жауып жатты, ал басқалары күндізгі оқыту әдістерін өзгертті.

3-кестеде PIRLS 2021 мемлекеттеріндегі білім алушылардың пайыздық көрсеткіші, олардың директорлары COVID-19 пандемиясының қалыпты бастауыш мектеп жұмысына әсер еткенін хабарлаған апталар саны көрсетілген.

Бағалау мерзімі кешіктірілген мемлекеттердегі директорлар (5-кестені қараңыз) сұраққа жауап беру үшін алдыңғы 2020-2021 оқу жылында алты ай бұрын болған оқиғаны еске түсіруі қажет болғандықтан, бұл мемлекеттер үшін жолдар қызғылт түске боялды. Кешіктірілген деректерді жинау негізінде нәтижелерді ажырату үшін бұл түсті кодтау келесі кестелерде де қолданылды.

2020-2021 оқу жылында мемлекеттер бойынша орта есеппен төртінші сынып білім алушыларының тек 14 пайызы ғана COVID-19 пандемиясы кезінде қалыпты жұмыстары зақым көрмей, мектептерге барды. Дегенмен, 47 пайызы «8 аптадан астам» оқу уақытында COVID-19 пандемиясымен қалыпты жұмыстары бұзылған мектептерге барды. Қалған білім алушылар біршама орташа бұзылыстарды бастан өткерді; білім алушылардың 10 пайызы COVID-19 пандемиясы «2 аптадан аз» оқытуға, 15 пайызы «2-4 аптаға» және 13 пайызы «5-8 аптаға» әсер еткен мектептерге барды.

Ата-аналардың қабылдауы

Суретте ата-аналардың COVID-19 пандемиясына байланысты баласының үйде қалғаны туралы есептері, сондай-ақ олардың пандемияның баланың оқу үлгеріміне әсері туралы қабылдаулары көрсетілген. Ақпарат PIRLS 2021 үй сауалнамасының екі тармағы арқылы жиналды («Тармақ туралы» қараңыз). Егер ата-аналар баласының COVID-19 пандемиясына байланысты үйде қалмады деп хабарласа, олардан баланың оқудағы ілгерілеуін қабылдауы туралы сұраққа жауап беру сұралмады.

Халықаралық деңгейде білім алушылардың көпшілігінің ата-аналары (87%) балаларының COVID-19 пандемиясына байланысты мектепке бармағанын, ал қалғандары балаларының пандемияға байланысты (13%) үйде қалмағанын хабарлады, сондықтан оларға одан әрі сұрақтар қойылмады.

Мемлекеттер бойынша орта есеппен білім алушылардың үштен екісінің ата-аналары (67%) баласының үйде қалғанын және баланың оқу үлгеріміне пандемия «көп» (22%) немесе «қандай да бір дәрежеде» теріс әсер еткенін хабарлады (45%). 19 пайыз білім алушылардың ата-аналары балаларының COVID-19 пандемиясына байланысты мектептен тыс қалғанын хабарлады, бірақ балаларының оқу үлгеріміне «мүлдем» әсер етпеді деп хабарлады.

COVID-19 пандемиясы кезінде мектептерде бағалау жүргізуге байланысты көптеген қиындықтарға қарамастан, мемлекеттер PIRLS 2021-ге қатысуға ниеттерін сақтап қалды. Барлық қатысушылардың орасан зор күш-жігерінің арқасында PIRLS 2021 мемлекеттері білім алушыларының емтиханнан өту мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін көптеген кедергілерді еңсерді. PIRLS 2021-де барлығы шамамен 400 000 білім алушы бағаланды.

2-кестеде көрсетілгендей, көптеген мемлекеттер Оңтүстік жарты шар елдері үшін 2020 жылдың қазанынан желтоқсанына дейін және Солтүстік жарты шар елдері үшін 2021 жылдың ақпанынан шілдесіне дейін созылған PIRLS 2021 бастапқы кестесі бойынша білім алушылардың төртінші оқу жылының соңына қарай деректерді жинай алды. Дегенмен, Солтүстік жарты шардағы кейбір елдер төртінші сынып білім алушыларының тобын бағалауды бесінші сыныптың басталуына дейін (2021 жылдың қыркүйегі мен желтоқсаны) кейінге қалдыруға

мәжбүр болды, ал кейбір елдер төртінші сынып білім алушыларын бастапқыда жоспарланған уақыттан бір жыл кешіктірді (Оңтүстік жарты шар үшін 2021 жылдың тамызынан желтоқсанына дейін және Солтүстік жарты шар үшін 2022 жылдың сәуірінен шілдесіне дейін).

Деректерді жинау кезінде көптеген елдер төртінші сынып білім алушыларын оқу жылының соңына қарай бағалады. Тек Солтүстік жарты шардағы 14 мемлекет білім алушылардың тестілеуі мен бағалауын бесінші сыныптың басына қалдыруға мәжбүр болды. PIRLS 2021-ге қатысу үшін білім алушылар көбінесе таңдалған мектептерден болды, бірақ жаз айларындағы кешігуге байланысты білім алушылар PIRLS 2016 құрдастарынан орта есеппен 6 ай үлкен болды («PIRLS 2021 жетістік нәтижелері туралы есеп» бөлімін қараңыз).

2-кесте. PIRLS 2021 мемлекеттері деректер жинаудың хронологиялық тәртібімен

Бастапқы жоспармен			
Оқу жылының соңындағы төртінші сынып білім алушыларын бағалау PIRLS 2016 деректері бойынша бес жыл көлеміндегі тенденция			
2020 ж. қазан – желтоқсан Оңтүстік жарты шар	2021 ж. ақпан - шілде Солтүстік жарты шар		
Жаңа Зеландия Сингапур	Албания Австрия Әзірбайжан Бельгия (фламандық) Бельгия (француздық) Болгария Қытайлық Тайбэй Кипр Чехия Дания Мысыр Финляндия Франция Германия	Гонконг, АӘА Италия Иордания Косово Макао, АӘА Мальта Черногория Нидерланды Солтүстік Македония Норвегия (5) Оман Польша Португалия Ресей Федерациясы	Сербия Словакия Республикасы Словения Испания Швеция Турция Өзбекстан Бенчмаркинг қатысушылары Альберта, Канада Британдық Колумбия, Канада Ньюфаундленд және Лабрадор, Канада Мәскеу, Ресей Федерациясы

3-кесте. Кешіктірілген бағалау

Кешіктірілген бағалау		
Төртінші сынып тобы бесінші сыныптың басында бағалануы		
2021 ж. қыркүйек – желтоқсан Солтүстік жарты шар		
Бахрейн Хорватия Грузия Венгрия Ирландия Қазақстан Латвия	Литва Марокко Солтүстік Ирландия Катар Сауд Арабиясы Біріккен Араб Әмірліктері АҚШ	Бенчмаркинг қатысушылары Квебек, Канада Абу-Даби, БАӘ Дубай, БАӘ

4-кесте. Бір жылдан кейін бағаланғандар

Бір жылдан кейін бағаланғандар	
Оқу жылының соңындағы төртінші сынып білім алушыларын бағалау PIRLS 2016 деректері бойынша алты жыл көлеміндегі тенденция	
2021 ж. тамыз – желтоқсан Оңтүстік жарты шар	2022 ж. сәуір – шілде Солтүстік жарты шар
Австралия Бразилия Оңтүстік Африка Бенчмаркинг қатысушылары Оңтүстік Африка (6)	Англия Иран, Ислам Республикасы Израиль

ДЕРЕЖКӨЗ: IEA халықаралық PIRLS 2021 оқу сауаттылығын зерттеудегі
ілгерілеу. <https://pirls2021.org/results> жүктелген

Бағаланған білім алушылар саны

PIRLS 2021-де 150-200 мектептен шамамен 4000 білім алушыдан тұратын ұлттық репрезентативті кездейсоқ іріктеуді қамтыды. PIRLS 2021 шамамен 400 000 білім алушыдан, 380 000 ата-анадан, 20 000 мұғалімнен және 13 000 мектептен деректер жинады.

Қатаң іріктеу шешімі барлық дерлік мемлекеттердің барлық іріктеу стандарттарына сәйкес келетінін дәлелдеді. 57 мемлекет пен 8 бенчмаркер қатысушыларынан басқасының барлығы дерлік мемлекеттер тұрғындардың мақсатты тобын қамту бойынша ұсыныстарына сәйкес келеді және олардың көпшілігі стандарттың төмен деңгейіне (5%-дан аз) сәйкес келді.

Барлық дерлік мемлекеттер қатысушы мектептер мен білім алушылардың санына қойылатын талаптарды орындады немесе асыра орындады, тек 7 мемлекет бұл талапты орындау үшін алмастыратын мектептерге сенуге мәжбүр болды және 4 мемлекет талаптарға сай келмеді.

Қорытындылай келе, PIRLS 2021 деректерінің сапасы жоғары. Пандемия мемлекеттердің барлығына белгілі бір дәрежеде әсерін тигізді деп айтуға болады және ешбір бағалау COVID-19 мектептерге әсер етпегенде білім алушылардың қалай білім алатыны туралы деректерді бере алмайды. Ешбір бағалау, соның ішінде PIRLS 2021, COVID-19 пандемиясының білім алушылардың үлгеріміне тигізген әсерін өлшеу үшін, пандемиямен және пандемиясыз болған жетістіктерді салыстыру үшін әзірленбейді. Дегенмен, PIRLS 2021 пандемия кезінде бүкіл әлем бойынша білім алушылардың оқу бойынша үлгерімі мен оқу тәжірибесін зерттеу үшін бірегей деректер көзін ұсынады.

PIRLS 2021 алынған деректерін өлшеудің қысқаша мазмұны

PIRLS 2021 жетістіктері және әдістемеге сілтемелер туралы қосымша ақпаратты «Әдістер мен рәсімдер: PIRLS 2021 техникалық есебі» құжатындағы 10-тарауды (әдістеме) және 11-тарауды (іске асыру) қараңыз. PIRLS тенденция шкаласына PIRLS жетістіктерін тарату және алынған деректердің әрбір жинағының бағалау қорытындысын түрлендіру үшін PIRLS өзін жақсы көрсете білген психометриялық өлшеу әдістерін пайдаланды. Өткен PIRLS циклдарында осы әдістердің ішінде талдау және есеп беру үшін сызықтық масштабты түрлендіру әдісін және кездейсоқ эквивалентті іріктеуді пайдаланатын сызбаны байланыстыру әдісін кеңінен қолданылған («Әдістер мен рәсімдер: PIRLS 2021

техникалық есебі» 10-тарауда сипатталған). PIRLS 2021 цифрлық ортаға көшуде қағаз бағалау әдісінен цифрлық бағалау әдісіне көшуді қамтамасыз ету үшін аналитикалық рәсімдер мен деректерді жинау схемаларын бейімдеу қажеттілігі туындады. Тиісінше, цифрлық PIRLS бағалауын жүргізген мемлекеттер екі білім алушы іріктеуін пайдаланатын деректер жинау схемасын енгізді: шамамен 4500 білім алушыны қамтитын негізгі іріктеу және екінші, баламалы, бірақ азырақ «көпір» (аралық) іріктеу (шамамен 1500 білім алушы). Негізгі іріктеудегі білім алушылар 2021 жылы цифрлық бағалаудан өтті, ал аралық іріктеуде PIRLS 2016 қағаз форматында PIRLS 2021 тенденция элементтерін алды.

Қорытындысында әр мемлекетте қағаз және цифрлық форматта тенденция сұрақтарына жауап берген білім алушылардың баламалы іріктеуі алынды, бұл тенденция шкаласын PIRLS 2016 қағаз форматын PIRLS 2021 цифрлық форматына біріктіруге мүмкіндік берді. Аралық іріктеу цифрлық іріктеуге қарағанда азырақ болғанымен, әдетте қағаз бағалаудан өткен білім алушылар цифрлық бағалаудан өткен білім алушылармен бір мектепте оқыды. Көпір тапсырмаларының үлгілері барлық PIRLS 2021 мемлекеттері үшін қолданылған критерийлер бойынша бағаланды және олардың цифрлық аналогтарымен салыстырғанда сапасы бірдей екені танылды.

Қағаз және цифрлық бағалау нәтижелерінің PIRLS тенденция шкаласында көрсетілгенін қамтамасыз ету үшін PIRLS 2021 деректерін өлшеу келесі үш қадамды қамтыды. Біріншіден, PIRLS 2021 қағаз деректерінің PIRLS тенденция шкаласымен байланысын қамтамасыз етуде PIRLS 2016 және PIRLS 2021 қағаз деректеріне дәстүрлі бір мезгілдегі калибрлеу тәсілі қолданылды («Әдістер мен рәсімдер: PIRLS 2021 техникалық есеп» 11-тарауында сипатталған). Бұл процедура PIRLS 2021 қағаз бағалауын жүргізген тренд мемлекеттерінің барлық деректерін, сондай-ақ цифрлық мемлекеттердің қағаз аралық деректерін қамтиды. Екіншіден, цифрлық форматта бағалау жүргізген мемлекеттердің бағалау деректері тұрғындар деңгейіндегі байланысы арқылы PIRLS тенденция шкаласымен байланысты болды, бұл байланыс сандық және көпір іріктеудің арасындағы бірдей тұрғындар тобынан қолда бар баламалы іріктеуді пайдаланады. Соңында, ePIRLS деректерін PIRLS жетістіктер шкаласымен байланыстыру үшін, цифрлық мемлекеттердің деректері, соның ішінде ePIRLS элементтерінің деректері бірге бағаланды.

PIRLS 2021 жетістіктерінің қорытындысы туралы есеп

Оқу жетістіктерінің нәтижелері PIRLS 2021-ге қатысқан барлық 57 мемлекет пен 8 бечмаркинг ұйымдары үшін PIRLS 2021 халықаралық оқу нәтижелеріне енгізілді. COVID-19 пандемиясының әсерінен болған мектептің қалыпты жұмысының бұзылуы мен тестілеудің кешігулерінен туындаған деректердің салыстырмалылығына қатысты алаңдаушылық PIRLS 2021 нәтижелері туралы есеп беруді қиындатты.

PIRLS және TIMSS жоғары сапалы деректерді қамтамасыз етуде беделге ие болды, бірақ жиналған деректердің барлығы бастапқы ұсыныстарға сәйкес келмейді. Мұндай жағдайларда PIRLS және TIMSS қандай да бір себептермен бастапқы ұсыныстарға сәйкес келмейтін деректер негізінде нәтижелерді анықтау

үшін аннотацияларды пайдаланады. Мақсат - мемлекеттердің деректерін беру кезінде мәселелерді нақты белгілеу. «Мемлекеттердегі оқу бойынша жетістіктер» бөліміндегі «Бағалау кестесін өзгертудің білім алушының үлгеріміне әсері» тақырыбындағы талқылауды қараңыз.

Оқу жылының соңында төртінші сынып білім алушыларын бағалаған барлық мемлекеттердің жетістік қорытындысы кестеде орташа жетістіктерге сәйкес ұсынылған, сондай-ақ төртінші сынып білім алушыларын бір жылдан кейін бағалаған мемлекеттерге арналған түсініктемелер берілген. Ол кестеде көрсетілген мемлекеттер арасындағы орташа оқу бойынша жетістіктеріндегі елеулі айырмашылықтарды анықтауға арналған нұсқаулар берілген. Кестеде орташа жетістіктерге сәйкес барлық мемлекеттер көрсетілген, төртінші сынып білім алушыларының тобын бесінші сыныптың басында кейінге қалдырылған бағалаумен бағалаған мемлекеттер қызғылт түспен белгіленген.

PIRLS себеп пен салдарды анықтай алмаса да, PIRLS 2021-де жалпы төмендеу үрдістерін көрсетеді, бұл бағалаудың COVID-19 пандемиясы кезінде жүргізілгенін көрсетуі мүмкін. PIRLS тенденцияларын бағалау тарихында бұрын-соңды пандемия болмағандықтан, 2016 және 2021 жылдар арасындағы тенденциялар нүктелі сызықтармен көрсетілген. Бұл зерттеушілерді PIRLS 2021 нәтижелерін интерпретациялау кезінде сақтық таныту керек екенін ескертеді. 2021 жылғы PIRLS үлгерімінің деректері үшін қолданылған тәсілге ұқсас, төртінші сынып білім алушыларын бағалайтын мемлекеттердің тенденция нәтижелері бір кестеде берілген, сонымен қатар 2016 жыл мен 2021 жылдар арасында «бір жылдан кейінгі мемлекеттер» 5 жылдық тенденция орнына 6 жылдық тенденцияға ие деп анық белгіленді. Бесінші сыныпта кешіктірілген бағалары бар мемлекеттерге арналған тенденция нәтижелері жас ерекшеліктеріне байланысты өте сақтықпен интерпретациялануы керек және бөлек диаграммада көрсетілді.

PIRLS 2021 мәнмәтіндік сауалнаманың деректерін көрсету

PIRLS 2021 мәнмәтіндік сауалнама жүйесі («PIRLS 2021 бағалау жүйесі» 2-тарауын қараңыз) PIRLS 2021 мәнмәтіндік сауалнамасында қамтылған тақырыптарды сипаттайды. PIRLS 2021 білім алушыларға, олардың ата-аналарына, мұғалімдеріне және мектеп директорларына таратылған сауалнамалар арқылы оқуды оқыту және оқу мәнмәтіндері туралы ауқымды деректерді жинады.

COVID-19-ның PIRLS 2021 мәнмәтіндік сауалнама деректеріне әсерін бағалау қиын, алайда PIRLS 2021 бірнеше деңгейде құнды ақпараттың айтарлықтай көлемін жинады. Бағалау бесінші сыныпқа дейін кешіктірілген мемлекеттерде мектеп сауалнамасы нәтижелері аз ғана әсер етті, өйткені мектептердің көпшілігінде төртінші де, бесінші де сыныптар болды, ал директорлардан төртінші сыныпты және алдыңғы оқу жылын (2020–2021) есепке алуды да сұрады. Бағалаудың кешігуі бесінші сынып мұғалімдерінің сауалнама деректеріне ең үлкен әсер етті. Дегенмен, көптеген мемлекеттер төртінші сынып білім алушыларының мұғалімдерімен байланысуға тырысып, мұғалімдерден

сауалнамаға жауап беру кезінде алдыңғы оқу жылын (2020–2021) ескеруді сұрады.

TIMSS және PIRLS халықаралық зерттеу орталығы төртінші сыныптың соңында білім алушыларды бағалаған PIRLS 2021 мемлекеттерінің басым бөлігі мен төртінші сынып білім алушыларының тестілеуін бесінші сыныптың басына өзгерткен мемлекеттер арасында мәнмәтіндік сауалнамаға жауаптарының аз немесе мүлдем айырмашылығы жоқ екенін анықтау үшін бірқатар талдаулар жүргізді.

PIRLS 2021 халықаралық оқу нәтижелеріне мектеп, ата-ана және білім алушы сауалнамаларының таңдалған тармақтары бойынша барлық елдерге арналған нәтижелер кіреді (бесінші сынып білім алушыларының бағалауы кешіктірілген мемлекеттер қызғылт түспен белгіленді). COVID-19 деректер жинауға әсер еткенімен, алдыңғы бағалау циклдеріне қарағанда сауалнама деректері азырақ қосылды, PIRLS 2021 мәнмәтіндік сауалнама бойынша барлық деректер PIRLS 2021 Халықаралық дерекқорына енгізілді.

Сапа кепілдігі

COVID-19 пандемиясы әсерінен мектептер мен PIRLS 2021-ді енгізуге жауапты ұлттық зерттеу орталықтары үшін туындаған қиындықтарға қарамастан, мұқият жоспарлау және құжаттау, қатысушы мемлекеттер арасындағы ынтымақтастық, стандартталған рәсімдер, барлық жағынан сапаны бақылауға қатаң көңіл бөлу арқылы деректер сапасы мен салыстырмалылығын қамтамасыз етуде барлық күш-жігер жұмсалды. Бағалау әр мемлекеттегі білім алушылардың репрезентативті және жақсы құжатталған ықтималдық іріктеулері бойынша жүргізілді. Канаданың статистикалық басқармасының және IEA Гамбург қызметкерлері аңдатпа берілген деректер кестелерінде сәйкестікке қатысты кейбір тыс жайттарды қоспағанда, іріктеу және қатысу талаптарының орындалуын қамтамасыз ету үшін барлық іріктеу кезеңдерінде ұлттық зерттеу үйлестірушілерімен жұмыс істеді.

Амстердам IEA TIMSS & PIRLS халықаралық зерттеу орталығымен бірлесіп бағалау тапсырмалары мен сауалнамалар аудармаларының салыстырмалылығын қамтамасыз ету және бағалауды басқару бойынша мониторинг пен есеп беру үшін мектепке барудағы сапаны қамтамасыз етудің халықаралық бағдарламасын жүргізуде кең ауқымды сынақ жұмыстарының сериясын өткізу бойынша жұмыс істеді. TIMSS & PIRLS халықаралық зерттеу орталығы IEA Гамбург қызметкерлерімен бірге деректерді жинау операцияларын ұйымдастыру және мемлекеттер ішінде және мемлекеттер арасындағы барлық деректердің дәлдігі мен сәйкестігін тексеру үшін ұлттық зерттеу үйлестірушілерімен тығыз жұмыс істеді.

COVID-19 пандемиясы кезінде PIRLS сапа стандарттарын қолдау бойынша ауқымды күш-жігер айтарлықтай табысты болды. PIRLS 2021-ді өткізуге арналған көптеген техникалық шаралардың толық құжаттамасы «Әдістер мен рәсімдер: PIRLS 2021 техникалық есеп» құжаттамасында берілген. Бұл том PIRLS 2021 бағалауын әзірлеу және іске асыру үшін пайдаланылатын процестер туралы егжей-тегжейлі ақпаратты қамтиды, соның ішінде іріктеу,

аударма сынағы, деректерді жинау, өлшеу, деректерді байланыстыру және талдау.

Мемлекеттердің оқудағы жетістіктері

Білім алушылардың оқу бойынша үлгерімі туралы PIRLS 2021 деректері COVID-19 пандемиясының білім алушылардың оқуына әсерін зерттеуін жалғастыру үшін өте құнды ресурс болып табылады. PIRLS 2021 – COVID-19 әсерінен білім беру аясындағы кедергілер кезінде деректерді сәтті жинаған білім беру саласындағы нәтижелерді бағалау бойынша жалғыз кең ауқымды халықаралық ассоциациясы болып табылады.

Сонымен қатар, үлгерім туралы деректер бірнеше дереккөздерден жинақталған мәнмәтіндік ақпаратпен қоса беріледі: директорлардың мектеп жағдайы туралы есептері, білім алушылардың оқуды үйренуге деген қатынасы және ата-аналардың пандемияның балаларының оқуына әсері туралы түсініктері. («Үй жағдайындағы қолдау», «Мектеп құрамы, ресурстар және климат» және «Білім алушылардың оқуға деген көзқарасы мен тәртібі» есебінің келесі бөлімдерін қараңыз).

«PIRLS 2021 туралы» бөлім

«PIRLS 2021 туралы» бірінші бөлімде маңызды көлемді ақпарат PIRLS 2021 төртінші сыныпта түсініп оқуын халықаралық бағалауы туралы ұсынылды (мысалы, бағалау мазмұны, PIRLS 2021-ге қатысатын 57 мемлекет пен 8 салыстырмалы ұйым, цифрлық бағалауға көшу және бағаланатын білім алушылар саны).

PIRLS 2021 деректерін жинау COVID-19 пандемиясына байланысты білім берудегі үзілістерге сәйкес келсе де, ол әлемнің 57 еліндегі 400 000-ға жуық білім алушыны сәтті қамтыды. Көбінесе мектептің жабылуына әкеліп соқтырған («PIRLS 2021 туралы» қараңыз) пандемия мектеп жұмысындағы өзгерістерді талап етсе де, мемлекеттер деректер жинау кестелеріне шамалы өзгерістерден бастап нағыз батырлық күш-жігерге дейін түзетулер енгізе алды.

«PIRLS 2021 туралы» бөліміндегі кестеде 2020 жылдың қазанынан 2022 жылдың шілдесіне дейінгі PIRLS 2021 деректерін жинау хронологиясы көрсетілді. Бақытымызға орай, кестелердің өзгеруі PIRLS 2021 деректерінің сапасына әсері аз болды. PIRLS 2021 іріктеу процедураларын мұқият және жақсы құжатталған шешім мен деректерді жинау нәтижелері жоғары сапаны қамтамасыз ету бойынша PIRLS нұсқаулары негізінен орындалғанын көрсетті, десе де кейбір тыс жайттар тиісті түрде аннотацияланды. (А қосымшасын қараңыз). Халықаралық сапаны қамтамасыз ету бағдарламасы сонымен қатар деректерді жинау бойынша әрекеттерін бақылап, құжаттандырды («Әдістер мен рәсімдер: PIRLS 2021 техникалық есеп» бөліміндегі 6-тарауды қараңыз).

Бағалау кестесін өзгертудің білім алушылардың оқу үлгеріміне әсері

Барлық бағалау кезеңдерінде PIRLS деректерін жинау рәсімдері мүмкіндігінше оқу жоспарын қамту үшін бағалауды төртінші сынып соңында өткізеді.

PIRLS 2021 деректерін жинау мәселелері аясында 57 елдің 43-і мақсатты оқу жылының соңында білім алушыларды бағалай алды, соның ішінде бірнеше

мемлекеттер бағалауды бастапқыда жоспарланғаннан бір жылдан кейін өткізді. Осы уақытқа дейін төртінші сынып білім алушыларының бастапқы жоспарланғаннан бір жылдан кейін бағалануына байланысты үлгерімінде айтарлықтай айырмашылықтар анықталмады.

Алайда, қалған 14 мемлекетте (барлығы Солтүстік жарты шарда) деректерді жинау кестесіндегі қажетті өзгерістерде төртінші сынып білім алушыларының бағалауын бесінші сыныптың басына көшірді. PIRLS 2021 жетістік нәтижелерін қарастырған кезде, бұл мемлекеттердің кейбірінің PIRLS 2021-де жетістіктері бойынша артықшылығы бар екендігі анықталды, ол сонымен бірге 2016 және 2021 жылдар арасында салыстырмалы түрде күшті өсу тенденциясын көрсетті (есептің «Оқу жетістіктеріндегі тенденциялар» бөлімін қараңыз). Әрине, жетістіктердегі қандай да бір айырмашылықтардың себептері белгісіз. Алайда, осы айырмашылықтарға қарамастан, бағалауды бесінші сыныптың басына дейін кешіктірген 14 елдегі білім алушылардың орташа жасы төртінші сыныптың соңында бағаланған білім алушылардың орташа жасынан орта есеппен алты айға үлкен болды.

5-кесте. Бағаланған білім алушылардың орташа жасы

Деректерді жинау кезеңі бойынша PIRLS 2021-де және PIRLS 2016-да бағаланған білім алушылардың орташа жасы			
PIRLS 2021 деректерді жинау кезеңі	PIRLS 2021	PIRLS 2016	Айырмашылығы
Оқу жылының қорытындысы бойынша төртінші сынып білім алушыларын бағалау	10.2	10.2	0.0
Бесінші сыныптың басында төртінші сынып тобын кешіктіріп бағалау	10.8	10.2	0.5
Дөңгелектеуге байланысты кейбір нәтижелер сәйкес келмеуі мүмкін.			

Бұл білім алушылардың жасы салыстырмалы түрде үлкенірек болғандығынан басқа, өкінішке орай, төртінші сыныпты аяқтаған кездегі әлемнің 14 еліндегі білім алушылардың оқу бойынша жетістіктері туралы ақпаратсыз және олардың жаз айларындағы әрекеттері туралы ақпаратсыз, кешіктірілген тестілеу білім алушылардың оқу бойынша жетістіктеріне қаншалықты әсер ететіндігін анықтау үшін PIRLS 2021 деректерін пайдалану мүмкін емес. Зерттеушілер, мүмкін, болашақта бұл мәселені зерттеу үшін мемлекет деректері мен жергілікті білімдерді пайдалана алады. Дегенмен, қазіргі уақытта есепте тестілеуді бесінші сыныптың басына көшіру салыстырмалы түрде үлкенірек жастағы білім алушылардың іріктеуінен жиналған деректерге әкелген 14 мемлекет бойынша нәтижелер қызғылт түспен көрсетілді.

Орташа оқу деңгейі және шкала бойынша ұпайларды үлестіру

PIRLS 2021 57 қатысушы-мемлекеттер мен 8 бенчмаркинг қатысушыларының жетістіктерінің жалпы нәтижелері үш кестеде берілді.

- 6-кестеде төртінші сыныптың соңында деректерін жинаған 43 мемлекет пен 5 бенчмаркинг қатысушылары үшін оқудың орташа жетістігі мен шкала бойынша ұпай үлестірімі көрсетілген.

- 6-кестеде көрсетілген мемлекеттер үшін, 7-кестеде мемлекеттер бойынша орташа көрсеткіштер арасындағы айырмашылықтарының маңыздылық критерийі ұсынылған. Маңызды деп белгіленген нәтижелердің қателік деңгейі

20-дан 1 болып табылады. Шынайы айырмашылық нөлге тең болса да, іріктеу айырмашылықтарының маңызды болып табылуының 5 пайыздық мүмкіндігі бар.

- 8-кесте бесінші оқу жылының басталуына дейін деректер жинауды кейінге қалдырған 14 мемлекет және үш бенчмаркердің (жарты жылға жасы үлкен) білім алушыларының нәтижелерін қоса алғанда, барлық 57 мемлекет пен 8 бенчмаркер қатысушылары үшін орташа оқу жетістіктері мен шкала бойынша ұпай үлестірімі көрсетілді (қызғылт түспен белгіленген).

Оқу жылының соңында төртінші сынып білім алушыларын бағалаған 43 мемлекет пен 5 бенчмаркинг ұйымы үшін 6-кестеде әрбір елдің 95 пайыздық сенімділік интервалымен шкала бойынша орташа ұпайлары, сондай-ақ білім алушылардың орта жартысы үшін үлгерім диапазоны көрсетілді. (25-тен 75-ке дейінгі процентиль (квартиль аралық қарқын) және шеткі маңызы (5-ші және 95-ші процентильдер). 43 мемлекет орташа жетістіктерін кему ретімен берілген. Галстук-көбелекпен (∞) белгіленген мемлекеттер төртінші сынып білім алушыларын төртінші оқу жылының соңында, бірақ бастапқыда жоспарланғаннан бір күнтізбелік жылдан кейін бағалағанын ескеріңіз. Салыстыруды жеңілдету үшін бенчмаркинг қатысушылары кестенің төменгі жағындағы бөлек бөлімде белгіленді.

6-кесте. Оқу үлгерімінің орташа көрсеткіштері және шкала бойынша ұпайларды бөлу

<i>Елдер</i>	<i>Шкала бойынша орташа бағалау</i>	<i>Елдер</i>	<i>Шкала бойынша орташа бағалау</i>
Сингапур	587 (3.1) ▲	Сербия	514 (2.8) ▲
Гонконг	573 (2.7) ▲	Албания	513 (3.1) ▲
Ресей Федерациясы	567 (3.6) ▲	Кипр	511 (2.9) ▲
Англия	558 (2.5) ▲	Бельгия (Фламанд)	511 (2.3) ▲
Финляндия	549 (2.4) ▲	Израиль	510 (2.2) ▲
Польша	549 (2.2) ▲	PIRLS шкаласының орташа балы	500
Қытай Тайбэй	544 (2.2) ▲	Түркия	496 (3.4) ▼
Швеция	544 (2.1) ▲	Бельгия (Француз)	494 (2.7) ▼
Австралия	540 (2.2) ▲	Черногория	487 (1.6)
Болгария	540 (3.0) ▲	Солтүстік Македония	442 (5.3)
Чехия	540 (2.3) ▲	Әзірбайжан	440 (3.6) ▼
Дания	539 (2.2) ▲	Өзбекстан	437 (2.9) ▼
Норвегия	539 (2.0) ▲	Оман	429 (3.7) ▼
Италия	537 (2.2) ▲	Косово	421 (3.1) ▼
ОАР Макао	536 (1.3) ▲	Бразилия	419 (5.3) ▼
Австрия	530 (2.2) ▲	Иран, Ислам Республикасы	413 (4.9) ▼
Словакия Республикасы	529 (2.7) ▲	Иордания	381 (5.4) ▼
Нидерланды	527 (2.5) ▲	Египет	378 (5.4) ▼
Германия	524 (2.1) ▲	Оңтүстік Африка	288 (4.4) ▼
Жаңа Зеландия	521 (2.3)	Бенчмаркингке қатысушылар ▼	
Испания	521 (2.2) ▲	Мәскеу қаласы, Ресей Федерациясы	598 (2.1) ▲
Португалия	520 (2.3) ▲	Альберта, Канада	539 (3.6) ▲
Словения	520 (1.9) ▲	Британдық Колумбия, Канада	535 (3.5) ▲
Мальта	515 (2.7) ▲	Ньюфаундленд және Лабрадор, Канада	523 (3.2) ▲
Франция	514 (2.5) ▲	Оңтүстік Африка	384 (4.5) ▼

7-кесте. Әр түрлі елдердегі орташа оқу көрсеткіштері арасындағы айырмашылықтардың маңыздылығы

Елдер	Шкала бойынша орташа балл	Сингапур	Гонконг	Ресей Федерациясы	Англия	Финляндия	Польша	Қытай Тайбэй	Швеция	Австралия	Болгария	Чех Республикасы	Дания	Норвегия	Италия	Макао	Австрия
Сингапур	587(3.1)		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Гонконг	573(2.7)				▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Ресей Федерациясы	567(3.6)	▼			▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Англия	558(2.5)	▼	▼	▼		▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Финляндия	549(2.4)	▼	▼	▼	▼					▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Польша	549(2.2)	▼	▼	▼	▼					▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Қытай Тайбэй	544(2.2)	▼	▼	▼	▼										▲	▲	▲
Швеция	544(2.1)	▼	▼	▼	▼										▲	▲	▲
Австралия	540(2.2)	▼	▼	▼	▼	▼	▼										▲
Болгария	540(3.0)	▼	▼	▼	▼	▼	▼										▲
Чех Республикасы	540(2.3)	▼	▼	▼	▼	▼	▼										▲
Дания	539(2.2)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼								▲
Норвегия	539(2.0)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼								▲
Италия	537(2.2)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼								▲
Макао	536(1.3)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼								▲
Австрия	530(2.2)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	
Словакия Республикасы	529(2.7)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	
Нидерланды	527(2.5)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	
Германия	524(2.1)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	
Жаңа Зеландия	521(2.3)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Испания	521(2.2)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Португалия	520(2.3)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Словения	520(1.9)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Мальта	515(2.7)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Франция	514(2.5)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Сербия	514(2.8)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Албания	513(3.1)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Кипр	511(2.9)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Бельгия (Фламанд)	511(2.3)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Израиль	510 (2.2)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Турция	496(3.4)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Бельгия (Француз)	494(2.7)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Черногория	487(1.6)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Солтүстік Македония	442(5.3)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Әзірбайжан	440(3.6)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Өзбекстан	437(2.9)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Оман	429(3.7)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼

Косово	421(3.1)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Бразилия	419(5.3)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Иран, Ислам Республикасы	413(4.9)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Иордания	381(5.4)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Египет	378(5.4)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼
Оңтүстік Африка	288(4.4)	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼

8-кесте. Оқу үлгерімінің орташа көрсеткіштері және шкала бойынша ұпайларды бөлу

Елдер	Шкала бойынша орташа бағалау	Елдер	Шкала бойынша орташа бағалау
Сингапур	587 (3.1) ▲	Кипр	511 (2.9) ▲
Ирландия	577 (2.5) ▲	Бельгия (Фламанд)	511 (2.3) ▲
Гонконг	573 (2.7) ▲	Израиль	510 (2.2) ▲
Ресей Федерациясы	567 (3.6) ▲	Қазақстан	504 (2.7) ▲
Солтүстік Ирландия	566 (2.5) ▲	PIRLS шкаласының орташа балы	500
Англия	558 (2.5) ▲	Түркия	496 (3.4) ▼
Хорватия	557 (2.5) ▲	Бельгия (Француз)	494 (2.7) ▼
Литва	552 (2.3) ▲	Грузия	494 (2.6) ▼
Финляндия	549 (2.4) ▲	Черногория	487 (1.6) ▼
Польша	549 (2.2) ▲	Катар	485 (3.7) ▼
АҚШ	548 (6.8) ▲	Біріккен Араб Әмірліктері	483 (1.8)
Қытай Тайбэй	544 (2.2) ▲	Бахрейн	458 (2.9) ▼
Швеция	544 (2.1) ▲	Сауд Арабиясы	449 (3.6) ▼
Австралия	540 (2.2) ▲	Солтүстік Македония	442 (5.3) ▼
Болгария	540 (3.0) ▲	Әзірбайжан	440 (3.6) ▼
Чехия	540 (2.3) ▲	Өзбекстан	437 (2.9) ▼
Дания	539 (2.2) ▲	Оман	429 (3.7) ▼
Норвегия	539 (2.0) ▲	Косово	421 (3.1) ▼
Италия	537 (2.2) ▲	Бразилия	419 (5.3) ▼
ОАР Макао	536 (1.3) ▲	Иран, Ислам Республикасы	413 (4.9) ▼
Австрия	530 (2.2) ▲	Иордания	381 (5.4) ▼
Словакия Республикасы	529 (2.7) ▲	Египет	378 (5.4) ▼
Латвия	528 (2.6) ▲	Марокко	372 (4.5) ▼
Нидерланды	527 (2.5) ▲	Оңтүстік Африка	288 (4.4) ▼
Германия	524 (2.1) ▲	Бенчмаркингке қатысушылар	
Жаңа Зеландия	521 (2.3) ▲	Мәскеу қаласы, Ресей Федерациясы	598 (2.1) ▲
Испания	521 (2.2) ▲	Дубай, БАӘ	552 (1.5) ▲
Португалия	520 (2.3) ▲	Квебек, Канада	551 (2.7) ▲
Словения	520 (1.9) ▲	Альберта, Канада	539 (3.6) ▲
Мальта	515 (2.7) ▲	Британдық Колумбия, Канада	535 (3.5) ▲
Франция	514 (2.5) ▲	Ньюфаундленд және Лабрадор, Канада	523 (3.2) ▲
Сербия	514 (2.8) ▲	Абу-Даби, БАӘ	440 (3.5) ▼
Албания	513 (3.1) ▲	Оңтүстік Африка	384 (4.5) ▼

Жынысы бойынша орташа жетістік

9-кестеде оқу жылының соңында төртінші сынып тобы бағаланған 43 мемлекет пен мен 5 бенчмаркинг ұйымдарында жынысы бойынша бөлініп, оқудың орташа жетістігі берілген. Барлық 57 мемлекет пен 8 бенчмаркинг ұйымы, соның ішінде бесінші сыныптағы кешіктірілген бағалары бар мемлекеттер бойынша нәтижелер берілген (қызғылт түспен белгіленген). Әрбір кестеде мемлекеттер орташа оқу үлгеріміндегі гендерлік алшақтық өлшеміне қарай ұсынылды: қыздар мен ұлдар арасындағы аз немесе айырмашылығы

мүлдем жоқтан бастап, қыздардың пайдасына қарай айтарлықтай үлкен айырмашылыққа дейін.

Төртінші сыныпта оқу үлгерімі бойынша нәтижелер қыздардың ұлдарға қарағанда айтарлықтай артықшылығын көрсетті және бұл бесінші сыныпта тестілеу кешіктірілген мемлекеттерде ерекшеленбеді. Төртінші сыныптағы қыздардың орташа жетістіктері барлық дерлік мемлекеттердегі ұлдарға қарағанда жоғары болды, 43 мемлекетте орташа артықшылық 16 ұпай (9-кесте) және 57 мемлекетте 18 ұпай (10-кесте). 10-кестеге сәйкес Испания, Чехия, Израиль, Мальта және Ирандағы ұлдар мен қыздардың оқу үлгерімінде айтарлықтай айырмашылық болмады.

9-кесте. Жынысы бойынша орташа оқу үлгерімі

Елдер	Қыздар		Ұлдар		Айырма шылық
	Білім алушылардың пайызы	Шкала бойынша орташа балл	Білім алушылардың пайызы	Шкала бойынша орташа балл	
Испания	47 (0.9)	522 (2.6)	53 (0.9)	520 (2.5)	2 (2.6)
Чех Республикасы	49 (0.9)	541 (2.8)	51 (0.9)	538 (2.7)	4 (3.0)
Израиль	50 (1.1)	512 (2.8)	50 (1.1)	508 (2.6)	4 (3.0)
Португалия	48 (0.7)	523 (2.3)	52 (0.7)	517 (2.7)	6 (2.0)
Мальта	46 (3.4)	518 (3.6)	54 (3.4)	512 (3.2)	6 (4.1)
Италия	49 (0.6)	541 (2.4)	51 (0.6)	534 (2.4)	7 (2.0)
Бельгия (Фламанд)	49 (0.8)	515 (2.6)	51 (0.8)	507 (2.8)	8 (2.8)
Гонконг	51 (1.0)	577 (2.8)	49 (1.0)	569 (3.3)	8 (2.8)
Словакия Республикасы	52 (0.9)	533 (2.9)	48 (0.9)	525 (3.2)	8 (2.8)
Кипр	51 (0.7)	515 (3.2)	49 (0.7)	506 (3.1)	9 (2.7)
Сербия	49 (0.8)	518 (3.4)	51 (0.8)	509 (3.2)	9 (3.5)
Макао ОАР	50 (0.7)	540 (1.5)	50 (0.7)	531 (1.9)	10 (2.2)
Англия	51 (0.9)	562 (3.1)	49 (0.9)	553 (3.1)	10 (3.7)
Бельгия (Француз)	49 (0.8)	499 (3.2)	51 (0.8)	489 (2.9)	10 (3.2)
Дания	52 (0.6)	545 (2.5)	48 (0.6)	533 (2.8)	12 (3.0)
Нидерланды	50 (0.8)	534 (2.9)	50 (0.8)	521 (2.8)	13 (2.6)
Қытай Тайбэй	48 (0.5)	551 (2.5)	52 (0.5)	537 (2.4)	13 (2.3)
Ресей Федерациясы	49 (0.7)	574 (3.4)	51 (0.7)	561 (4.5)	13 (3.7)
Франция	50 (0.7)	521 (3.0)	50 (0.7)	507 (2.7)	14 (2.6)
Австрия	49 (0.9)	537 (2.6)	51 (0.9)	523 (2.6)	14 (2.7)
Швеция	50 (0.9)	551 (2.5)	50 (0.9)	536 (2.3)	15 (2.3)
Болгария	48 (0.9)	548 (3.0)	52 (0.9)	533 (4.0)	15 (3.9)
Германия	49 (0.8)	532 (2.5)	51 (0.8)	516 (2.5)	15 (2.6)
Египет	49 (1.5)	386 (5.7)	51 (1.5)	370 (6.4)	16 (5.6)
Норвегия	49 (0.7)	547 (2.3)	51 (0.7)	531 (2.4)	16 (2.4)
Иран, Ислам республикасы	46 (2.3)	422 (7.5)	54 (2.3)	405 (5.9)	17 (9.1)
Түркия	49 (0.6)	505 (3.8)	51 (0.6)	488 (3.6)	17 (2.8)
Австралия	50 (0.7)	549 (2.5)	50 (0.7)	532 (2.8)	17 (3.0)
Финляндия	50 (0.8)	558 (2.7)	50 (0.8)	541 (2.7)	18 (2.7)
Сингапур	49 (0.6)	596 (3.0)	51 (0.6)	578 (3.7)	18 (2.7)
Әзірбайжан	47 (0.8)	450 (4.1)	53 (0.8)	432 (4.0)	18 (3.7)
Словения	49 (0.7)	529 (2.1)	51 (0.7)	511 (2.3)	18 (2.3)
Жаңа Зеландия	49 (0.7)	531 (2.9)	51 (0.7)	512 (2.7)	19 (3.2)
Черногория	48 (0.6)	497 (2.0)	52 (0.6)	478 (2.2)	20 (2.6)
Польша	47 (1.0)	560 (2.5)	53 (1.0)	540 (2.7)	20 (2.9)
Албания	49 (1.0)	523 (3.5)	51 (1.0)	503 (3.4)	20 (3.2)
Косово	51 (0.9)	431 (3.1)	49 (0.9)	410 (3.8)	21 (3.1)
Бразилия	49 (1.1)	431 (6.0)	51 (1.1)	408 (6.1)	23 (6.0)
Өзбекстан	48 (0.9)	449 (3.1)	52 (0.9)	425 (3.5)	24 (3.4)
Солтүстік Македония	51 (1.0)	454 (5.8)	49 (1.0)	429 (6.0)	25 (5.2)
Оман	50 (0.6)	447 (4.2)	50 (0.6)	412 (4.1)	36 (3.8)

Иордания	51 (2.6)	398 (6.8)	49 (2.6)	362 (7.9)	36 (10.3)
Оңтүстік Африка	49 (0.6)	317 (4.4)	51 (0.6)	260 (5.0)	57 (3.6)
Орташа халықаралық көрсеткіш	49 (0.2)	509 (0.5)	51 (0.2)	493 (0.6)	
Бенчмаркингке қатысушылар					
Мәскеу қаласы, Ресей Федерациясы	49 (0.7)	604 (2.2)	51 (0.7)	593 (2.5)	11 (2.1)
Британдық Колумбия, Канада	49 (1.0)	542 (3.5)	51 (1.0)	529 (4.3)	13 (3.3)
Ньюфаундленд және Лабрадор, Канада	50 (1.2)	530 (3.1)	50 (1.2)	516 (4.3)	14 (4.0)
Альберта, Канада	49 (1.5)	546 (4.1)	51 (1.5)	531 (4.2)	15 (4.3)
Оңтүстік Африка	52 (0.7)	408 (4.5)	48 (0.7)	359 (5.2)	50 (3.9)

10-кесте. Жынысы бойынша орташа оқу үлгерімі

Елдер	Қыздар		Ұлдар		Айырма шылық
	Білім алушылардың пайызы	Шкала бойынша орташа балл	Білім алушылардың пайызы	Шкала бойынша орташа балл	
Испания	47 (0.9)	522 (2.6)	53 (0.9)	520 (2.5)	2 (2.6)
Чех Республикасы	49 (0.9)	541 (2.8)	51 (0.9)	538 (2.7)	4 (3.0)
Израиль	50 (1.1)	512 (2.8)	50 (1.1)	508 (2.6)	4 (3.0)
Португалия	48 (0.7)	523 (2.3)	52 (0.7)	517 (2.7)	6 (2.0)
Мальта	46 (3.4)	518 (3.6)	54 (3.4)	512 (3.2)	6 (4.1)
Италия	49 (0.6)	541 (2.4)	51 (0.6)	534 (2.4)	7 (2.0)
АҚШ	50 (1.3)	551 (7.2)	50 (1.3)	544 (7.1)	7 (4.4)
Бельгия (Фламанд)	49 (0.8)	515 (2.6)	51 (0.8)	507 (2.8)	8 (2.8)
Гонконг	51 (1.0)	577 (2.8)	49 (1.0)	569 (3.3)	8 (2.8)
Словакия Республикасы	52 (0.9)	533 (2.9)	48 (0.9)	525 (3.2)	8 (2.8)
Кипр	51 (0.7)	515 (3.2)	49 (0.7)	506 (3.1)	9 (2.7)
Сербия	49 (0.8)	518 (3.4)	51 (0.8)	509 (3.2)	9 (3.5)
Макао ОАР	50 (0.7)	540 (1.5)	50 (0.7)	531 (1.9)	10 (2.2)
Англия	51 (0.9)	562 (3.1)	49 (0.9)	553 (3.1)	10 (3.7)
Бельгия (Француз)	49 (0.8)	499 (3.2)	51 (0.8)	489 (2.9)	10 (3.2)
Хорватия	48 (0.9)	562 (3.0)	52 (0.9)	551 (3.0)	10 (3.3)
Ирландия	49 (1.0)	583 (3.3)	51 (1.0)	572 (2.8)	11 (3.5)
Дания	52 (0.6)	545 (2.5)	48 (0.6)	533 (2.8)	12 (3.0)
Нидерланды	50 (0.8)	534 (2.9)	50 (0.8)	521 (2.8)	13 (2.6)
Қытай Тайбэй	48 (0.5)	551 (2.5)	52 (0.5)	537 (2.4)	13 (2.3)
Ресей Федерациясы	49 (0.7)	574 (3.4)	51 (0.7)	561 (4.5)	13 (3.7)
Франция	50 (0.7)	521 (3.0)	50 (0.7)	507 (2.7)	14 (2.6)
Австрия	49 (0.9)	537 (2.6)	51 (0.9)	523 (2.6)	14 (2.7)
Венгрия	50 (1.0)	547 (3.7)	50 (1.0)	532 (4.0)	15 (3.4)
Швеция	50 (0.9)	551 (2.5)	50 (0.9)	536 (2.3)	15 (2.3)
Болгария	48 (0.9)	548 (3.0)	52 (0.9)	533 (4.0)	15 (3.9)
Германия	49 (0.8)	532 (2.5)	51 (0.8)	516 (2.5)	15 (2.6)
Египет	49 (1.5)	386 (5.7)	51 (1.5)	370 (6.4)	16 (5.6)
Норвегия	49 (0.7)	547 (2.3)	51 (0.7)	531 (2.4)	16 (2.4)
Катар	51 (1.6)	493 (4.2)	49 (1.6)	476 (4.8)	17 (5.0)
Иран, Ислам республикасы	46 (2.3)	422 (7.5)	54 (2.3)	405 (5.9)	17 (9.1)
Түркия	49 (0.6)	505 (3.8)	51 (0.6)	488 (3.6)	17 (2.8)
Қазақстан	50 (0.7)	512 (2.8)	50 (0.7)	495 (3.3)	17 (2.7)
Австралия	50 (0.7)	549 (2.5)	50 (0.7)	532 (2.8)	17 (3.0)
Финляндия	50 (0.8)	558 (2.7)	50 (0.8)	541 (2.7)	18 (2.7)
Сингапур	49 (0.6)	596 (3.0)	51 (0.6)	578 (3.7)	18 (2.7)
Әзірбайжан	47 (0.8)	450 (4.1)	53 (0.8)	432 (4.0)	18 (3.7)
Словения	49 (0.7)	529 (2.1)	51 (0.7)	511 (2.3)	18 (2.3)
Жаңа Зеландия	49 (0.7)	531 (2.9)	51 (0.7)	512 (2.7)	19 (3.2)
Черногория	48 (0.6)	497 (2.0)	52 (0.6)	478 (2.2)	20 (2.6)
Польша	47 (1.0)	560 (2.5)	53 (1.0)	540 (2.7)	20 (2.9)
Албания	49 (1.0)	523 (3.5)	51 (1.0)	503 (3.4)	20 (3.2)
Косово	51 (0.9)	431 (3.1)	49 (0.9)	410 (3.8)	21 (3.1)

Бразилия	49 (1.1)	431 (6.0)	51 (1.1)	408 (6.1)	23 (6.0)
Өзбекстан	48 (0.9)	449 (3.1)	52 (0.9)	425 (3.5)	24 (3.4)
Солтүстік Ирландия	52 (1.0)	578 (2.9)	48 (1.0)	553 (3.1)	24 (3.4)
Солтүстік Македония	51 (1.0)	454 (5.8)	49 (1.0)	429 (6.0)	25 (5.2)
Латвия	49 (1.3)	542 (2.6)	51 (1.3)	514 (3.3)	27 (3.1)
Біріккен Араб Әмірліктері	51 (1.7)	497 (2.7)	49 (1.7)	468 (3.6)	29 (5.2)
Марокко	48 (0.8)	390 (4.5)	52 (0.8)	356 (5.2)	33 (3.7)
Сауд Аравиясы	58 (1.5)	464 (5.0)	42 (1.5)	428 (4.9)	35 (6.8)
Оман	50 (0.6)	447 (4.2)	50 (0.6)	412 (4.1)	36 (3.8)
Иордания	51 (2.6)	398 (6.8)	49 (2.6)	362 (7.9)	36 (10.3)
Бахрейн	50 (1.1)	483 (3.9)	50 (1.1)	434 (3.2)	49 (4.5)
Оңтүстік Африка	49 (0.6)	317 (4.4)	51 (0.6)	260 (5.0)	57 (3.6)
Орташа халықаралық көрсеткіш	50 (0.1)	512 (0.5)	50 (0.1)	494 (0.5)	
Бенчмаркингке қатысушылар					
Дубай, БАӘ	51 (2.6)	557 (2.7)	49 (2.6)	547 (2.5)	9 (4.3)
Квебек, Канада	50 (0.9)	556 (3.3)	50 (0.9)	546 (2.9)	11 (3.0)
Мәскеу қаласы, Ресей Федерациясы	49 (0.7)	604 (2.2)	51 (0.7)	593 (2.5)	11 (2.1)
Британдық Колумбия, Канада	49 (1.0)	542 (3.5)	51 (1.0)	529 (4.3)	13 (3.3)
Ньюфаундленд және Лабрадор, Канада	50 (1.2)	530 (3.1)	50 (1.2)	516 (4.3)	14 (4.0)
Альберта, Канада	49 (1.5)	546 (4.1)	51 (1.5)	531 (4.2)	15 (4.3)
Абу-Даби, БАӘ	51 (2.0)	457 (3.9)	49 (2.0)	422 (5.3)	35 (6.3)
Оңтүстік Африка	52 (0.7)	408 (4.5)	48 (0.7)	359 (5.2)	50 (3.9)

Оқу жетістіктеріндегі тенденциялар

Бір бағалау кезеңінен келесі кезеңге дейінгі білім алушылардың үлгеріміндегі тенденцияларды өлшеу әрқашан өте қиын. PIRLS 2021 - 2001 жылы құрылғаннан бері PIRLS-тің бесінші бағалауы болып табылады, ол 20 жылдық тенденция деректерін ұсынады. Әрбір жаңа бағалау кезеңінде PIRLS бағалауларының көпшілігі кезеңнен кезеңге өзгеріссіз қалуы үшін, мұқият дамып, кез келген айырмашылықтарды құжаттау үшін бар күш-жігерін салады. Алайда, PIRLS 2021 жағдайында, COVID-19 пандемиясының басталуы, көбінесе мектептің жабылуына байланысты, мектеп жұмысын қиындатты («PIRLS 2021 туралы»), сондықтан деректер жинау кестелеріне түзетулер енгізу қажет болды («PIRLS 2021 туралы»).

Төртінші сыныптың соңында білім алушылардың оқуына және оқу үлгеріміне COVID-19 әсерін зерттеу үшін PIRLS 2021 мемлекеттерінен жиналған деректер біршама шектеулі болды. Әрбір елдің жағдайы мен пандемиямен күресу тәсілдері мүмкіндігінше қадағаланды және құжатталды, бұл ретте PIRLS көрсеткіші айтарлықтай өзгеріссіз қалды. Осы күш-жігердің ішінде мектептердің жабылу дәрежесін сипаттайтын PIRLS 2021 мектеп директорларының есептері құнды болып табылады. «PIRLS 2021 туралы» 3-кестеде әр мемлекетте мектептердің жабылуының ерекшелігі, сондай-ақ мектептен тыс оқу мүмкіндіктерін қамтамасыз ету тұрғысынан мектептердің жабылуына деген әсер көрсетілді. Пандемияның балаларының оқуына әсері туралы ата-аналардың хабарлауы әр мемлекеттерде әр түрлі болды («PIRLS 2021 туралы»), дегенмен ата-аналар пандемияның балаларының үштен екісінің оқу сапасына белгілі бір дәрежеде кері әсер еткенін хабарлады.

Орташа оқу жетістіктерінің тенденциялары

PIRLS 2021 тенденция көрсеткіштерін ескере отырып, 2016 кезеңнен кейін орын алған COVID-19 пандемиясы 2016 және 2021 жылдар аралығында көптеген мемлекеттерде мектептегі білім беру үрдісіне айтарлықтай әсер еткені белгілі. Сондай-ақ алдыңғы тенденция кезеңдері мұндай пандемияның әсеріне ұшырамағаны белгілі, сондықтан осы есепте ең соңғы кезең үшін осы елеулі айырмашылықты көрсету үшін 2016 және 2021 жылдар арасындағы тенденциялар нүктелі сызықтармен көрсетілген. Нүктелі сызық COVID-19 әлемдік пандемиясының 2016 жылдан кейін орын алғанына назар аударуға арналған, бірақ аңдатпада пандемия әсерінің көлемін немесе тіпті әсердің әр мемлекетте орын алғанын көрсетпейді. Мемлекет ішіндегі және мемлекет арасындағы пандемияның ауқымы бойынша айырмашылықтар мен жауап реакциясы қазіргі уақытта COVID-19 әсерінің ауқымын мемлекеттер бойынша немесе олардың ішінде біркелкі бағалауға мүмкіндік бермейді. Пандемияның мемлекет ішіндегі білім алушылардың үлгеріміне әсерін зерттеу үшін қосалқы ұлттық, аймақтық және жергілікті деректерді пайдалану орынды болмақ. Тенденция нәтижелерін талдау нақты жағдайларды көрсететін емес, тұрақты деп санауға болатын орташа жетістіктерді бағалау бойынша салыстырмалы кезең аралық деректерді қажет етеді. Сондықтан мемлекеттердің тенденция графиктері кем дегенде алдыңғы бір кезең мен ағымдағы кезеңнің салыстырмалы деректер нүктелері болған жағдайда ғана жасалады. Бұл PIRLS 2021-ге қатысқан 57 мемлекет пен 8 бенчмаркинг ұйымының біршама қысқаруына әкелді. Бұрын айтылғандай, 14 мемлекет пен 3 бенчмаркинг ұйымы 2021 жылы PIRLS деректерін жинауды кейінге қалдырғандықтан, 2021 жылы олардың салыстырмалы деректері болмады. Әрі қарай, төртінші оқу жылының соңында PIRLS 2021 деректерін жинаған 43 мемлекеттің 8-інде кем дегенде алдыңғы бір кезең үшін салыстырмалы тенденция деректерінің болмауының басқа себептері болды (мысалы, олар PIRLS 2021-ге алғаш рет қатысты, тұрғындар санында үлкен өзгеріс болды немесе тенденцияларды зерттеуге арналған материалдардың аудармаларына көптеген өзгерістер енгізілді). Екі немесе одан да көп кезеңдер бойынша салыстырмалы тенденция деректеріне қойылатын талаптарды орындаған 35 мемлекет пен үш бақылау ұйымының нәтижелері 1-суретте және 11-кестеде берілген. 1-суретте PIRLS бағалаулары арасындағы оқу үлгерімінің орташа айырмашылығының графикалық көрінісі берілген. 11-кестедегі деректер нақты бағалаулар арасындағы орташа жетістіктердің өзгерістерін құжаттайтын толық ақпаратты береді.

COVID-19 пандемиясы PIRLS 2021 және PIRLS 2016 арасындағы соңғы тенденцияларға әсер етуі мүмкін болғандықтан, бұл үрдістер ең алғашқы болып талқыланады. 2016 жылғы және 2021 жылғы деректері бар 32 мемлекет және 1 бенчмаркер қатысушысынан 21 мемлекетінде (және 1 бенчмаркер ұйымы) 2016 жылмен салыстырғанда 2021 жылы орташа оқу үлгерімі төменірек деңгейде болды, 8 мемлекетте ешқандай өзгеріс байқалмады немесе шамалы болды, тек 3 мемлекетте ғана орташа оқу үлгерімі жоғарырақ болды.

2016 ж. мен 2021 ж. аралығында PIRLS 2021 мемлекеттерінің үштен екісі орташа оқу үлгерімінің төмендеу фактісінің байқалуы төртінші сыныптағы оқу

үлгеріміне пандемияның кең таралған теріс әсерін топшылайды. Бұған қоса, 2016 жылмен салыстырғанда 2021 жылы көрсеткіштері төмен 21 мемлекетке қарасақ, 8 мемлекет 2011 жылмен салыстырғанда 2016 жылы нәтижелерінің жақсарғанын көрсетті, ал 3 мемлекетті ешқандай өзгеріс байқалмады. Яғни, бірқатар елдерде 2011-2016 жылдар аралығындағы өсу немесе тұрақты үрдіс 2021 жылы төмендеу үрдісіне жол берді.

2016 жылмен салыстырғанда 2021 жылғы төмендеу тенденцияларының басым болуы 2021 жыл мен алдыңғы кезеңдер арасындағы үрдістерге де әсер етіп, ұзақ мерзімді тенденциялардың көрінісін қиындата түсті. Сингапур PIRLS бағалауының бесеуінің әрқайсысында тұрақты жақсарғанын көрсеткен жалғыз мемлекет болды. Словения 2021 жылы соңғы құлдырау алдында алғашқы төрт бірізді бағалауында жақсартуларды көрсетті. Дегенмен, жалпы алғанда, 2001 жылдан бері төрт немесе бес бағалау бойынша салыстырмалы деректері бар 15 елдің өзіндік «көтерілулері мен құлдыраулары» болды.

Бір қызығы, білім беруді жақсартуды қолдаудың орасан зор қиындықтарына және жақында болған жаһандық COVID-19 пандемиясына қарамастан, екі бағалауға қатысқан 18 мемлекет үшін 2001 ж. бастап 2021 ж. арасындағы 20 жылдық тенденциялар нәтижелерін ғана салыстырған кезде, 7 оқудағы орташа жетістіктердің көбеюі, шамамен 6 бірдей жетістіктер, тек 5 үлгерімнің төмендеуі байқалды.

Бұған қоса, соңғы 20 жылдағы оқу жетістіктерінің салыстырмалы тұрақтылығын және бүгінгі төртінші сынып білім алушыларының күнделікті өмірінде Интернеттің арқасында кездесетін оқу материалдарының саны мен алуан түрлілігінің орасан зор өсуін ескере отырып, PIRLS 2021 ұзақ мерзімді тенденцияларында кейбір оң нәтижелер болуы мүмкін.

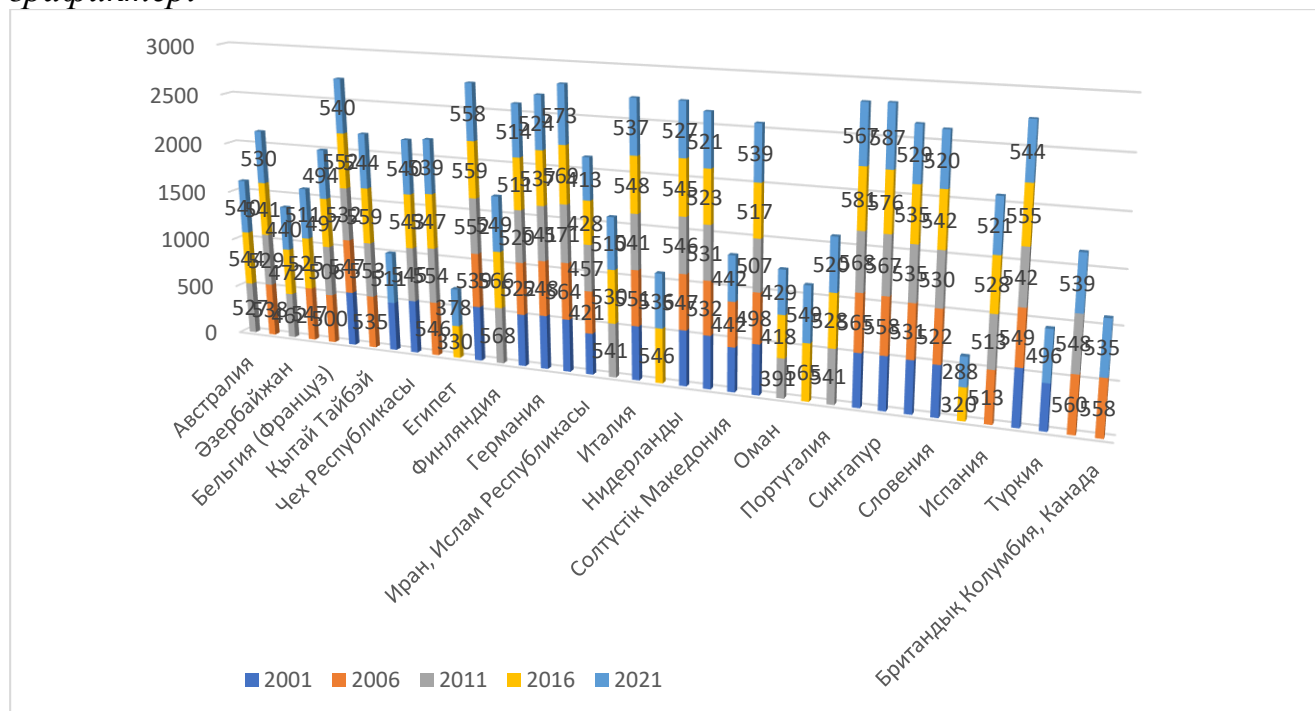
Бұл елдер уақыт өте келе өз жетістіктерінде кейбір өзгерістерді байқағанымен, бізде ұзақ мерзімді деректері бар 18 мемлекеттің жиынтығы үшін уақыт өте келе жетістіктердің ұзақ мерзімді тұрақтылығы бар дегенді білдіреді.

Төртінші сынып тобын бағалауды бесінші сыныптың басына дейін кешіктіруге мәжбүр болған 14 мемлекет бойынша тенденция нәтижелері 1-суретте (тенденция кестелері) және 11-кестеде (бағалау кезеңдері арасындағы орташа жетістіктердің айырмашылығы) көрсетілген.

PIRLS 2016 деректері бар 13 елдің 6-ы 2016 жылға қарағанда 2021 жылы жоғары жетістіктерге қол жеткізгені бойынша нәтижелер көрсетті. Бұрын түсіндірілгендей («Бағалау кестесіндегі өзгерістердің білім алушылардың үлгеріміне әсері» алдыңғы тарауын қараңыз), бұл елдердің PIRLS 2021-дегі үлгерімдерінің жоғары деңгейде болуы ішінара үлкенірек жастағы білім алушылардан деректерді жинаудың артықшылығына байланысты болуы мүмкін (орта есеппен алты айға жасы үлкен).

Бұл мемлекеттердің PIRLS 2021 бағалауының кешігуі жетістіктердің көлемін белгісіз дәрежеде арттырған болуы мүмкін. Дегенмен, білім алушы жасының өзі нәтижелерден бас тартуға себеп бола алмайды. PIRLS 2016 жылдан бері нақты салыстыру мүмкін емес және бұл елдердің бірқатарында 2016 жылы оқу жетістіктері жоғары болғаны назар аудартады.

1-сурет. Оқу үлгерімінің орташа көрсеткіштерінің тенденцияларының графиктері

11-кесте. Бағалаудың әртүрлі жылдарындағы оқу үлгерімінің орташа көрсеткіштеріндегі айырмашылықтар

Елдер	Шкала бойынша орташа балл	Жылдар арасындағы айырмашылықтар			
		2016	2011	2006	2001
Австралия					
2021	540 (2.2)	-4	13 ▲		
2016	544 (2.5)		17 ▲		
2011	527 (2.3)				
Австрия					
2021	530 (2.2)	-11 ▼	1	-9 ▼	
2016	541 (2.4)		12 ▲	2	
2011	529 (1.9)			-9 ▼	
2006	538 (2.2)				
Әзербайжан					
2021	440 (3.6)	-32 ▼	-22 ▼		
2016	472 (4.2)		10		
2011	462 (3.3)				
Бельгия (Фламанд)					
2021	511 (2.3)	-14 ▼		-36 ▼	
2016	525 (1.9)			-22 ▼	
2006	547 (1.9)				
Бельгия (Француз)					
2021	494 (2.7)	-3	-12 ▼	-5	
2016	497 (2.6)		-9 ▼	-2	
2011	506 (2.9)			6	
2006	500 (2.6)				
Болгария					
2021	540 (3.0)	-12 ▼	8	-7	-11 ▼
2016	552 (4.2)		20 ▲	5	1
2011	532 (4.1)			-15 ▼	-19 ▼
2006	547 (4.4)				-3
2001	550 (3.8)				
Қытай Тайбэй					

2021	544 (2.2)	-15	-9 ▼	8 ▲	
2016	559 (2.0)		6	24 ▲	
2011	553 (1.8)			18 ▲	
2006	535 (2.0)				
Кипр					
2021	511 (2.9)				17▲
2001	494 (2.9)				
Чех Республикасы					
2021	540 (2.3)	-4	-6		3
2016	543 (2.1)		-2		6 ▲
2011	545 (2.2)				9 ▲
2001	537 (2.3)				
Дания					
2021	539 (2.2)	-8 ▼	-15 ▼	-7 ▼	
2016	547 (2.1)		-7 ▼	1	
2011	554 (1.7)			8 ▲	
2006	546 (2.2)				
Египет					
2021	378 (5.4)	48 ▲			
2016	330 (5.6)				
Англия					
2021	558 (2.5)	-1	6	18 ▲	5
2016	559 (1.9)		7 ▲	19 ▲	6
2011	552 (2.6)			12 ▲	-1
2006	539 (2.5)				-13 ▼
2001	553 (3.5)				
Финляндия					
2021	549 (2.4)	-17 ▼	-19 ▼		
2016	566 (1.8)		-2		
2011	568 (1.8)				
Франция					
2021	514 (2.5)	2	-6	-8 ▼	-11 ▼
2016	511 (2.2)		-9 ▼	-10 ▼	-14 ▼
2011	520 (2.7)			-2	-5
2006	522 (2.0)				-4
2001	525 (2.4)				
Германия					
2021	524 (2.1)	-13 ▼	-17 ▼	-24	-15
2016	537 (3.2)		-4	-10 ▼	-2
2011	541 (2.3)			-7 ▼	2
2006	548 (2.2)				9 ▲
2001	539 (1.9)				
Гонконг					
2021	573 (2.7)	4	2	9 ▲	45 ▲
2016	569 (2.7)		-2	5	41 ▲
2011	571 (2.3)			7	43 ▲
2006	564 (2.4)				36
2001	528 (3.1)				
Иран, Ислам Республикасы					
2021	413 (4.9)	-15 ▼	-45 ▼	-8	-1
2016	428 (4.0)		-29 ▼	7	14 ▲
2011	457 (2.9)			36 ▲	44 ▲
2006	421 (3.2)				7
2001	414 (4.3)				
Израиль					
2021	510 (2.2)	-20 ▼	-31 ▼		
2016	530 (2.5)		-11 ▼		
2011	541 (2.7)				
Италия					
2021	537 (2.2)	-11 ▼	-4	-14 ▼	-4

2016	548 (2.2)		7 ▲	-3	7 ▲
2011	541 (2.2)			-10 ▼	1
2006	551 (2.9)				11 ▲
2001	541 (2.4)				
Макао ОАР					
2021	536 (1.3)	-10 ▼			
2016	546 (1.0)				
Нидерланды					
2021	527 (2.5)	-18 ▼	-19 ▼	-20 ▼	-27 ▼
2016	545 (1.7)		-1	-2	-9 ▼
2011	546 (2.0)			-1	-8 ▼
2006	547 (1.5)				-7 ▼
2001	554 (2.4)				
Жаңа Зеландия					
2021	521 (2.3)	-1	-10 ▼	-10 ▼	-7
2016	523 (2.2)		-8 ▼	-9 ▼	-6
2011	531 (1.9)			-1	2
2006	532 (2.1)				3
2001	529 (3.7)				
Солтүстік Македония					
2021	442 (5.3)			0	1
2006	442 (4.1)				1
2001	442 (4.8)				
Норвегия					
2021	539 (2.0)	-20 ▼			
2016	559 (2.3)				
Оман					
2021	429 (3.7)	11 ▲	39 ▲		
2016	418 (3.3)		28 ▲		
2011	391 (2.8)				
Польша					
2021	549 (2.2)	-16 ▼			
2016	565 (2.1)				
Португалия					
2021	520 (2.3)	-8 ▼	-21 ▼		
2016	528 (2.3)		-13		
2011	541 (2.5)				
Ресей Федерациясы					
2021	567 (3.6)	-14 ▼	-1	2	39 ▲
2016	581 (2.2)		12 ▲	16 ▲	53 ▲
2011	568 (2.7)			4	40 ▲
2006	565 (3.4)				37 ▲
2001	528 (4.3)				
Сингапур					
2021	587 (3.1)	11 ▲	20 ▲	29 ▲	59 ▲
2016	576 (3.2)		9	18 ▲	48 ▲
2011	567 (3.3)			9 ▲	39 ▲
2006	558 (2.9)				30 ▲
2001	528 (5.2)				
Словакия Республикасы					
2021	529 (2.7)	-6	-6	-2	11 ▲
2016	535 (3.1)		0	4	17 ▲
2011	535 (2.7)			4	17 ▲
2006	531 (2.8)				13 ▲
2001	518 (2.8)				
Словения					
2021	520 (1.9)	-23 ▼	-11 ▼	-2	18 ▲
2016	542 (2.0)		12 ▲	21 ▲	41 ▲
2011	530 (2.0)			9 ▲	29 ▲
2006	522 (2.1)				20 ▲

2001	502 (1.9)				
Оңтүстік Африка					
2021	288 (4.4)	-31			
2016	320 (4.4)				
Испания					
2021	521 (2.2)	-7 ▼	8 ▲	9 ▲	
2016	528 (1.7)		15 ▲	15 ▲	
2011	513 (2.3)			1	
2006	513 (2.6)				
Швеция					
2021	544 (2.1)	-12 ▼	2	-6	-17 ▼
2016	555 (2.4)		13 ▲	6	-6
2011	542 (2.1)			-8 ▼	-19 ▼
2006	549 (2.3)				-12 ▼
2001	561 (2.2)				
Түркия					
2021	496 (3.4)				47 ▲
2001	449 (3.5)				
Бенчмаркингке қатысушылар Альберта, Канада					
2021	539 (3.6)		-9 ▼	-21 ▼	
2011	548 (2.9)			-12 ▼	
2006	560 (2.4)				
Британдық Колумбия, Канада					
2021	535 (3.5)			-23 ▼	
2006	558 (2.7)				
Мәскеу қаласы, Ресей Федерациясы					
2021	598 (2.1)	-14 ▼			
2016	612 (2.2)				

Оқу мақсаттары мен түсіну үрдісіндегі салыстырмалы жетістіктер

1-тарау ретінде жарияланған «PIRLS 2021 бағалау жүйесі» PIRLS 2021 оқуды бағалау мазмұнын әзірлеуге арналған нұсқауларды қамтиды.

2001 жылы PIRLS басталғаннан бері бағалау жүйесі екі негізгі оқылым мақсатына сәйкес ұйымдастырылды:

- әдеби тәжірибесі үшін;
- ақпаратты алу және пайдалану үшін.

Сонымен қатар төменде көрсетілгендей, құрылым оқығанды түсінудің төрт ортақ үрдісін сипаттайды: ақпаратты шығару, тікелей қорытынды жасау, түсіндіру және интеграциялау, бағалау және сын.

Иллюстрация мақсаттардың пайыздық салмағын сипаттайды, PIRLS 50 пайыз көркем мәтіндер мен 50 пайыз ақпараттық мәтіндерді, сонымен қатар 20 пайыз, 30 пайыз, 30 пайыз және 20 пайыз төрт оқығанды түсінудің ортақ үрдісін қамтуы керек.

Мемлекетке байланысты, оқу бағдарламасына немесе басқа факторларға байланысты білім алушылардың ақпараттық мәтіндермен салыстырғанда әдеби мәтіндерді оқуда салыстырмалы мықты және әлсіз жақтары болуы мүмкін.

Есептің осы бөлімінің келесі тарауында PIRLS 2021-дегі ақпараттық мәтіндерді оқумен салыстырғанда мемлекеттердің әдеби мәтіндерді оқудағы жетістіктері көрсетілген. Бұл бөлімнің екінші тарауында екі кең түсіну үдерісі үшін жетістіктер нәтижелері берілген: 1) ақпаратты шығару және тікелей қорытынды жасау және 2) түсіндіру, интеграциялау және бағалау.

Оқылым мақсаттары мен түсіну үдерістеріне арналған шәкілдер қалай жасалғаны туралы ақпаратты 11-тарау «Әдістер мен рәміздер: PIRLS 2021 техникалық есебін» қараңыз. Мақсат пен үдеріс туралы шәкіл нәтижелері оқудың жалпы жетістігі туралы толығырақ түсінікті қамтамасыз ету үшін ұсынылған. Жалпы оқу жетістіктері мен жеке субшкалаларды салыстыру мемлекеттердің жалпы оқу жетістіктеріндегі салыстырмалы мықты және әлсіз жақтарын көрсете алады. Дегенмен, ішкі шкалалар бағалау тармақтарының тек жартысына негізделген, бұл бүкіл шкала бойынша оқу жетістіктерінің жалпы нәтижелеріне қарағанда біршама сенімсіздірек.

Бұл жерде ішкі шкалалар нәтижелері хабарланбайды, себебі олар жалпы тенденция нәтижелеріне қарағанда тұрақты емес және COVID-19 одан әрі белгісіз дәрежеде оған әсер етуі мүмкін.

Оқу мақсаттарындағы салыстырмалы жетістік

Бастауыш білім алушылары әртүрлі себептермен оқиды және мазмұны мен форматы әртүрлі мәтіндерге ұшырайды. Дегенмен, оқудың себептері қызығушылық, ойын-сауық немесе үйрену болса да, білім алушылардың мектепте де, мектептен тыс уақытта да оқу әрекеттерінің көпшілігін жалпы мағынада әңгіме оқу (сюжеті мен кейіпкерлері бар, көбінесе баяндау құрылымында) немесе ақпарат беретін оқу мәліметтері ретінде сипаттауға болады. Бастауыш білім алушылары сауаттылық дағдыларын дамытып жүргендіктен, олар оқу бағдарламасы бойынша оқу үшін жиі мәліметтер оқу керек болады, сондықтан ақпарат алу үшін оқу жиірек болуы мүмкін.

Есептің «Халықаралық бақылау көрсеткіштері (бенчмарк)» бөлімі әдеби және ақпараттық мақсаттарды бағалау үшін пайдаланылатын мәтіндердің сипаттамасын, сондай-ақ мәтіндер мен элементтердің мысалдары бар бейнероликтерді қамтиды.

12-кестеде жалпы орташа жетістіктермен салыстырып, әдеби және ақпараттық мақсаттардағы салыстырмалы орташа жетістіктер көрсетілді. Кестелердің басынан бастап нәтижелер жалпы жетістіктерімен салыстырғанда ақпараттық мақсаттарда неғұрлым жоғары жетістіктерге (және әдебиеттегі жетістіктері төменірек) мемлекеттерге сәйкес келетініне қарай ұйымдастырылған, одан кейінгі кестенің ортасында екі мақсатқа жетуде аздаған айырмашылықтары бар елдер, ал олардың жалпы жетістіктерімен салыстырғанда жоғары әдеби жетістіктері бар (және ақпараттық жетістіктері төменірек) мемлекеттер төменгі жағында орналасқан.

12-кестеде төртінші оқу жылының соңында PIRLS 2021 бағалауын өткізген 43 мемлекет пен 5 салыстырмалы талдау қатысушылары нәтижелерін ғана көрсетті. Дегенмен, әдеби мәтіндерді оқудың мықты және әлсіз жақтарымен салыстырғанда ақпараттық мәтіндерді оқудың мықты және әлсіз жақтары туралы пікірталас кестеде көрсетілді, ол жерде PIRLS 2021-ге қатысқан барлық 57 мемлекет пен 8 бенчмаркинг ұйымдарының, оның ішінде бесінші сыныптың басталуына дейін деректерді жинауды кейінге қалдыруға мәжбүр болған және салыстырмалы түрде жасы үлкенірек білім алушылары бар (орта есеппен алты

ай үлкен, қызғылт түспен белгіленген) 14 мемлекет пен 3 бенчмаркинг ұйымдарының нәтижелерді көрсетілді.

Ақпараттық бағанның астындағы кестенің жоғарғы жағына қарасаңыз, жалпы PIRLS 2021 бағалауына қарағанда, ақпараттық мәліметтерге негізделген 9 мемлекеттің салыстырмалы жетістіктері жоғары (кем дегенде 2 ұпай) болғанын көре аласыз. Шығыс Азияның үш елінде (АӘА Макао, АӘА Гонконг және Қытай Тайбэйінде) жалпы оқудағы айырмашылықтар шкала бойынша 6-дан 12 баллға дейін ауытқығанымен, айырмашылықтар көп болмады (1-ден 4 баллға дейін).

Кестенің төменгі жағында 18 мемлекеттің әдеби мақсаттар бойынша салыстырмалы күші бар, бұл ақпараттық мақсаттар бойынша салыстырмалы күші бар елдердің санынан екі есе көп екенін көрсетеді. Оның үстіне, жалпы мақсатқа қатысты анықталған айырмашылықтарға байланысты әдеби мақсаттың салыстырмалы күштілігі көбінесе ақпараттық мақсаттың салыстырмалы әлсіздігімен бірге жүреді. Кестедегі 57 мемлекеттің 23-і бір мақсатта салыстырмалы мықты да, екіншісінде әлсіздікке ие болды, ал 11 мемлекет бір мақсатта салыстырмалы мықты немесе әлсіз болды.

Көптеген елдер (23) ешбір мақсат бойынша оқу жетістіктерінде салыстырмалы күшті немесе әлсіздік көрсетпеді. Дегенмен, әдеби мақсаттардың салыстырмалы күшінің басымдығы оқу бағдарламасына сәйкес келеді, ол кіші сыныптарда әңгіме оқудан басталып, білім алушылардың жоғары сыныпқа ауысқандары сайын ғылым, тарих және география туралы оқуға көшеді.

12-кесте. Салыстырмалы орташа оқу үлгерімі

Елдер	PIRLS шкаласы бойынша жалпы орташа балл	Әдеби мәтін		Ақпараттық мәтін	
		Шкала бойынша орташа балл	Жалпы PIRLS ұпайынан айырмашылығы	Шкала бойынша орташа балл	Жалпы PIRLS ұпайынан айырмашылығы
Макао ОАР	536 (1.3)	525 (1.3)	-10 (1.2) ▼	547 (1.5)	12 (0.7) ▲
Гонконг	573 (2.7)	564 (2.7)	-8 (0.9) ▼	582 (2.7)	10 (1.1)
Қытай Тайбэй	544 (2.2)	533 (2.1)	-11 (0.8) ▼	549 (2.2)	6 (0.8) ▲
Египет	378 (5.4)	372 (5.1)	-6 (1.7) ▼	382 (5.4)	4 (4.5) ▲
Оман	429 (3.7)	425 (3.8)	-4 (1.7) ▼	432 (3.8)	3 (1.2) ▲
Иордания	381 (5.4)	378 (5.5)	-3 (1.2) ▼	384 (5.8)	3 (1.5) ▲
Косово	421 (3.1)	418 (2.9)	-3 (1.5)	423 (3.1)	3 (1.3) ▲
Түркия	496 (3.4)	495 (3.6)	-2 (0.8) ▼	498 (3.4)	2 (0.8) ▲
Финляндия	549 (2.4)	547 (2.6)	-2 (0.8) ▼	550 (2.6)	1 (0.9)
Бразилия	419 (5.3)	418 (5.2)	-1 (1.5)	421 (5.0)	2 (1.5)
Ресей Федерациясы	567 (3.6)	566 (3.6)	-1 (1.0)	568 (3.8)	1 (0.9)
Норвегия	539 (2.0)	538 (2.0)	-1 (0.7)	540 (2.1)	1 (0.7) ▲
Италия	537 (2.2)	536 (2.5)	-1 (1.5)	538 (2.1)	1 (0.9)
Испания	521 (2.2)	520 (2.2)	-1 (1.0)	522 (2.4)	0 (0.7)
Англия	558 (2.5)	558 (2.4)	1 (1.0)	559 (2.5)	1 (0.9)
Португалия	520 (2.3)	520 (2.3)	0 (0.9)	520 (2.3)	0 (0.6)
Нидерланды	527 (2.5)	528 (2.8)	1 (1.6)	528 (2.9)	1 (1.4)
Чех Республикасы	540 (2.3)	540 (2.5)	0 (0.7)	540 (2.5)	0 (1.0)
Словакия Республикасы	529 (2.7)	530 (2.6)	1 (1.6)	530 (2.6)	1 (1.4)
Иран, Ислам Республикасы	413 (4.9)	413 (5.0)	0 (1.1)	412 (4.8)	-1 (1.3)
Бельгии (Фламанд)	511 (2.3)	511 (2.7)	1 (1.0)	510 (2.3)	-1 (0.9)

Әзірбайжан	440 (3.6)	441 (3.5)	0 (1.0)	439 (3.6)	-1 (1.4)
Швеция	544 (2.1)	545 (2.5)	2 (1.5)	544 (2.1)	0 (0.9)
Мальта	515 (2.7)	516 (2.8)	2 (1.3)	514 (2.8)	-1 (1.0)
Жаңа Зеландия	521 (2.3)	523 (2.4)	2 (1.2)	521 (2.5)	-1 (1.1)
Словения	520 (1.9)	522 (2.1)	2 (1.6)	519 (2.1)	-1 (0.8)
Солтүстік Македония	442 (5.3)	442 (5.4)	0 (1.7)	439 (5.6)	-3 (1.1) ▼
Польша	549 (2.2)	552 (2.3)	3 (1.5)	548 (2.2)	-1 (1.2)
Австралия	540 (2.2)	543 (2.4)	3 (1.2) ▲	539 (2.3)	-1 (1.0)
Өзбекстан	437 (2.9)	438 (3.0)	1 (1.3)	434 (2.9)	-3 (0.9) ▼
Франция	514 (2.5)	516 (2.4)	2 (1.3)	511 (2.6)	-2 (1.3)
Сингапур	587 (3.1)	591 (3.2)	4 (0.9) ▲	586 (3.1)	-1 (0.8)
Австрия	530 (2.2)	533 (2.1)	3 (1.6)	527 (2.6)	-2 (1.0) ▼
Болгария	540 (3.0)	544 (3.3)	4 (1.3) ▲	538 (3.1)	-2 (1.1) ▼
Сербия	514 (2.8)	518 (2.9)	4 (1.4) ▲	511 (2.5)	-2 (1.3)
Албания	513 (3.1)	516 (3.3)	3 (1.3) ▲	509 (3.2)	-4 (1.8) ▼
Израиль	510 (2.2)	515 (2.8)	5 (1.4) ▲	508 (2.3)	-2 (0.9) ▼
Германия	524 (2.1)	529 (2.4)	5 (1.0) ▲	522 (2.1)	-2 (1.1) ▼
Черногория	487 (1.6)	491 (1.9)	4 (1.4) ▲	483 (1.9)	-4 (1.0) ▼
Бельгия (Француз)	494 (2.7)	499 (2.6)	5 (1.5) ▲	490 (2.4)	-4 (1.0) ▼
Дания	539 (2.2)	546 (2.6)	7 (1.7) ▲	536 (2.1)	-3 (0.8) ▼
Кипр	511 (2.9)	517 (2.8)	6 (0.8) ▲	505 (2.9)	-6 (0.6) ▼
Оңтүстік Африка	288 (4.4)	293 (4.5)	5 (1.6) ▲	279 (4.6)	-10 (1.3) ▼
Бенчмаркингке қатысушылар					
Мәскеу қаласы, Ресей Федерациясы	598 (2.1)	597 (1.9)	-1 (1.4)	600 (1.9)	2 (1.0)
Оңтүстік Африка	384 (4.5)	382 (4.6)	-2 (1.2)	384 (4.7)	0 (1.1)
Британдық Колумбия, Канада	535 (3.5)	537 (3.6)	1 (0.9)	535 (3.6)	0 (1.0)
Ньюфаундленд и Лабрадор, Канада	523 (3.2)	526 (3.4)	3 (1.3)	523 (3.1)	0 (1.1)
Альберта, Канада	539 (3.6)	541 (3.4)	2 (1.1) ▲	537 (3.9)	-2 (1.1)

Түсіну үдерісіндегі салыстырмалы жетістіктер

13-кесте оқуды түсінудің екі үдерісіндегі салыстырмалы жетістіктерді көрсетеді: 1) шығару және тікелей қорытынды жасау және 2) түсіндіру, интеграциялау және бағалау. Нақтырақ:

- Іздеу және қорытынды жасау (көбінесе мәтіннің шағын бөлігіне жатады) «анық берілген ақпаратқа назар аудару және оны шығару» және «қарапайым қорытынды жасау» (элементтердің 50%) санатына жататын элементтердің қосындысына негізделген.

- Түсіндіру, интеграциялау және бағалау (көбінесе үлкен бөлігіне немесе бүкіл мәтінге жатады) «ақпаратты түсіндіру және идеялар мен ақпаратты интеграциялау» және «мазмұн мен мәтін элементтерін бағалау және сынау» (элементтердің 50%) санатына жататын элементтердің қосындысына негізделген.

13-кесте жалпы оқудағы орташа жетістіктермен салыстырғанда қарапайым үдерістер мен күрделі түсіну үдерістеріндегі салыстырмалы орташа жетістікті көрсетеді. Кейбір мемлекеттер уақыт өте келе сынақ өнімділігінде белгілі бір

өзгерістерді байқағанымен, бізде ұзақ мерзімді деректері бар 18 мемлекетте олардың көрсеткіштерінің ұзақ мерзімді тұрақты өсімдері байқалғанын білдіреді. Кестенің ортасында орналасқан мемлекеттерде интегративті және қарапайым түсіну үдерістері арасындағы орташа жетістіктің айырмашылығы аз болды, екі қосалқы домендегі де орташа жетістік жалпы оқудағы орташа жетістікке өте ұқсас болды.

13-кестеде төртінші оқу жылының соңында өз білім алушыларын бағалаған 43 мемлекет пен 5 бенчмаркинг ұйымының нәтижелері берілді. Дегенмен, бұл талқылау бесінші сыныптың күзіне дейін бағалауды кейінге қалдырған 14 мемлекет пен 3 бенчмаркинг ұйымдарын қоса алғанда, PIRLS 2021 бағдарламасына қатысқан барлық 57 мемлекет пен 8 бақылау ұйымының нәтижелерімен негізделді (қызғылт түспен көрсетілді). Кестедегі графиктің жоғарғы жағына қарасақ, деректер жалпы оқу жетістіктерімен салыстырғанда түсіну үдерістерін түсіндіру/интеграциялау/бағалауда (шкала бойынша 3-тен 8 ұпайға дейін) салыстырмалы күші бар 15 мемлекетті көрсетеді. Кейбір басқа мемлекеттерде (18) түсінудің шығару/қорытындылау үдерістерінде салыстырмалы әлсіздік болды. Бұл салыстырмалы айырмашылықтар тиісті білім беру жүйесіндегі сарапшылар жүргізетін мемлекет деңгейіндегі талдаулар үшін қызықты дереккөз болып табылады. Мұндай талдау мықты және әлсіз жақтарды қалай түсіндіруге болатыны туралы ақпаратты қамтамасыз ете отырып, оқу бағдарламаларындағы айырмашылықтарға назар аударуы мүмкін.

Кестенің төменгі жағында 10 елдің жалпы жетістіктеріне қатысты шығару/тікелей қорытынды жасау процестерінде салыстырмалы мықты болғаны және 16 елдің түсіну үдерістерін түсіндіру/интеграциялау/бағалауда салыстырмалы әлсіздігі (шкала бойынша кемінде 2 балл) болғаны көрсетілді.

13-кесте. Түсіну процестеріндегі салыстырмалы орташа прогресс

Елдер	PIRLS шкаласы бойынша жалпы орташа балл	Шығару және қарапайым шығару		Интерпретация, интеграция және бағалау	
		Шкала бойынша орташа балл	Жалпы PIRLS ұпайынан айырмашылығы	Шкала бойынша орташа балл	Жалпы PIRLS ұпайынан айырмашылығы
Австралия	540 (2.2)	534 (2.4)	-6 (1.1) ▼	547 (2.3)	7 (1.0) ▲
Албания	513 (3.1)	508 (3.4)	-4 (2.2) ▼	518 (3.1)	5 (1.9) ▲
Оман	429 (3.7)	426 (3.6)	-4 (0.9) ▼	433 (3.9)	4 (1.6) ▲
Сингапур	587 (3.1)	584 (3.0)	-3 (0.7) ▼	591 (3.2)	4 (0.5) ▲
Польша	549 (2.2)	545 (2.2)	-4 (1.2) ▼	552 (2.0)	3 (1.1) ▲
Черногория	487 (1.6)	484 (1.9)	-3 (1.3) ▼	491 (2.4)	4 (1.8) ▲
Англия ☞	558 (2.5)	554 (2.4)	-3 (0.9) ▼	561 (2.5)	4 (1.4) ▲
Сербия	514 (2.8)	510 (3.0)	-3 (1.4) ▼	516 (2.7)	3 (1.4) ▲
Египет	378 (5.4)	376 (5.4)	-2 (0.9) ▼	380 (5.1)	2 (1.4)
Израиль ☞	510 (2.2)	508 (2.3)	-2 (0.9) ▼	512 (2.7)	2 (1.4)
Кипр	511 (2.9)	509 (2.5)	-2 (1.1) ▼	512 (3.3)	2 (1.1)
Нидерланды	527 (2.5)	527 (2.8)	-1 (1.6)	529 (2.6)	2 (1.0)
Бразилия ☞	419 (5.3)	418 (5.2)	-1 (2.2)	420 (5.3)	1 (2.1)
Жаңа Зеландия	521 (2.3)	521 (2.3)	-1 (0.8)	522 (2.4)	1 (1.0)
Италия	537 (2.2)	537 (2.4)	0 (1.2)	538 (2.2)	1 (0.7)
Дания	539 (2.2)	539 (2.1)	0 (1.0)	540 (2.2)	1 (1.1)
Португалия	520 (2.3)	520 (2.3)	0 (0.8)	520 (2.1)	0 (0.8)
Ресей Федерациясы	567 (3.6)	568 (3.8)	1 (1.4)	568 (3.8)	1 (1.3)
Болгария	540 (3.0)	541 (3.1)	1 (1.5)	541 (3.1)	1 (1.6)

Словения	520 (1.9)	520 (1.9)	0 (0.7)	519 (1.8)	0 (0.9)
Бельгия (Фламанд)	511 (2.3)	511 (2.2)	0 (0.8)	510 (2.3)	0 (0.7)
Финляндия	549 (2.4)	550 (2.6)	1 (0.8)	549 (2.4)	0 (0.8)
Словакия Республикасы	529 (2.7)	530 (2.6)	1 (1.3)	529 (2.6)	0 (1.1)
Испания	521 (2.2)	522 (2.3)	1 (0.9)	520 (2.2)	-1 (0.8)
Мальта	515 (2.7)	515 (2.9)	1 (1.0)	513 (2.9)	-1 (1.2)
Норвегия	539 (2.0)	540 (2.0)	1 (0.7)	538 (2.4)	-1 (1.2)
Германия	524 (2.1)	525 (2.1)	1 (0.7)	522 (2.0)	-2 (0.8) ▼
Иордания	381 (5.4)	381 (5.3)	1 (1.9)	379 (5.5)	-2 (1.6)
Иран, Ислам Республикасы ☞	413 (4.9)	414 (4.7)	1 (1.4)	411 (4.7)	-2 (1.1) ▼
Швеция	544 (2.1)	546 (2.3)	2 (1.2)	542 (2.2)	-1 (1.0)
Австрия	530 (2.2)	532 (2.4)	2 (0.9) ▲	528 (2.2)	-2 (0.8) ▼
Қытай Тайбэй	544 (2.2)	546 (2.1)	2 (0.7) ▲	542 (2.2)	-2 (0.6) ▼
Бельгия (Француз)	494 (2.7)	497 (2.4)	2 (1.6)	492 (2.4)	-2 (1.6)
Солтүстік Македония	442 (5.3)	443 (5.4)	1 (1.1)	439 (6.0)	-3 (1.3) ▼
Гонконг	573 (2.7)	577 (2.9)	4 (1.4) ▲	572 (2.6)	0 (1.3)
Түркия	496 (3.4)	499 (3.6)	3 (1.4) ▲	494 (3.4)	-2 (1.2) ▼
Чех Республикасы	540 (2.3)	542 (2.5)	3 (0.9) ▲	537 (2.4)	-3 (0.7) ▼
Макао ОАР	536 (1.3)	541 (1.0)	5 (1.3) ▲	534 (1.1)	-2 (1.1)
Франция	514 (2.5)	519 (2.8)	5 (1.4) ▲	510 (2.6)	-4 (1.1) ▼
Оңтүстік Африка ☞	288 (4.4)	290 (4.5)	2 (1.1)	279 (4.5)	-9 (1.0) ▼
Өзбекстан	437 (2.9)	441 (2.9)	4 (1.3) ▲	430 (3.2)	-7 (1.5) ▼
Косово	421 (3.1)	424 (3.0)	4 (1.4) ▲	412 (3.1)	-9 (1.2) ▼
Өзірбайжан	440 (3.6)	446 (3.7)	6 (1.1) ▲	431 (3.7)	-10 (1.2) ▼
Бенчмаркингке қатысушылар					
Британдық Колумбия, Канада	535 (3.5)	532 (3.8)	-3 (1.2) ▼	540 (3.6)	4 (0.8)
Альберта, Канада	539 (3.6)	537 (3.6)	-2 (1.1)	543 (3.6)	5 (1.1)
Ньюфаундленд и Лабрадор, Канада	523 (3.2)	522 (3.3)	-1 (2.0)	526 (3.3)	2 (2.0)
Мәскеу қаласы, Ресей Федерациясы	598 (2.1)	602 (2.0)	4 (1.1) ▲	597 (1.9)	-1 (0.9)
Оңтүстік Африка ☞	384 (4.5)	386 (4.5)	1 (1.1)	381 (4.5)	-3 (1.5)

Халықаралық бақылау көрсеткіштерінің нәтижелері (бенчмарк)

Маңызды саясат пен оқу жоспарын реформалау үшін PIRLS оқу үлгерімі шкаласы бойынша жоғары немесе төмен баллдармен байланысты білім алушылардың оқу дағдыларындағы айырмашылықтарды түсіну маңызды. Мысалы, білім алушылардың оқуды түсіну дағдылары мен стратегиялары тұрғысынан алғанда, мемлекет үшін орташа 513 немесе 426 балл нені білдіреді? Қосымша деректерді талдау мемлекетке білім алушыларының оқу бағдарламасында қарастырылған оқуды түсіну дағдыларын меңгергенін анықтауға көмектеседі.

PIRLS төртінші сынып білім алушыларының оқуды түсіну жетістігі шкаласында жинақталған PIRLS 2021 орташа ұпайларының интерпретациясын

қамтамасыз ету үшін есептің бұл бөлімі халықаралық стандарттар ретінде төрт шкаланың ұпайлары бойынша жетістіктерді сипаттайды: жетілдірілген деңгейдегі халықаралық эталон (625), жоғары деңгейдегі халықаралық эталон (550), орта деңгейдегі халықаралық эталон (475) және төменгі деңгейдегі халықаралық эталон (400) (эталон - бенчмарк).

Әрбір халықаралық көрсеткішке қол жеткізген төртінші сынып білім алушыларының оқуды түсіну дағдылары мен стратегияларының сипаттамасын әзірлеу үшін TIMSS & PIRLS халықаралық зерттеу орталығы PIRLS 2021(RDG) оқуды дамыту тобымен ауқымды бекіту жаттығуын өткізді. PIRLS 2021 цифрлық бағалауға көшуімен шкаланың байланыстыруы цифрлық деректерге негізделген. Шкаланы байланыстыру әдістемесі туралы қосымша ақпарат «Әдістер мен рәсімдер: PIRLS 2021 техникалық есеп» 14-тарауда берілген.

PIRLS 2021 мәтіндерін сипаттау

PIRLS 2021 оқуды бағалау негізін (PIRLS 2021 Оқуды бағалау жүйесі 1-тарау) көрсету үшін халықаралық бақылау көрсеткіштер екі жалпы оқу мақсаты – көркем және ақпараттық оқу үшін бөлек әзірленді. Осы екі мақсатқа арналған мәтіндер төменде сипатталған, өйткені тестілік сипаттамалар білім алушыларға PIRLS-те оқуға ұсынылатын мәтіндердің қиындығын ескереді. Білім алушылар әр жоғары балл алған сайын оқуды түсіну дағдылары мен стратегияларын пайдаланады, бірақ мәтіндердің күрделілігі артады. Мәтіннің орташа қиындығы сандық деректердің негізінде барлық сұрақтар бойынша дұрыс жауаптардың орташа пайызымен бағаланды.

Көркем мәтіндер

PIRLS 2021 көркем мәтіндерін бағалау PIRLS 2021 цифрлық форматында ұсынылған тоғыз мәтінді қамтыды. Мәтіндер толық әңгімелер немесе қосымша суреттері бар эпизодтар болды. Мәтіндер бір немесе екі басты кейіпкері бар заманауи және дәстүрлі оқиғаларды, бір немесе екі орталық оқиғадан тұратын сюжетті және жалпы тақырып немесе идеяны қамтыды. Жалпы, көркем әдебиет мәтіндері білім алушыларды оқиғаларға, жағдайларға, әрекеттерге, салдарға, кейіпкерлерге, атмосфераға, сезімдерге және әңгімелердегі идеяларға итермелеуге арналған бірқатар стильдерді қамтыды.

Топтық бейімді бағалау дизайнына сәйкес мәтіндер үш қиындық деңгейін ұсынды - жеңіл, орташа және күрделі. Қарапайым мәтіндер (байланысты тармақтар бойынша орташа 76% дұрыс жауап) салыстырмалы түрде қолжетімді болды, ұзындығы шамамен 500 сөз, анық сызықтық құрылымы, анық мағынасы және қарапайым сипатталған кейіпкерлері бар. Тілі күнделікті лексика мен қарапайым сөйлем құрылымымен ерекшеленді. Күрделі мәтіндер (байланысты тармақтар бойынша орташа 56% дұрыс жауаптар) салыстырмалы түрде күрделі болды, көлемі шамамен 850 сөз болды, сюжетті бұрмалаулар, күрделі екіұшты кейіпкерлердің дамуы және дерексіз идеялар сияқты тереңірек мағынаны зерттеуге мүмкіндіктер бар. Олар лексиканың, бейнелі және метафоралық тілдің кең ауқымын қамтыды. Орташа мәтіндер (байланысты тармақтар бойынша

орташа есеппен 66% дұрыс) орташа күрделілікте, көлемі шамамен 700 сөзден, баяндау құрылымымен және анық идеясымен сипатталды.

Ақпараттық мәтіндер

PIRLS 2021 ақпараттық оқуды бағалау PIRLS 2021 цифрлық форматында ұсынылған тоғыз мәтінді қамтыды. Ақпараттық мәтіндер диаграммалар және графиктері бар үздіксіз және үзікті мәтіндерді қамтиды. Мәтіндерде диаграммалар, карталар, иллюстрациялар, фотосуреттер немесе кестелер сияқты презентация элементтері болды. Материалдар ауқымы ғылыми, өмірбаяндық және тарихи мәліметтер мен идеяларды қамтыды. Мәтіндер логика, дәлелдеме, хронология және тақырыпты қамтитын әртүрлі тәсілдермен құрылымдалған. Кейбіреулері тақырыпшалар немесе мәтіндік алаң сияқты ұйымдастыру ерекшеліктерін қамтыды.

Топтық бейімді бағалау дизайнына сәйкес тоғыз мәтін қиындықтың үш деңгейін көрсетті: жеңіл, орташа және күрделі. Қарапайым мәтіндер (байланысты элементтер бойынша орташа есеппен 74% дұрыс жауап) көлемі шамамен 500 сөзді құрады, құрылымы нақты, мағынасы анық және сөйлем құрылымы қарапайым. Күрделі мәтіндер (байланысты элементтер бойынша орташа 51% дұрыс жауап) көлемі шамамен 850 сөз, абстрактілі немесе техникалық идеяларға негізделген және айтарлықтай мөлшерімен кірістірілген бөлшектерімен, кейбір күрделі сөйлемдерімен және тақырыпқа қатысты сөздік қорымен концепциялық тұрғыдан көбірек талап етті. Орташа мәтіндер (байланысты элементтер бойынша орташа 60% дұрыс) күрделілігі орташа және ұзындығы шамамен 700 сөз болды.

PIRLS 2021 бағалауы сонымен қатар ғылыми және тарихи тақырыптар бойынша модельденген веб-сайттар негізінде онлайн ақпаратты оқуды бағалау үшін арнайы әзірленген бес тармақты қамтиды. Әрбір тапсырма сынып жобасы немесе сұрақтар қойып, тапсырманы орындау барысында білім алушыларға басшылық ететін мұғалім аватары бар есеп ретінде құрылымдалған. Әрбір тапсырмада білім алушылар шамамен үш түрлі веб-сайтта жұмыс істеді, әр тапсырмада орта есеппен 1000 сөздік мәтін мен 10 веб-параққа дейін болды. Мәтіннен басқа, тапсырмалар фотосуреттер, диаграммалар және карталар сияқты әртүрлі көрнекі ақпаратты, сонымен қатар анимациялар, гиперсілтемелер, қосымша беттер және қалқымалы терезелер сияқты көптеген навигациялық және динамикалық мүмкіндіктерді қамтыды. Бес тапсырма күрделі немесе орташа болды (байланысты элементтер бойынша орташа 60% дұрыс жауап).

PIRLS 2021 мәтіндері мен элементтерінің мысалдары

«Бос құмыра» атты көркем мәтіннің бір бейнемысалын және «Таңғажайып сегізаяқ», «Мұхиттар» атты ақпараттық мәтіндердің екі мысалын (PIRLS тапсырмасы) төменде көруге болады. Бейнероликтерде әр мәтінді байланыстырылған элементтерімен бірге толығымен көрсетілді.

2-сурет. PIRLS 2021 мәтіндердің бейнемысалдары

Бос құмыра
Көркем мәтін
PIRLS цифрлық форматта

Ғажайып сегізаяқ
Ақпараттық мәтін
PIRLS цифрлық
форматта

Мұхиттар
ePIRLS интернет-ақпарат

• «Бос құмыра» – тәрбиелік мәні бар көркем әңгіме. Император келесі император кім болатынын білу үшін жарысқа тұқым таратады. Джунның тұқымы өспей қалғанда келемежге түсіп, императордың алдына шығуға ұялады. Дегенмен, Джунның бос құмырасы оның адалдығын көрсетеді, себебі тұқым пісірілген болған екен.

• «Таңғажайып сегізаяқ» - бұл сегізаяқтардың сипаттамалары және оларды аквариумда ұстау кезіндегі кейбір мінез-құлықтары туралы ақпараттық мақала. Жаңадан әзірленген PIRLS 2021-де ол болашақ форматтың ықтимал бағытын көрсететін кейбір анимацияларды ұсынады.

• «Мұхиттар» – 1) мұхиттардың артықшылығы, 2) тіршілік ету ортасы ретінде мұхит 3) пластикалық ластану мәселесіне арналған үш модельденген веб-сайттардан тұратын ePIRLS міндеті. Түрлі-түсті веб-парақтарда көптеген навигация функциялары, қалқымалы терезелер, сілтемелер, бейнелер және жарнамалар бар.

PIRLS 2021 халықаралық тест нәтижелері бойынша оқудағы жетістіктердің сипаттамасы

2021 жылғы PIRLS халықаралық тест сынақтары бір-бірін толықтырады, әр тест сайын оқу сауаттылығының жоғарырақ деңгейінде (төмен, орта, жоғары және жетілдірілген) және оқуды түсінудің күрделірек дағдылары мен стратегияларын бағалайды. Жетілдірілген көрсеткішке қол жеткізген білім алушылар барлық алдыңғы критерийлер бойынша нәтижеге қол жеткізді.

Мысалы, жетілдірілген деңгейге жеткен білім алушылар оқу сауаттылығының төменгі, орташа және жоғары деңгейлеріне де қол жеткізді. PIRLS 2021 оқуды бағалау жүйесінің негізін құрайтын екі оқу мақсатына сәйкес, көркем және ақпараттық мәтіндер мен элементтер үшін шкаланы байланыстыру талдаулары бөлек жүргізілді. Әрбір оқу мақсатының шеңберінде оқуды түсіну үдерістеріндегі ілгерілеуді әртүрлі эталондардың сипаттамасынан көруге болады.

Кеңейтілген халықаралық эталон (625)	
Көркем	Ақпараттық
Көбінесе күрделі көркем мәтіндерді оқу арқылы білім алушылар:	Көбінесе күрделі ақпараттық мәтіндерді немесе онлайн тапсырмаларды оқу арқылы білім алушылар:
Себептерді, уәждерді, сезімдерді және кейіпкердің ашылуын сипаттау үшін сюжеттік	Тиісті ақпаратты тану және идеяларды қолдау үшін мәтіндегі дәлелдерді пайдалану үшін әртүрлі веб-парақтар мен мәтін бөліктері бойынша күрделі ақпарат туралы қорытынды жасайды

оқиғалар мен кейіпкер әрекеттерін түсіндіреді және интеграциялайды. • Автордың не айтқысы келгенін, мәтіннің стилі мен құрылымын талдайды.	• Мәтіндегі идеяларға шолу жасау және салыстырулар мен түсініктемелер беру үшін мәтіндегі және веб-парақтардағы әртүрлі ақпараттың көптеген фрагменттерін түсіндіреді және біріктіріңіз. • Мәтіндік, визуалды және интерактивті элементтерді бағалайды, олардың мақсатын түсіндіреді, автордың көзқарасын анықтайды және растайтын дәлелдерді келтіреді.
---	---

Халықаралық критерийлер бойынша жетістіктерді бөлу тенденциялары

Бір PIRLS бағалау кезеңі мен келесі кезең арасында көптеген мемлекеттер төртінші сынып білім алушыларының пайыздық ұлғаюы тұрақты түрде PIRLS жетістік шкаласы бойынша жоғары халықаралық ұпайларға қол жеткізу үшін оқу жетістіктерінің деңгейін жақсарту мақсатында жұмыс істейді. Әрине, прогрестің дәрежесі мен оған қол жеткізу критерийлері әр елдегі оқыту мен оқу контекстіне байланысты. Мысалы, оқудағы үлгерімі төмен білім алушылардың жетістіктерін жақсартуға бағытталған сауаттылықтарын жоғарылату жұмыстары жоғары деңгейде аздаған өзгерістермен төмен және орташа деңгейде үлгеретін білім алушылардың пайыздық көрсеткішінің артуы арқылы көрінуі мүмкін. Барлық білім алушылар үшін оқу үлгерімінің деңгейін көтеру қиынға соғады және көптеген PIRLS елдері бұған қол жеткізе алмады.

Суретте білім алушыларды оқу жылының соңында бағалаған және алдыңғы кезеңдерден алынған деректері бар 35 мемлекет пен үш бақылау ұйымдары үшін деңгейлер бойынша жетістік тенденцияларының бағаналы диаграммасы берілген, бастапқыда жоспарланғаннан бір жылдан кейін білім алушыларын бағалаған елдерге атауларынан кейін галстук-көбелекпен (∞) түсініктеме берілді. Әрбір мемлекетке арналған гистограммалар 2001 жылдан 2021 жыл аралығындағы әрбір тестілеу кезеңі үшін бағанасы бар PIRLS халықаралық критерийлеріне сәйкес жетістіктерді үлестіріп ұсынылған. 2021 бағанасында 2021 жылғы нәтижелер COVID-19 кезінде жиналған деректерге негізделгенін және пандемия әсер етуі немесе әсер етпеуі мүмкін екенін көрсететін нүктелі сызықтары бар. Тенденция нәтижелерінің гистограммалары мемлекеттер бойынша алфавиттік ретпен берілген.

Бастауыш мектептің басында ерте сауат ашу жұмыстарын жүргізуге бола ма?

«Бастауыш мектептің басында ерте сауат ашу бойынша тапсырмалар орындауға бола ма» шкаласы ата-аналардың баласы бастауыш мектепте бірінші сыныпқа барған кезде сауаттылық бойынша алты тапсырманы қаншалықты жақсы орындай алғаны туралы есептеріне негізделген. Мысалы, ата-аналардан балаларының сөйлемдерді қаншалықты жақсы оқи алатыны, ертегілерді оқи алатыны немесе сөздерді жаза алатыны туралы сұрайды. Қолданыстағы зерттеулерге сәйкес PIRLS 2021 нәтижелері сауат ашуды ерте бастаған білім алушылардың төртінші сыныпта оқу үлгерімі жоғары болғанын көрсетеді. Кестеде бастауыш мектептің бірінші сыныбына барған кезде ерте сауат ашу тапсырмаларын «өте жақсы», «орташа жақсы» және «жақсы емес» орындай алған білім алушылардың пайызы ата-аналарының жауаптары негізінде берілді,

сонымен қатар білім алушылардың оқу бойынша орташа ұпайлары ескерілді. Мемлекеттердің тізімі «өте жақсы» орындаған білім алушылардың пайыздық көрсеткішінің кему ретімен берілді.

Мемлекеттер бойынша орта есеппен білім алушылардың шамамен бірдей пайыздары бастауыш мектепті бастамас бұрын ерте сауат ашу тапсырмаларын «өте жақсыға» (31%), «орташа жақсыға» (35%) немесе «жақсы емеске» (34%) орындай алды. Бастауыш мектепке бару кезіндегі сауаттылық дайындығы төртінші сыныптағы оқу үлгерімінің жоғарылауымен байланысты болды. Орташа алғанда, бастауыш мектепке барған кезде ерте сауат ашу тапсырмаларын «өте жақсы» орындай алған білім алушылардың төртінші сыныптағы оқу үлгерімі ерте сауат ашу тапсырмаларын «орташа жақсы» (500) орындай алған білім алушыларға қарағанда (525) жоғары болды. «Жақсы емес» санатындағы білім алушылардың орташа үлгерімі ең төмен болды (478).

Білім алушылардың оқуға деген көзқарасы және оқуға қатысты мінез-құлқы

Білім алушылардың оқуға деген көзқарасы мен оқу әрекетіне қатысты осы бөлімдегі нәтижелер білім алушылардың PIRLS 2021 сауалнамасына берген жауаптарына негізделген. TIMSS & PIRLS халықаралық зерттеу орталығы COVID-19-дың немесе тестілеудегі кешігулердің әсері сауалнама бойынша білім алушылардың жауаптарына аз немесе мүлдем әсер етпегенін анықтау үшін бірқатар талдаулар жүргізді. Кестелерде PIRLS 2021-ге қатысқан барлық 57 мемлекет пен 8 бақылау ұйымдарының нәтижелері бар (тестілеуді кейінге қалдырған 14 мемлекет қызғылт түспен белгіленді). PIRLS 2021 контекстік сауалнамасының көптеген тармақтары оқу жетістіктеріне қатысты біртұтас жасырын құрылымды өлшейтін шкалаларға біріктірілді. Бұл бөлімде екі шкала бойынша нәтижелер ұсынылған: «Білім алушылар оқуды жақсы көреді» және «Білім алушылар оқи алады».

PIRLS шкалаға тармақтарды орналастыру және шкала ұпайларын шығару үшін Заманауи сынақ теориясын (IRT), атап айтқанда Ішінара бағалау үлгісін (PCM) пайдаланды («Әдістер мен рәсімдер: PIRLS 2021 техникалық есеп» бөліміндегі 15-тарауды қараңыз). Сауалнаманың әрбір контекстік шкаласы білім алушыларды жоғары, орташа және төмен мәнге сәйкес деңгейлерге бөлуге мүмкіндік берді. Әрбір кестеге қатысты «Шкала туралы» қосымша парақта сауалнама тармақтары бар. Сондай-ақ диаграммада көрсетілген үш аймақ жауап категорияларының тәсілдері тұрғысынан қалай анықталғаны туралы сипатталған.

PIRLS бағалауы оқуға деген оң көзқарасы бар білім алушылардың әдетте оқу үлгерімі де жоғарырақ болатыны тұрғысынан көптеген зерттеулерге үлесін қосты. Дегенмен, білім алушылардың оқуға деген оң көзқарасы оқу жетістіктерінің жоғарылауына әкеле ме, әлде олардың оң көзқарасы оқудағы жетістіктерінің нәтижесі ме, түсініксіз. Оқуды зерттеуге қатысты әдебиеттерде көзқарастар мен жетістіктер себеп-салдарлық байланыс емес, өзара байланысы бар екендігі туралы дәлелдер бар.

Білім алушылар оқуды жақсы көреді

«Білім алушылар оқуды жақсы көреді» шкаласын жасау үшін PIRLS білім алушылардан олардың оқуға деген көзқарастары туралы сегіз тұжырым сериясымен қаншалықты келісетіндерін және мектептен тыс уақытта қаншалықты жиі оқитыны туралы екі сұрақ қойды (бұл сұрақтар «Шкала туралы» бөлімде берілген). PIRLS нәтижелерді қорытындылау үшін IRT (Заманауи тестілеу теориясы) шкаласын қолданды, содан кейін білім алушыларды шкала бойынша үш топқа бөлді: «оқығанды өте жақсы көремін», «біраз оқығанды ұнатамын» және «оқығанды ұнатпаймын».

14-кестеде PIRLS 2021 мемлекеттері үшін «Білім алушылар оқуды жақсы көреді» шкаласының нәтижелері, оның ішінде оқуға деген көзқарастарының үш деңгейіне жіктелген білім алушылардың пайызы (оң жауаптардан теріс жауаптарға дейін) және олардың орташа жетістіктері берілген. Нәтижелер «оқуды өте жақсы көретінін» хабарлаған білім алушылардың пайызы бойынша сұрыпталған (ең жоғарыдан төменге қарай). Жалпы алғанда, төртінші сынып білім алушыларының оқуға деген көзқарасы оң: олардың орташа есеппен 42 пайызы «оқығанды өте жақсы көретінін» және 40 пайызы «оқуды біршама ұнататынын» хабарлады. Дегенмен, қазіргі ақпараттық қоғамда бұл жас білім алушылардың орта есеппен 18 пайызы «оқығанды ұнатпаймын» деп теріс жауап беруі біршама алаңдаушылық тудырады.

Төртінші сыныпта оқуға деген сүйіспеншілік пен оқу үлгерімдері арасында қарапайым байланыс болды. «Оқығанды ұнатпаймын» деп жауап берген білім алушылардың оқу үлгерімі «оқығанды өте жақсы көретін» (513) және «біраз оқығанды ұнататын» (501) білім алушыларға қарағанда орташа оқу үлгерімі (491) төмен болды.

14-кесте. Білім алушылар оқуды жақсы көреді

Елдер	Мен оқығанды жақсы көремін		Оқу сияқты нәрсе		Мен оқығанды ұнатпаймын		Шкала бойынша орташа балл
	Білім алушылардың пайызы	Орташа жетістік	Білім алушылардың пайызы	Орташа жетістік	Білім алушылардың пайызы	Орташа жетістік	
Косово	85 (0.9)	426 (3.0)	13 (0.8)	407 (5.9)	2 ~	~ ~	12.4 (0.05)
Өзбекстан	83 (0.9)	446 (2.8)	15 (0.8)	403 (5.2)	2 ~	~ ~	12.5 (0.07)
Албания	81 (0.7)	517 (3.2)	17 (0.6)	503 (5.0)	2 ~	~ ~	12.1 (0.05)
Солтүстік Македония	70 (1.3)	446 (6.4)	24 (1.0)	443 (5.2)	6 (0.6)	435 (10.2)	11.5 (0.07)
Иран, Ислам Республикасы	66 (1.2)	424 (4.2)	29 (1.0)	400 (7.7)	5 (0.6)	356 (15.1)	11.2 (0.06)
Әзербайжан	63 (1.1)	446 (3.8)	32 (0.9)	439 (4.5)	5 (0.5)	421 (10.3)	11.2 (0.05)
Түркия	62 (1.2)	503 (3.3)	32 (1.0)	486 (4.9)	6 (0.4)	487 (6.4)	11.2 (0.06)
Марокко	62 (1.7)	388 (4.4)	33 (1.6)	353 (6.8)	5 (0.9)	318 (10.6)	11.1 (0.08)
Сауд Аравиясы	61 (1.2)	462 (3.6)	32 (1.1)	432 (5.2)	7 (0.5)	438 (6.7)	11.1 (0.06)
Португалия	60 (1.0)	520 (2.6)	34 (0.8)	518 (3.0)	6 (0.4)	525 (4.9)	11.0 (0.04)
Черногория	59 (0.8)	495 (2.1)	33 (0.7)	483 (2.3)	8 (0.6)	472 (4.4)	11.0 (0.04)
Грузия	59 (1.2)	498 (2.9)	34 (0.9)	493 (2.9)	7 (0.7)	504 (8.6)	10.9 (0.05)
Оман	58 (1.1)	447 (4.0)	36 (1.0)	415 (4.6)	6 (0.4)	387 (8.5)	10.9 (0.06)
Иордания	55 (1.5)	394 (5.7)	34 (1.1)	369 (6.7)	10 (1.1)	356 (13.3)	10.7 (0.07)
Испания	54 (1.0)	527 (2.6)	35 (0.8)	517 (2.7)	11 (0.5)	509 (3.8)	10.7 (0.05)
Қазақстан	53 (1.0)	501 (2.6)	39 (0.8)	504 (3.4)	7 (0.4)	518 (5.8)	10.6 (0.04)
БАӘ	53 (0.5)	501 (1.9)	37 (0.4)	469 (2.5)	10 (0.2)	464 (3.8)	10.6 (0.02)
Бахрейн	51 (1.0)	474 (3.7)	39 (0.9)	452 (3.9)	10 (0.5)	437 (6.9)	10.6 (0.04)

Болгария	51 (1.4)	548 (3.4)	37 (1.3)	541 (4.2)	12 (0.7)	511 (5.5)	10.6 (0.06)
Оңтүстік Африка ∞	50 (1.6)	312 (4.6)	40 (1.3)	275 (5.5)	11 (0.6)	262 (10.5)	10.6 (0.09)
Катар	49 (1.1)	500 (4.0)	40 (0.9)	477 (4.6)	11 (0.6)	467 (5.5)	10.5 (0.05)
Бразилия ∞	47 (1.6)	425 (6.0)	39 (1.3)	426 (6.2)	14 (0.8)	436 (7.9)	10.4 (0.07)
Мальта	46 (1.2)	516 (3.6)	39 (0.9)	517 (3.5)	15 (0.9)	510 (4.1)	10.3 (0.06)
Сербия	45 (1.5)	516 (4.3)	40 (1.5)	514 (3.4)	16 (1.1)	508 (4.6)	10.2 (0.06)
Египет	44 (1.6)	406 (5.8)	45 (1.5)	370 (6.2)	12 (0.7)	346 (8.1)	10.3 (0.06)
Италия	41 (0.9)	541 (2.6)	42 (0.8)	536 (2.6)	17 (0.7)	533 (3.0)	10.0 (0.04)
Израиль ∞	40 (1.0)	519 (2.6)	41 (0.8)	507 (2.9)	19 (0.8)	507 (3.1)	9.9 (0.05)
Қытай Тайбэй	39 (1.0)	560 (2.3)	43 (0.9)	537 (2.5)	19 (0.8)	526 (3.2)	9.9 (0.05)
Жаңа Зеландия	38 (0.8)	532 (3.2)	44 (0.7)	521 (3.0)	18 (0.7)	511 (2.8)	9.9 (0.04)
Кипр	37 (1.0)	517 (3.2)	41 (0.7)	511 (3.8)	21 (0.9)	501 (3.7)	9.8 (0.05)
Франция	36 (1.1)	526 (2.8)	47 (0.9)	514 (2.8)	17 (0.7)	490 (3.7)	9.9 (0.05)
Ресей Федерациясы	35 (1.4)	564 (5.6)	47 (1.0)	570 (3.5)	18 (0.9)	567 (3.4)	9.8 (0.06)
Германия	34 (0.9)	544 (3.2)	44 (0.9)	530 (2.5)	22 (0.7)	509 (3.1)	9.6 (0.04)
Сингапур	33 (0.8)	607 (4.1)	47 (0.8)	586 (3.3)	20 (0.6)	560 (3.8)	9.6 (0.03)
Австрия	32 (1.1)	539 (2.6)	46 (1.0)	530 (2.9)	22 (1.1)	517 (3.1)	9.6 (0.05)
Бельгия (Француз)	31 (1.1)	498 (3.9)	45 (0.9)	498 (3.2)	24 (1.0)	484 (3.2)	9.6 (0.06)
Ирландия	31 (1.0)	593 (3.6)	45 (0.9)	578 (2.9)	23 (0.9)	556 (3.1)	9.5 (0.04)
Макао ОАР	31 (0.6)	553 (1.9)	48 (0.6)	535 (1.6)	21 (0.5)	512 (2.7)	9.6 (0.02)
Гонконг	30 (0.9)	590 (2.9)	47 (0.8)	573 (3.0)	23 (0.8)	550 (4.0)	9.6 (0.05)
Словакия Республикасы	29 (1.0)	530 (3.4)	45 (1.1)	534 (3.5)	26 (1.0)	523 (3.7)	9.4 (0.04)
Австралия ∞	29 (0.9)	562 (3.8)	45 (1.0)	542 (2.8)	26 (0.9)	517 (3.2)	9.4 (0.05)
Англия ∞	29 (0.8)	570 (3.7)	48 (0.9)	562 (2.8)	24 (1.1)	536 (3.4)	9.4 (0.05)
Солтүстік Ирландия	28 (1.0)	585 (3.7)	47 (0.9)	570 (2.8)	25 (1.0)	542 (3.2)	9.4 (0.05)
Словения	28 (0.7)	530 (2.8)	50 (0.9)	521 (2.3)	23 (1.0)	507 (2.8)	9.4 (0.04)
Чех Республикасы	27 (1.0)	540 (4.1)	49 (1.1)	545 (2.3)	23 (0.8)	530 (3.0)	9.4 (0.04)
Бельгия (Фламанд)	27 (0.9)	516 (3.3)	43 (0.7)	512 (2.8)	29 (1.0)	505 (2.6)	9.3 (0.05)
Венгрия	27 (1.0)	555 (4.7)	46 (0.9)	539 (4.0)	28 (0.9)	527 (3.7)	9.3 (0.04)
АҚШ	25 (1.4)	559 (8.6)	50 (1.4)	557 (6.3)	24 (1.4)	530 (6.7)	9.4 (0.06)
Финляндия	23 (0.8)	563 (3.9)	46 (0.8)	555 (2.6)	30 (0.9)	533 (2.5)	9.1 (0.04)
Польша	23 (1.1)	555 (4.0)	49 (1.2)	556 (2.5)	28 (1.0)	536 (3.3)	9.2 (0.05)
Хорватия	23 (0.9)	560 (4.5)	52 (1.1)	557 (2.7)	25 (1.1)	554 (3.5)	9.3 (0.05)
Литва	22 (0.8)	555 (3.6)	48 (0.9)	555 (2.8)	30 (1.0)	548 (2.5)	9.1 (0.04)
Швеция	18 (0.6)	544 (4.1)	47 (0.9)	550 (2.6)	35 (0.9)	539 (2.5)	8.8 (0.04)
Нидерланды	17 (0.9)	543 (3.9)	46 (1.0)	535 (2.7)	37 (1.1)	511 (3.4)	8.8 (0.04)
Латвия	16 (0.8)	538 (5.3)	47 (1.2)	533 (2.7)	37 (1.0)	520 (2.8)	8.8 (0.03)
Дания	14 (0.7)	566 (4.2)	50 (0.9)	545 (2.5)	36 (1.1)	524 (3.0)	8.7 (0.04)
Норвегия	13 (0.6)	556 (4.2)	46 (0.8)	547 (2.4)	41 (1.1)	528 (2.4)	8.6 (0.04)
Орташа халықаралық көрсеткіш	42 (0.1)	513 (0.5)	40 (0.1)	501 (0.5)	18 (0.1)	491 (0.8)	
Бенчмаркингке қатысушылар							
Дубай, БАӘ	50 (0.9)	555 (2.2)	39 (0.7)	552 (2.4)	11 (0.4)	552 (4.1)	10.5 (0.04)
Оңтүстік Африка ∞	47 (1.2)	413 (3.7)	42 (0.9)	362 (5.6)	11 (0.8)	360 (11.3)	10.4 (0.05)
Абу-Даби, БАӘ	46 (0.9)	474 (3.9)	41 (0.7)	416 (4.3)	13 (0.4)	414 (5.8)	10.3 (0.04)
Альберта, Канада	40 (1.4)	548 (4.2)	43 (1.3)	542 (4.1)	17 (0.8)	523 (4.7)	10.0 (0.06)
Британдық Колумбия, Канада	37 (1.1)	547 (3.7)	45 (1.1)	536 (4.4)	18 (1.0)	515 (4.7)	9.9 (0.05)

Ньюфаундленд и Лабрадор, Канада	36 (1.4)	532 (4.4)	43 (1.1)	528 (3.4)	20 (1.0)	507 (5.3)	9.8 (0.08)
Квебек, Канада	36 (1.1)	559 (3.1)	45 (1.0)	552 (3.1)	19 (1.0)	536 (3.7)	9.8 (0.05)
Мәскеу қаласы, Ресей Федерациясы	30 (1.0)	605 (2.5)	47 (0.7)	598 (2.6)	23 (0.9)	590 (2.6)	9.6 (0.05)

2 PIRLS КРИТЕРИЙЛЕРІН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ТІЛДІК ПӘНДЕРДЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

2023 жылдың 24 қарашасында Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Орта білім институты Мектепалды даярлық және бастауыш білім беру зертханасының ұйымдастыруымен республика бойынша «Бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығы: білімнің кілті» фасилитациялық сессиясы ұйымдастырылды. Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА вице-президенті алғы сөзінде қарастырылатын тақырыптың өзектілігін атап, оқу сауаттылығын қалыптастыру жұмыстары бойынша қандай бағыттарға басымдылық беріліп отырғанына тоқталып өтті.

Сессияға А. Байтұрсынұлы атындағы «Білімді зерттеу мен бағалаудың ұлттық орталығының» мамандары, Астана қаласы әкімдігінің «Әдістемелік орталығы» және өңірлерден 500-ге жуық бастауыш сынып әдіскерлері, практик-педагогтер қатысты.

Сессияның бірінші бөлімінде «PIRLS 2021 зерттеу нәтижелеріне» шолу жасалып, әдіскерлер тарапынан «Коммуникативтік тәсіл және мәтінмен жұмыс жасаудың алгоритмдері» тақырыбында әдістемелік ұсынымдар берілді. Екінші бөлімінде бастауыш сынып педагогтері «Дүниетану сабағында тұтас мәтіндермен жұмыс арқылы оқу сауаттылығын қалыптастыруға арналған тапсырмалар түрлері», «Әдебиеттік оқу пәнінде оқу сауаттылығын қалыптастыру бойынша тапсырмаларды талдау», «2-4 сыныптарда ұқсас оқу мақсаттар желісі бойынша мәтінмен жұмыс», «Математика пәнінде тұтас емес мәтінмен жұмыс - оқу сауаттылығын қалыптастыру құралы» тақырыптарында оқу сауаттылығын қалыптастыру бойынша өз іс-тәжірибелерімен бөлісті. Сессия соңында қатысушылардан сауалнама алынып, кері байланыста оқу сауаттылығын қалыптастыру тек «Тіл және әдебиет» саласында ғана қарастырылмау керектігі туралы, нәтижеге жету үшін жүйелі жұмыстар жасалу қажеттігі туралы ұсыныстар айтылды.

2-4 сыныптарда ұқсас оқу мақсаттар желісі бойынша мәтінмен жұмыс

PIRLS, International Reading Literacy Study IEA зерттеулерінің негізгілерінің бірі. Бостон колледжіндегі TIMSS және PIRLS халықаралық оқу орталығының жетекшілігімен және 2001 жылдан бастап әр бес жыл сайын өткізілетін PIRLS төртінші сыныпта оқу дағдыларына жету тенденцияларын бағалаудың әлемдік стандарты ретінде танылды.

PIRLS балалардың қаншалықты жақсы оқитыны туралы халықаралық салыстырмалы деректерді ұсынады және оқыту мен оқытуды жақсарту үшін саясатқа қатысты ақпаратты ұсынады. Зерттеу балалардың оқуға деген дамуындағы негізгі өтпелі кезеңде жүзеге асырылады: оқу үшін оқудан оқуға көшу. Осы маңызды кезеңдегі оқу жетістіктерін бағалау мұғалімдер мен саясаткерлерге олардың білім беру жүйесінің тиімділігі туралы негізгі ақпарат береді және жақсартуды қажет ететін салаларды анықтауға көмектеседі.

Халықаралық сарапшылар білім алушылар сабақ кезінде және мектептен тыс уақытта басқаларынан қарағанда жиірек қолданатын оқудың екі түрін бағалайды: әдеби оқу тәжірибесін жинау мақсатында оқу; ақпаратты меңгеру және қолдану мақсатында оқу. Демек, білім алушылар мәтіннің екі түрімен жұмыс істейді – әдеби және ақпараттық.

2-4 сыныптарда ұқсас оқу мақсаттар желісі бойынша мәтінмен жұмыс жасау барысында PIRLS тестінің оқу дағдылар тобының талаптарына сай жұмыстар жүргізілуі керек.

Оқу дағдыларының топтары:

- Анық түрде берілген ақпаратты табу;
- Тұжырымдар жасау;
- Ақпаратты түсіндіру және жинақтау;
- Мазмұнды, тілдік ерекшеліктерді және мәтіннің құрылымын талдау және бағалау.

Жоғарыда көрсетілген PIRLS тестінің оқу дағдылар тобының талаптарына сай болу үшін оқу бағдарламасында нақты көрсетілген оқу мақсаттарын талдап, сол мақсаттармен жұмыстар жүргізілуі керек.

Оқу сауаттылығы тек әдебиеттік оқу пәнімен шектелмейді біз қазақ тілі пәнінің оқу мақсаттарымен де қатар жұмыстар жүргізуіміз керек.

3-сурет. Пәндер арасындағы оқу мақсаттарының байланысы

PIRLS 2021 тестінің тапсырмаларының мазмұнын зерттей келе білім алушылармен оқу бағдарламасында көрсетілген төмендегі мақсаттармен жұмыс жасауды күшейту керектігі және дайындық 2 сыныптан басталуы керек екенін анықтадық.

15-кесте. Жұмыс жасау барысында негізге алынған әдебиеттік оқу пәні бойынша мақсаттар, олардың шиыршық жүйедегі көрінісі

2 сынып	3 сынып	4 сынып
---------	---------	---------

2.2.2.1 Мұғалім көмегімен қарапайым және нақтылау сұрақтарын қою және оның жауабын шығармадан таба білу	3.1.1.1 шығарманың маңызды тұстарын анықтау үшін ашық сұрақтар қою және жауап беру	4.1.1.1 шығарманың мазмұнын толық түсіну, кейбір тұстарын нақтылау, оқиғаның себеп-салдарын анықтау үшін сұрақтар қою және жауап беру
2.2.3.1 Мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау	3.2.3.1 шығарманың тақырыбын анықтау және негізгі ойды білдіріп тұрған мәтін бөлігін, сөйлемді анықтау	4.2.3.1 шығарманың тақырыбы және негізгі ойды анықтау, автордың ойын мәтін деректерінен келтіре отырып дәлелдеу
2.2.5.1 дереккөздерден (сөздік, анықтамалық, энциклопедия) мәліметті табу жолын анықтап, берілген тақырып, сұрақ бойынша мәліметті іріктеп алу	3.2.5.1 берілген тақырып, сұрақ бойынша түрлі дереккөздерден (мәтін, сөздік, сызба, кесте, карта) алынған ақпараттарда кездесетін жаңа сөздердің мағынасын сөздіктер арқылы ашу, жүйелеу, мағлұматтардың маңызды тұстарын анықтау	4.2.5.1 дереккөздерден (мәтін, сөздік, сызба, кесте, карта, диаграмма) қажетті ақпараттарды табу, кездескен жаңа сөздердің мағынасын мәнмәтін бойынша анықтап, ақпаратты қорытындылау, бағалау

Оқу сауаттылығы тек әдебиеттік оқу пәнімен шектелмейді біз қазақ тілі пәнінің оқу мақсаттарымен де қатар жұмыстар жүргізуіміз керек. Оқу мақсаттарының шиыршық жүйесін сақтау маңызды.

16-кесте. Қазақ тілі пәні бойынша мақсаттар

2 сынып	3 сынып	4 сынып
2.3.2.1 үлгі бойынша қарапайым хабарландыру, хабарлама жазу	3.3.2.1 өзіндік іс-әрекеті баяндалған күнделік, өмірбаян, хабарландыру жазу	4.3.2.1 тірек сөздерді қолданып, белгілі бір стильде мәтін (мақала, мінездеме, сұхбат) жазу
2.2.9.1 сұраққа жауапты анықтамалық кітаптардан, жинақтардан, сөздіктерден табу және ақпаратты берілген үлгі, кестеге салу	3.2.9.1 шығарманың мазмұнына сәйкес түрлі дереккөздерден: иллюстрация, әдеби кітаптар, мультфильмнен нақты ақпаратты табу және ақпаратты сызба түрінде беру	4.2.9.1 түрлі дереккөздерден қажетті ақпаратты табу, өңдеу, тұжырым жасау және себеп-салдарлық байланысын сызба түрінде көрсету

Мақсаттарды талдай келе «Әдебиеттік оқу» оқу пәнінің «2.5 Түрлі дереккөздерден ақпарат алу», «Қазақ тілі» оқу пәнінің «2.9 Түрлі дереккөздерден ақпарат алу» бөлімдерінде көрсетілген оқу мақсаттары байланысты екенін көре аламыз. Осының негізінде біз екі пән ауқымын ала отыра жүйелі жұмыстарды жүргізуіміз керек. 2021 жылдан бері PIRLS тесті электронды форматта өткізіліп келеді. Мәтіндер тек жазбаша түрде емес, түрлі иллюстрациялар арқылы беріледі. Сол себептен біз осы мақсат негізінде білім алушылармен мәтіннің аудио-визуалды, суреттер, схема, кестемен және т.б. берілген ақпаратпен жұмыс жасауына дағдыландыра аламыз.

Білім алушыны терең ойлануға, мәтін мазмұнын саналы түсініп, оқып оны қолдана білуіне, анализ жасауына, оқылған материалға баға беріп пікір білдіруге мейлінше ерте жастан назар аударылып жұмыстар жүргізілуі керек.

Бұл мақсаттарға жету үшін қазіргі деңгейді анықтап алуымыз керек. Сол мақсатта 4-сынып білім алушыларымен олардың қазіргі деңгейлерін анықтап, дер кезінде жұмыс жүргізу үшін PIRLS тестінің мазмұны мен әдебиеттік оқу пәнінің оқу мақсаттарын ала отырып бақылау тесті жүргізілді.

4-сурет. PIRLS тестімен оқу мақсаттары бойынша тест қорытындылары

Бұл

PIRLS тестімен оқу мақсаттары бойынша тест қорытындылары

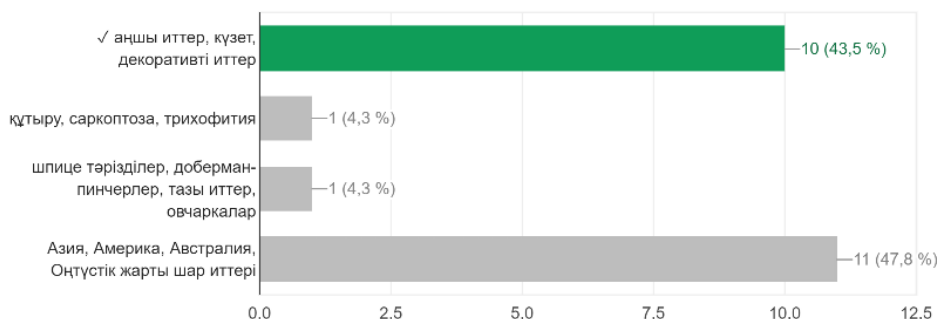

Нәтиже бойынша нақты ақпаратты мәтін мазмұнын оқу арқылы тақырыпты анықтай алатынын көре аламыз.

5-сурет. Нақты ақпаратты мәтін мазмұнын оқу арқылы тақырыпты анықтау.

Иттердің күнделікті тұрмыста қолдануына қарай қандай түрлері бар

Верных ответов: 10 из 23

Сұраққа мәтін мазмұнында берілген нақты ақпарат бойынша жауап беруде қиналады.

Оқыған мәтінге ұқсайтын 5 сөйлемнен тұратын әңгіме құрастыр

66 ответов

0

Меннің атым Мансұр. Арманым-Боб сияқты болуға. Мен ит алуға келеді.

бір күні өрт шығыпты, сол үшін өрт сүндрушілер сол үйге асығыпты, ол үйде ата әже және қыз болыпты, өрт сүндрушілер оларды құтқарып алды сосын олар бақыты өмір кешіпті,

АЙГЕРІМНІН ИТІ БОЛДЫ. ОНЫН АТЫ ТУЗИК. ОЛ ӨТЕ АҚЫЛДЫ ИТ. ОЛ КӨП ТАМАҚ ІШЕД. ОЛ МЫҚТЫ БАТЫР ИТ.

Боб-құтқарушы

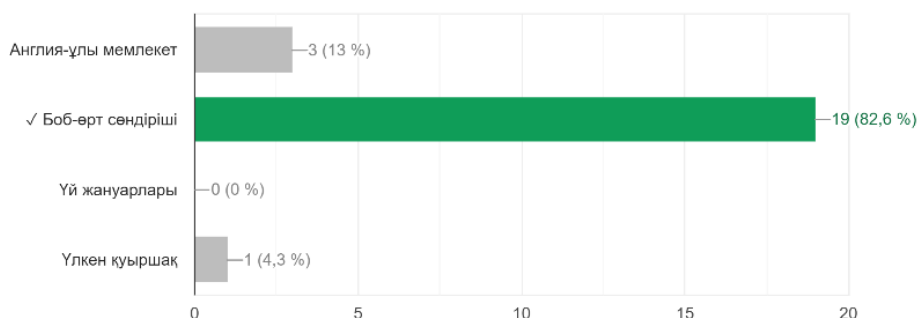
Боб жақсы құтқарушы. Ол 12 кішкентай баланы құтқарды. Бір күні Лондон қаласында өрт болды. өрт

Білім алушылар анализ жасау, өз ойын білдіру, ашық сұрақтарға жауап беруде қиналады.

6-сурет. Анализ жасау.

Мәтін тақырыбы бола алатын жауапты тап

Верных ответов: 19 из 23

Осы қорытындылар негізінде негізгі болашақта жасалатын жұмыстар анықталып алынды.

Олар:

- Мектепте оқу бұрыштарын ұйымдастыру;
- Білім алушылардың оқыған кітап, әңгімелерін талдауға мүмкіндік беретін жұмыс дәптерлері;
- Саналы оқып, оқығаны бойынша анализ жасауға, өз ойын айтуға бағытталған тапсырма түрлерін жасау;
- 2021 жылдан бері PIRLS тесті онлайн форматта компьютердің көмегімен өтетін болғандықтан білім алушылардың компьютердегі сауаттылығын арттыра отырып түрлі платформаларда оқу сауаттылығына бағытталған тапсырмалар құрастырып, олармен жұмыс жасау.

7-сурет. Жұмыс дәптерлерінің түрлері.

Жұмыс дәптерлерімен жұмыс жасай отырып білім алушы сыни тұрғыда ойланып, терек түсініп, есінде сақтап ақпарат мазмұнына анализ жасап бағалай алады.

Жұмыс дәптерлерін қолдану барысында бала ойын жинақтап, алған ақпарат бойынша пікір жазуды, нақты мәтін негізінде ақпарат беруді, өз ойы мен автор ойының байланысын анықтауға үйренеді. Білім алушы көлемді мәтінді есінде сақтауда ұсақ қол моторикасын мен визуалды көру аймағы ұлғайып мәтіннің есте қалу ықтималдығын арттырады. Білім алушы өз эмоциясы мен сезімдерін шығарып оларды тануға үйренеді. Жұмыс дәптерлерін кез-келген уақытта қолдана беруіміз керек, ол білім алушыға берілетін мәтіннің көлеміне, ұсынылған ақпарат мазмұнына тәуелді болмауы керек. Білім алушы шағын мәтіннің өзіне де талдау жасап, мәтін мазмұнына жеке көз қарасын білдіруі керек.

Алда болатын PIRLS 2026 барлық білім алушыларға әртүрлі көрнекі, түрлі-түсті және интерактивті оқу материалдары негізінде оқуды бағалауға қатысуға мүмкіндік беретін толық цифрлық бағалауға көшуді аяқтайды. Бұл сандық бағалау жүйесі білім алушыларға мектепте және одан тыс жерлерде бастауыш сынып білім алушыларының әртүрлі оқу тәжірибесін көрсететін және білім алушыларды тарту мен ынталандыруға арналған бірыңғай оқуды бағалауға қатысуға мүмкіндік береді.

8-сурет. Тестке дайындалуға арналған платформалар

Электронды форматта **PIRLS** тестіне дайындалуға мүмкіндік беретін платформалар

PIRLS тестінің тапсырмаларын қарайтын болсақ ол жерде бір тақырып аясында бірнеше мәтін беріліп, тақырып жан-жақты қарастырылады. Яғни, берілетін ақпараттың ауқымы кең болу тиіс. Білім алушы түрлі мәтінмен жұмыс жасауда олардың байланысын анықтауы тиіс. Сол себептен біз **edpuzzle.com**, **google.com/forms**, **wizer.me** платформаларды қолданып түрлі тақырыптарды білім алушының жан-жақты талдауына мүмкіндік береміз. Білім алушылар алда болатын PIRLS тестіне тек тапсырмалар мазмұны бойынша емес ол тапсырмаларды электронды түрде орындай алуға дағдыландыру керек.

Саналы оқу сауаттылығын дамытуда міндетті түрде қиындықтар болады.

PIRLS зерттеу тапсырмаларында мәтіннің 2 түрін қамтиды - көркем және ақпараттық мәтіндер, мұнда әдеби мәтіндер оқырманның әдеби тәжірибесін алу мақсатында оқуға бағытталған, ал ақпараттық мәтін ақпаратты меңгеру және пайдалану мақсатында оқуға бағытталған. Сондықтан, осы сынақ түрлерін ескеру және дұрыс теңестіру үшін мәтіндерді таңдағанда назар аудару керек. Білім алушылар ақпараттық мәтіндерге үлкен қызығушылық танытады, өйткені мұндай тесттер мазмұны бойынша функционалды және біздің заманның шындықтарына жақын.

Дегенмен, ақпараттық тесттерді қолданумен қатар көркем мәтіндерді де пайдалану қажет екенін ұмытпаған жөн.

Біздің түсінгеніміздей, оқу құзіреттілігінің жоғарыда аталған дағдылары білім алушылар оқығанын түсінген жағдайда ғана жүзеге асады. Сондықтан оқу процесін анықтама бойынша «көрінетін» ету өте маңызды: білім алушының оқығаны туралы түсінігі бар ма? Ол үшін нұсқауларды қолдануға, оларды ескертулермен, түсініктемелермен және т.б.

Сондай-ақ барлық сабақтарда оқуды ұсынамыз: бұл өнер сабақтарында жұмысты орындау нұсқауларын, математикадан тапсырмаларды, дүниені тану сабақтарындағы негізгі ақпаратты және жаратылыстану.

Қорытындыларды тұжырымдау – бұл дағдылар тобына жоғары дәрежелі сұрақтар кіреді: неге? қалай? және т.б. Көркем немесе ақпараттық мәтіндерді де пайдалануға болады. Білім алушылар ақпаратты түсіндіру мен қорытындылауда қиналады. Оның себебі сөздік қорының жеткіліксіздігі, себеп-салдар байланысын орнатудағы қиындықтар, логикалық ойлау.

Қорытындылайтын болсақ PIRLS тестіне дайындық білім алушының саналы оқып, ұдайы тапсырмалармен жұмыс жасауы арқылы жүруі керек. Білім алушыда оқуға деген қызығушылық пен оқылған материал мазмұнына қызығушылық болу керек. Білім алушы алған ақпараттың маңыздылығын оның тәрбиелік мәнін түсіну қажет. Осы дағдыларды білім алушы бойында дәріптеу үшін кіші жастан оқуға, саналы оқуға бейімдеуіміз керек. PIRLS тестіне дайындықта білім алушылар негізгі базаны, оқу сауаттылығына жетудің алгоритмдерін мектепте бастауыш сыныптан игеру керек.

«Әдебиеттік оқу» пәнінде оқу сауаттылығын қалыптастыру бойынша тапсырмаларды талдау

Оқу сауаттылығы – адамның өз мақсатына жету, білімі мен мүмкіндіктерін кеңейту, қоғамдық өмірге қатысу үшін жазбаша мәтіндерді түсіну және пайдалану, олар туралы ой елегінен өткізу, оқумен айналысу қабілеті.

Бір кездері адамдар білімнің бір көзі – баспа кітапқа сүйеніп, ақпарат іздеу процесі ұзақ әрі қиын болды. Қазіргі әлемде кез келген тақырып бойынша ақпарат алу өте оңай - интернетте іздеу сұрауын енгізу жеткілікті.

Бүгінгі күні біздің қолымызда кітаптарға балама ақпараттың алуан түрлі көздері бар: подкасттар, аудио және бейне лекциялар, радио, теледидар. Осы молшылыққа қарамастан, оқу қабілеті ең маңызды дағды болып қала береді, бірақ оқу сауаттылығын түсіну әлдеқайда кеңейді.

Оқу сауаттылығының маңызды құрамдас бөлігі - мәтіндерді талдай білу және олардың мағынасын түсіну.

Жазбаша мәтінді қабылдауға арналған сөйлеу әрекетінің рецептивті түрі ретінде оқу жазбаша түрде берілген сөйлеу жұмысының мағыналық байланыстарын (түсінуін) ашуға бағытталған. «Оқу сауаттылығы» ұғымы 1991 жылы халықаралық тестілеу контексінде пайда болды. PISA зерттеуінде «оқу сауаттылығы» «адамның жазбаша мәтіндерді түсіну және пайдалану, мақсаттарына жету, білімі мен мүмкіндіктерін кеңейту, қоғамдық өмірге қатысу, олар туралы ойлау және оқумен айналысу қабілеті» деп түсініледі.

Оқу сауаттылығы адамның жазбаша мәтіндерді түсіну және пайдалану қабілеті ғана емес, сонымен қатар ақпаратты алу, түсіндіру және оқу және практикалық мәселелерді шешуде, сондай-ақ күнделікті өмірде қолдану қабілеті.

PISA зерттеуі оқу сауаттылығының алты деңгейін анықтайды. Бұл деңгейлер шегінде оқырман мәтіннен бір немесе бірнеше нақты айтылған ақпаратты тауып қана қоймай, мәтіннің тақырыбы мен автордың мақсатын анықтай алуы, мәтіннің хабары мен мәтіні арасында байланыс орнатуы керек.

- белгілі, күнделікті білім, сонымен қатар қарама-қайшы ақпарат пен қиындықтарды қамтитын мәтіннің жеке бөліктері арасындағы байланыстарды түсіну;

- анық хабарланбаған ақпаратты түсіну;
- мәтіннің терең қабаттарында қамтылған ақпарат;
- жеке тәжірибеге және сипатталған шындыққа, академиялық және арнайы білімге өз көзқарасына сүйене отырып, ұсынылған мәтіннің идеяларын өз бетінше түсіндіру.

Екінші деңгей – шекті деңгей, оған жеткенде білім алушылар қарапайым оқудан тыс жағдайларда білім мен дағдыларды қолдануды көрсете бастайды, төртінші деңгейге жеткен білім алушылар жаңа ақпаратты алу үшін бар білім мен дағдыларды пайдалана білу, ал бесінші және алтыншы деңгейдегілер өз бетінше ойлау және қиын жағдайда жұмыс істеу қабілетін көрсетеді.

Оқу сауаттылығының халықаралық мониторингі тапсырмаларын ойдағыдай орындау білім алушылардың белгілі бір оқу стратегиясының болуын талап етеді: мәтінде берілген барлық ақпаратпен жылдам танысудан бастап жалпы тақырыпты, әрбір фрагменттің ақпараттық құндылығын, қамтылған

ақпараттың ерекшелігін анықтау және т.б. мәтінді қайталап оқу және оның мазмұнын мақсатты түрде талдау.

Қазіргі таңда, өкінішке орай, білім алушылар мәтіндерді оқытуда, әсіресе әдеби мәтіндерді оқып талдауда кемшіліктері бар екені байқалады. Осы мәселе өте өзекті болып табылады, оны шешу жолында көптеген жұмыстар жасауымыз керек.

Білім алушылардың оқу сауаттылығын арттыру, дамыту мақсатында келесі жұмыстарды жасап, тапсырмаларды орындатқызуды ұсынамыз.

Бірінші тақырыпта таңдап, мақсаттарды белгілеу керек.

Пәні	Әдебиеттік оқу
Сыныбы	4
Бөлім	Қоршаған ортаны қорғау
Тақырыбы	Жердің жүрегін тыңдайық
Оқу мақсаттары	4.6.1.1 – оқылған мәтіннің негізгі ойын ашатын түрткі сөздерді табу, мәтінді бөліктерге бөліп жоспар құрастыру, оларға сүйеніп мәтінді мазмұндау 4.6.1.2 шығарманың мазмұны бойынша сұрақтар құрастырады және сұрақтарға жауап бере алады 4.6.2.1 шығарманың мазмұны бойынша мақал-мәтелдер, нақыл сөздерді жазу 4.6.2.2 туындаған мәселені табу, оны шешу жолдарын ұсыну

Сабақтың мақсаттарын сабақ алдында білім алушыларға айтқан өте маңызды, себебі осы сабақта неге көбірек көңіл бөлу керек, олардан не талап етілетінін білім алушылар алдын ала білген жөн.

Мақсаттары белгіленгеннен кейін, жоспармен таныстырып кеткен де дұрыс. Қандай алгоритм бойынша бүгінгі сабақ өтетінін балалар білсе, оларға едәуір жеңіл болады.

Жоспар келесідей болуы мүмкін:

1. Мәтін бойынша жүргізілетін алдын ала жұмыстар;
2. Мәтінді түсініп оқу;
3. Мәтіндегі сөздік жұмысы;
4. Мәтін бойынша тапсырмаларды орындау;
5. Қорытындылау.

Сабақта белгіленген мақсаттарға жету үшін түрлі қызықты тапсырмаларды алуға болады. Мысалы:

4.6.1.1 – оқылған мәтіннің негізгі ойын ашатын түрткі сөздерді табу, мәтінді бөліктерге бөліп жоспар құрастыру, оларға сүйеніп мәтінді мазмұндау

Тапсырма №1. Мәтіннің негізгі ойын ашатын түрткі сөздер мен мәтіннің жоспары бола алатын нұсқаны белгіле ☒

☐ түрткі сөздер: жер, мәселелерді шешу, зиян қалдықтар, ауаны ластау.

1. Ғаламшар бөліктері
2. Адамның табиғатқа жасайтын көмегі
3. Электр қуатын үнемдеу

☐ түрткі сөздер: ауа райы, суық, қалыңдық, атмосфера

1. Туған жер,
2. Табиғат
3. Туған жерін қорғау

□ түрткі сөздер: Ғимараттар, ғаламшар, күннің көзі, ашық аспан

1. Күнге ең жақын ғаламшар
2. Ауаның ластануы
3. Ғаламшарымызға көмек

Жоспардың дұрыс нұсқасы мен түрткі сөздері табылғаннан кейін, оларға сүйеніп мәтінді мазмұндау.

Осындай тапсырмаларды орындау білім алушылардың мәтіндерді бөліктерге бөліп, әр бөлікті бөлек және мәтінді толық түсінуге көмектеседі.

4.6.1.2 шығарманың мазмұны бойынша сұрақтар құрастырады және сұрақтарға жауап береді

Тапсырма №2. Мәтіннен берілген бөлігі бойынша 3 сұрақ құрастыр және 3 сұраққа жауап бер

«Жер» ғаламшарына қамқорлық жасаймыз

Аспан – көзге көрінбейтін атмосфераның бөлігі. Жердің үстіңгі жағындағы атмосфера қабатының қалыңдығы – 500 км.

Жер – адам баласының тіршілігіне қолайлы ауасы бар ғаламшар. Ұшақтар қанаты да жетпейтін аспанда озон қабаттары бар. Бұл – біздің ғаламшарды Күннен қорғайтын сүзгі. Ол Күннің алапат ыстығын өзіне сіңіріп тұрады.

Жылыжайлық әсерді ғалымдар: «Ауа температурасының жоғарылауынан», – деп түсіндіреді. Жаһандық жылыну – Жер шарына төнген қатерлі құбылыс. Жерде өте ыстық

Менің сұрақтарым	Мұғалімнің сұрақтары	Менің жауаптарым
1.	Көзге көрінбейтін атмосфераның бөлігін ата	
2.	Қай ғаламшар адамдарға тұруға қолайлы?	
3.	Күннің алапат ыстығын өзіне не сіңіріп алады?	

Осындай тапсырмалар білім алушылардың ойлау қабілеттерін дамытады, олар мәтіннің мазмұны бойынша терең ойланғылары келеді, қызықты сұрақтар қойғылары келіп, мәтінді жақсылап зерттеп шығады.

4.6.2.1 шығарманың мазмұны бойынша мақал-мәтелдер, нақыл сөздерді жазу

Тапсырма №3. көп нүктенің орнына берілген мақал-мәтелдердің жалғасын тауып, оларды дәптерлеріңе көшіріп жазыңыздар.

1. Туған елдей(ел болмас)
Туған жердей(жер болмас)
2. Адамның(табиғатсыз) күні жоқ,
.....(табиғаттың) оны айтар тілі жоқ.
3. Қыстағы ... (қар) - жерге ырыс,

Жердегі ... (ылғал) – елге ырыс.

4. Тұз тағысы —... (Табиғатпен) тілдес.

Осындай тапсырмалар білім алушылардың тіл байлықтарын арттырады, мақал-мәтелдерді орынды қолдануға, әдеби тілмен сөйлеуге көмектеседі.

4.6.2.2 туындаған мәселені табу, оны шешу жолдарын ұсыну

Тапсырма №4. Берілген суреттердің ішінен мәтінде айтылған мәселені тап, таңдауыңды түсіндір

Тапсырма №5. Мәселені шешудің жолдарын ұсын, дәлелде (ауызша)

Соңғы көрсеткен тапсырмаларымыз оқу сауаттылығын дамытуда өте маңызды, себебі олар негізгі мәселені түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар пәнаралық байланыс орнатылады, білім алушылар жаратылыстану, дүниетану т.б. сабақтарында алған білімдерін фактілер ретінде дәлел келтіріп, өз ойларын жеткізеді, дәлелдейді. Осындай тапсырмалар арқылы алған білім, дағдыларды қолдануға үйренеді.

Сабақтарда әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға тырысып, дәстүрлі сабақ қана емес, әртүрлі сабақтың элементтерін қолдану арқылы сабақты өткізуге тырысамын. Алған білімдерін қолдануға үйретемін. Мәтінді жақсы түсіну үшін, өмірлік жағдаяттардан мысал келтіреміз, білім алушыларды көбірек сөйлетеміз, бейне жазбалар, бейнероликтер, аудио т.б. қолдануға тырысамыз.

Қорыта келе, оқу сауаттылығын тек бір сабақта ғана емес, барлық сабақтарда дамыту керек. Сонда нәтиже едәуір жақсы болады. Сонымен қатар, тыңдалым, айтылым, жазылым, оқылым дағдылары қатар жүру керек, білім алушылар кез келген уақытта әрқайсыларын қолдануға дайын болулары керек. Дәстүрлі сабақтан тыс, әртүрлі әдістемелерді қолдану, ойын түрлерін ұйымдастыру, сыныптан тыс іс-шаралар, мысалы театрға апарып түрлі қойылымдарды көру, әдеби кештерге бару т.б. әрекеттер арқылы да оқу сауаттылығын дамытуға болады. Ол мұғалімнің өзінің тәжірибесіне, қиялына, шығармашылығына байланысты.

Тұтас емес мәтін оқу сауаттылығын дамыту құралы ретінде

Тұтас емес мәтіндер әдетте адамдар күнделікті өмірде қолданылатын мәтіндер. Осы фактордың арқасында олар оқу процесіне өте жақсы кіріктірілген және оқу жағдайы мен нақты өмір арасындағы байланыстырушы сызықтың бір түрі болып табылады. PISA халықаралық зерттеуіне сәйкес оқу сауаттылығының жоғары деңгейі - бұл тұтас емес мәтіндерден ақпарат алу.

Сабақтарда педагог кез келген білім беру саласында тұтас емес мәтіндерді пайдалана алады. Тұтас мәтіннен айырмашылығы, тұтас емес мәтін сол күйінде пайдаланылады.

Тұтас емес мәтіндер ақпаратты түсіну немесе қабылдау мақсатында талдануы және түсіндірілуі тиіс ақпарат көзі болып табылады.

Математика сабақтарында біз күн сайын өте көп және әртүрлі мәтіндермен жұмыс істейміз.

Балаларды тұтас емес мәтіндерді (диаграммалар, графиктер, формулалар және т.б.) сипаттамалары бойынша басқа біреу оларды қалпына келтіре алатындай етіп сипаттауға үйрету қажеттігін есте сақтау маңызды.

4-сыныптағы математика сабағында «Мектепке дейінгі жол» кешенді тапсырмасын мысалға ала отырып, тұтас емес мәтіндермен жұмыс істеу мысалын қарастырайық.

Математика, 4 сынып (3-тоқсан)

<i>Бөлім:</i>	<i>3 А Қозғалысқа, өнімділікке берілген есептер</i>
<i>Оқу мақсаттары:</i>	<i>4.5.2.5 ақпаратты түсіндіру, салыстыру және мәліметтерді жиынтықтау, қозғалыс графиктерін құру, қозғалысқа арналған есептерге сызба құрастыру;</i> <i>4.3.3.1 қозғалыстың басталуы мен бағытын пайдалана отырып, нысандар қозғалысы сызбасын құру, сәйкес есептеулер жүргізу.</i>
<i>Мазмұн аймағы</i>	<i>өзгерістер мен тәуелділіктер</i>
<i>Мәнмәтін</i>	<i>жеке</i>
<i>Танымдық әрекет түрі</i>	<i>тұжырымдау</i>

Оқу сауаттылығының деңгейлері бойынша тапсырмалар

<i>1-деңгей.</i>	<i>Мәтіннен</i>	<i>1, 2-тапсырмалар</i>
<i>ақпарат алу</i>		
<i>2-деңгей.</i>	<i>Мәтінді жалпы</i>	<i>3-тапсырма</i>
<i>түсінуді құру (ақпаратты талдау)</i>		
<i>3-деңгей.</i>	<i>Мәтінде</i>	<i>4-тапсырма</i>
<i>хабарланған ақпаратты түсіну, оны оқырман тіліне аудару (интерпретация)</i>		
<i>4-деңгей</i>	<i>Мәтіннің</i>	<i>5,6-тапсырмалар</i>
<i>мазмұнына қатысты рефлексия</i>		
<i>5-деңгей</i>	<i>Мәтінді беру</i>	<i>7,8-тапсырмалар</i>
<i>формасына қатысты рефлексия</i>		

«Мектепке дейінгі жол» кешенді тапсырмасында әрбір төртінші сынып білім алушысы өз бетінше, ересектерсіз мектепке жетуі мүмкін нақты жағдай жобаланған.

«Мектепке дейінгі жол»

1-тапсырма. Тұтас емес мәтіннің ақпаратын зерттеу
Бағыт бойынша қозғалыс схемасы

Тұтас емес мәтіннің мазмұнына қандай тақырып сәйкес келеді?

- A) Күнгізбе
- B) Мектепке дейінгі жол
- C) Демалыс

2-тапсырма. Томирис үш қабатты қызыл шатыры бар үйде тұрады. Ол мектепке қандай қоғамдық көлікпен бара алады?

3-тапсырма. Үйден мектепке дейінгі маршрутты сызба бойынша жүргізіңіз де бағыттамаалармен бағытты көрсетіңіз. Сізде неше маршрут шықты?

4-тапсырма. Ақиқат пікірлерді таңдаңыз

- ☐ Егер Томирис трамваймен жүрсе, онда оған көшеден өтудің қажеті жоқ.
- ☐ Томирисің үйіне ең жақын метро станциясы орналақан.

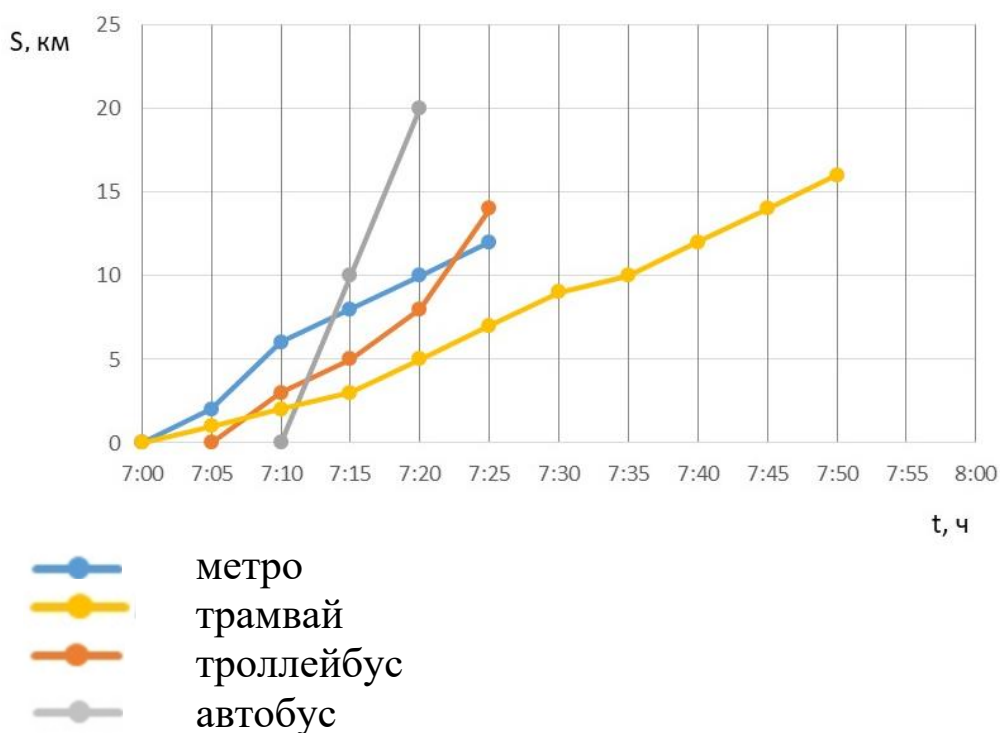
- ☐ Томирис мектепке асығып барады.
- ☐ Троллейбус пен трамвай мектепке дейін бір маршрутпен жүреді.

5-тапсырма. Томирис оқитын сынып бүгін кезекші. Сағат 7: 45-те барлық кезекшілер линейкада болуы керек. Оған кешігуге болмайды. Сағат 07:11-де Томирис үйден шықты. Тұтас емес мәтіннің ақпаратын зерттеңіз. Томирис мектепке қандай көлікпен ертерек жетеді?

Маршрут түрі	аялдамаға дейін	кесте	жолдағы уақыт	мектепке дейін
а) трамвай	2 мин	06:00 бастап әрбір 5 минут сайын	50 мин	3 мин
в) троллейбус	2 мин	06:00 бастап әрбір 10 минут сайын	25 мин	2 мин
с) автобус	2 мин	07:05 бастап әрбір 15 минут сайын	20 мин	2 мин
д) метро	10 мин	06:20 бастап әрбір 10 минут сайын	10 мин	7 мин

6-тапсырма. Линейка басталғанға 10 минут қалғанда мектепке келу үшін Томирисің үйінен қашан шығу керек?

7-тапсырма. Тұтас емес мәтіннің ақпаратын зерттеңіз. Кесте деректерінің көмегімен (5-тапсырманы қараңыз) әрбір бағыттың кестесін анықтаңыз. Кестені көлік түрімен сәйкестендіріңіз.

8- тапсырма. Берілген тұжырымдар дұрыс па?

Қозғалыс жылдамдығы неғұрлым жоғары болса, кесте соғұрлым тік болады.

иә

жоқ

Көлік жылдамдығы неғұрлым жоғары болса, барар жерге соғұрлым тезірек жетесіз.

Тұтас емес мәтіндермен жұмыс істеу дағдысы баға жетпес, өйткені тұтас емес мәтіндер басқаша ұйымдастырылған, мәтіннің ақпараттық бірліктерінің ерекше байланыстарынан тұрады. Толық емес мәтіндермен жүйелі жұмыс істеу кезінде білім алушыларда тұрақты метапәндік іскерліктер қалыптастырылады. Білім алушылар ақпаратты мағыналық бөліктерге бөлуге қабілетті; әр бөлімнің негізгі ойын бөліп көрсету, қиын, түсініксіз нәрсені белгілеу; мәтіннің бөліктері арасында мазмұнды байланыстар орнатуға; талдау кезінде бөлінген ойларды неғұрлым ірі бөліктерге біріктіре отырып, мағынасы бойынша топтастыру; ақпаратты басқа логикалық реттілікте, басқа жанрда жинақтау; бұрын зерделенгендермен жаңа байланыстар орнату; мәтінде сұрақтарға жауап табуға; белгісіз сөздерді анықтау жөніндегі өз қызметін ұйымдастыруға; мәтінде нақты берілгендерді қорытындылау; жалпылама жазылғанды нақтылау, дәлелдеу; мәтіннің мазмұнын қысқаша немесе жан-жақты баяндау. Бұл ақпаратпен жұмыс істеуге көмектесетін маңызды, базалық дағдылар: кез келген мәтіннің мазмұнын оқу және түсіну (тізімдер, кестелер, диаграммалар, хабарландырулар, каталогтар, билеттер және т.б.).

Жоғарыда айтылғандардың негізінде бастауыш сынып мұғалімдеріне:

- ☐ барлық сабақтарда тұтас емес мәтіндермен жұмысты сабақтарға енгізу;
- ☐ білім алушыларға тұтас емес мәтіндерді оқу талдауын үйрету (мысалы, кестеден немесе сызбадан анық түрде және «жолдар арасында» берілген ақпаратты оқу)
- ☐ тұтас емес мәтіндерді тек ақпарат алу үшін ғана емес, сонымен қатар тыңдау, сөйлеу және оқу тәжірибесі үшін де пайдалану.

Бастауыш мектеп сабақтарында оқу сауатын дамыту тапсырмаларын талдау

Қазіргі уақытта білім берудің репродуктивті моделінен мәдениетке бағдарланған моделіне көшу жүріп жатыр. Осыған байланысты Қазақстан Республикасы Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында [1] функционалдық сауаттылықтың негізгі дағдысы оқу болып табылатынын ескере отырып, мұғалімнің педагогикалық қызметі білім алушылардың кең ауқымды іскерліктері мен функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталуы тиіс деп көрсетілген. сауаттылық.

Әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеуде алған білімдері мен дағдылары студенттерге ақпаратты дұрыс қабылдауға, оның сапасын бағалауға, жасырын мағынасын түсінуге көмектеседі.

Оқу сауаттылығы (оқу және жазу) – әртүрлі мәтіндік және визуалды форматтарда, соның ішінде цифрлық ортада ақпаратты қабылдау және жасау қабілеті

(literacy + digital literacy). [1] (9-сурет)

9-сурет. Оқу сауаттылығы

Оқу сауаттылығының негізі мәтінмен толыққанды жұмыс істеуге қажетті оқу дағдыларын дамыту болып табылады:

- білім алушының қажетті ақпаратты табуы және жаңғыртуы;
- мәтіннің белгілі бір бөлігі бойынша қорытынды тұжырымдау;
- басты кейіпкерлердің іс-әрекетін түсіндіру, мәтіннен мысалдармен сүйемелдеу және мәтін құрылымына бастапқы талдау жасау.

Бастауыш сынып білім алушысының тұлғасын сауатты тілдік тұлға ретінде қалыптастыруға жағдай жасауға ықпал ететін тиімді әдіс-тәсілдерді таңдап алу мұғалімге сабақ аясында осы өзекті мәселемен жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

«Егер сіз лифтте тұрып қалсаңыз» атты күрделі тапсырмада балалар психологы Л. Петрановскаяның [3] «Не істеу керек, егер...» кітабындағы мәтін пайдаланылады. Автор лифтпен өз бетімен жүре бастаған әрбір бала тап болатын нақты жағдайды құрастырған. Ұсынылған мәтін лифт қабаттар арасында тоқтап қалса, өзін қалай ұстау керектігін қол жетімді түрде түсіндіреді. Мәтін авторы түсінікті және қарапайым нұсқаулар береді,

бұл баланың абдырап қалмауына, үлкендердің назарын аударуына, құтқару қызметін дұрыс шақыруға, құтқарушыларға қажетті ақпаратты жеткізуге дайын болуға көмектеседі. Мәтінді оқығаннан кейін төртінші сынып білім алушыларына нысаны мен бағалау объектілері бойынша әртүрлі 6 тапсырманы орындау ұсынылады.

Тесттегі сөздер саны: 432 сөз. Мәтінді оқу уақыты 4-6 минут

4 сынып білім алушыларының дауыстап оқу жылдамдығына назар аудару: минутына 80–90 сөз – 1 жартыжылдық; Минутына 100–120 сөз – 2 жартыжылдық. Дыбыссыз оқу жылдамдығы дауыстап оқуға қарағанда 50 немесе одан да көп сөзге жылдамырақ.

Тақырыбы: Әдебиеттік оқу

Сынып: 4

Бөлім: Мамандықтар әлемі

Тақырыбы: Құтқарушы мамандығы

Үйрену мақсаттары:

4.2.1.2 әр түрлі оқу түрлерін (қарау/зерттеу/іздеу/талдау/ жазбалармен оқу/диаграммаларды/диаграммаларды оқу) пайдалана отырып, мәтінді немесе оның бөліктерін үнсіз оқу [4]

4.2.3.1 мәтіннен фактілермен дәлелдей отырып, тақырып пен негізгі ойды анықтау.

4.2.3.1 түсінуді тереңдету және жауапты нақтылау үшін мәтін мазмұнын түсіну мен сіздің көзқарасыңызды көрсететін сұрақтар мен жауаптарды тұжырымдау.

4.3.1.1 Оқиғалардың ретін анықтауға және шығарманы бөліктерге бөлуге негізделген жоспар құру, әр бөлікке атау беру [5]

Тапсырма сипаттамаларының жалпы құрылымы

Критерийлер	Тапсырманы талдау
Мазмұн аймағы	өмір қауіпсіздігінің негіздері
Контекст	жеке
Танымдық әрекет түрі	ақпаратты біріктіру және түсіндіру
Бағалау объектісі (пәнді оқыту нәтижесі)	Автордың коммуникативті ниеті мен мақсатын түсіну. Мәтіннің мағыналық құрылымын түсіну (мәтіннің тақырыбын, негізгі ойын/идеясын анықтау) Мәтіннің формасын (құрылымы, стилі және т.б.), автор қолданған әдіс-тәсілдердің сәйкестігін бағалаңыз. Оқиғалар немесе мәлімдемелер арасында байланыс орнату (себеп-салдар байланысы, дәлел-қарсы аргумент байланысы, тезис-мысал, ұқсастық-айырмашылық және т.б.)
Күрделілік деңгейі	Төмен – 1, 2 тапсырма Орта – 3, 4 тапсырма Жоғары – 5, 6 тапсырма Көп таңдаулы тапсырма Бірнеше жауап Ашық сұрақтар
Жауап пішімі	Көп таңдаулы тапсырма Бірнеше жауап Ашық сұрақтар

Егер сіз лифтіде тұрып қалсаңыз

Болады

Бәлкім, әр қайсысында осындай жағдай орын алған шығар: лифтіде өздеріңе тыныш мінесің, ал ол кенет бір рет орнынан тұрды.

Не бір қабатта, не тіпті арасында.

Батырмаға бассаң, ол ешқайда бармайды.

ТҰРЫП ҚАЛДЫ

Әсіресе асығып, кешігіп қалсаң, жақсы нәрсе аз.

Әлде жай ғана шаршап, ашығып, үйге барғың келеді.

Кейбір балалар әлі де қорқады: лифт кабинасы кішкентай, тығыз, ауа бітіп, бәрі тұншығып қалғандай. Олар бекер.

Кабинка, әрине, кішкентай, бірақ онда желдету үшін барлық жағынан саңылаулар бар.

Ал шахтада ауа көп және ол үнемі желдетіледі, сондықтан лифтіде тұншығып қалу мүмкін емес.

Сондықтан дүрлігуді тоқтатып, **БАСЫН ЖОҒАЛТПАҢЫЗ!**

ТҰРЫП ҚАЛҒАН ЛИФТІДЕН ШЫҒУ ҮШІН СІЗГЕ СЫРТТАН БІРЕУ КӨМЕКТЕСУІ КЕРЕК.

ОЛ ҮШІН ЛИФТІЛЕРДІҢ ЖҰМЫСЫН ҚАДАҒАЛАЙТЫН ДИСПЕТЧЕР НЕ БОЛҒАНЫН БІЛУІ ТИІС. СОНДА ОЛ СЕНІ ТЕЗ ҚҰТҚАРАТЫН ЖӨНДЕУ БРИГАДАСЫН ЖІБЕРЕДІ.

Лифт кабинасындағы кнопкалары бар панельге мұқият қараңыз. «Диспетчерді шақыру» түймешігі болуы тиіс. Немесе жай ғана «Шақыру». Немесе қоңыраудың суреті. Оған басыңыз да, жібермей, бірдеңе айтыңыз. Саған диспетчер жауап беруі керек. Ол үйдің нөмірін және кіреберісін сұрап, жөндеушілерді саған көмекке жібереді. Егер өзіңізде ұялы телефон болса, үйге қоңырау шалыңыз. Сонда диспетчерге ата-аналары қоңырау шалады. Сонымен бірге сен қайда кеткеніңе де алаңдамайды. Лифтіні өзіңіз пайдалана бастағанда, ата-анаңыздан сізге диспетчерді шақыру түймесін алдын ала көрсетуін және оны қолдануды үйретуін сұраңыз. Қандай да бір жағдайда лит тоқтап қалса, дайын болу үшін. Әрине, лифтің түймелерін ешқашан бүлдіруге, оларды от алдырғышпен балқытуға немесе сағызбен желімдеуге болмайды. Егер соның салдарынан біреу кабинкада қалып қойғанын айта алмай қалса?

Әдетте жөндеушілер бірнеше минуттан кейін келеді, оларға не болғанын анықтауға біраз уақыт кетеді, содан кейін ғана лифт қайта жанданып, ашылып, сен лифт кабинкасынан шыға аласың. Кейде, әрине, ақау өте ауыр болады және лифт әлі де орнынан қозғалмайды. Сонда жөндеушілер арнайы құрал-сайманмен кабинаның есіктерін төменнен немесе жоғарыдан жылжытып, сізге шығуға көмектеседі. Тек соларға құлақ асыңыз. Олар не істеу керектігін біледі.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

ЕШЫР ЖАҒДАЙДА ЕСІКТІ ӨЗІҢІЗ АШУҒА ЖӘНЕ ШЫҒУҒА ӘРЕКЕТ ЖАСАМАҢЫЗ.

БҮЛ ӨТЕ ҚАУІПТІ!

ЕГЕР ДӘЛ ОСЫ СӘТТЕ ЛИФТ ОРНЫНАН ҚОЗҒАЛСА, СЕНІ ЖАЙ ҒАНА БАСЫП ТАСТАЙДЫ!

Кейде бір мезгілде бірнеше лифт бұзылады, немесе барлық ауданда жарық өшіріледі, немесе диспетчерге хабарласпайтын және жөндеушілер барлық жерде үлгермейтін жағдайлар болады. Сонда сенің қамауың бір сағатқа созылуы мүмкін. Қорықпа!

Ал, сен мұнда тұрмайсың ғой, солай емес пе? Көршілерге лифт керек, ал сен ата-анаңа керексің. Қалай болғанда да шығарып алады. Ауа бар. Жылы және құрғақ. Ештеңе қауіп төндірмейді. Лифттерде егеуқұйрықтар, жыландар, өрмекшілер және аңдар болмайды. Күтуге де болады.

(П. Л. Петрановской)

Тапсырма 1. Мәтіннің негізгі идеясы қандай? БІР дұрыс мәлімдемені тексеріңіз.

1. Неліктен лифті өзіңіз пайдалана алмайтыныңызды түсіндіріңіз.
2. Лифтте тұрып қалсаңыз, өзіңізді қалай ұстау керектігін айтыңыз.
3. Қандай мінез-құлық лифтінің тоқтауына себеп болатынын көрсетіңіз.
4. Егер сіз лифтте тұрып қалсаңыз, құтқарушылардың міндетті түрде

көмек көрсететініне сендіріңіз.

2-тапсырма. Мәлімдемелерді бағалаңыз

Мәлімдеме	Иә	Жоқ
Лифт кабинасы кең.		
Лифтте ауа жеткіліксіз.		
Лифтте «Диспетчерге қоңырау шалу» немесе «Қоңырау шалу» түймесі бар.		
Ауа лифт кабинасына оқпаннан арнайы ойықтар арқылы түседі		
Қоңырау белгішесі «Диспетчерге қоңырау шалу» түймесін білдіреді		
Лифт терезелері бар.		

3-тапсырма. Лифті тоқтату кезіндегі әрекеттердің дұрыс реттілігін анықтаңыз.

1. Дүрбелеңге салынбаңыз, тынышталыңыз.
2. Есікті өзіңіз ашуға тырыспаңыз.
3. «Қоңырау шалу» түймесін басып, диспетчерге хабарлаңыз.
4. Ұялы телефон арқылы ата-анаңызға қоңырау шалыңыз.
5. Көмекке үлкендерді дауыстап шақырыңыз.

4-тапсырма. Диспетчерге хабарлау үшін қандай ақпарат маңызды? ЕКІ дұрыс жауапты белгілеңіз.

1. Ата-анасының тегі мен аты-жөнін айт, қайда жұмыс істейтінін айт.

2. Сіз тұратын үйдің, кіреберістің және пәтердің нөмірін көрсетіңіз.
3. Өзіңіз оқитын мектеп нөмірі мен сыныбыңызды көрсетіңіз.
4. Атыңызды, тегіңізді және жасыңызды көрсетіңіз.

5-тапсырма. Лифт тоқтаған кезде қандай әрекеттерді орындауға болмайды? ЕКІ дұрыс тұжырымды жазыңыз. _____

6-тапсырма. Лифт кенет тоқтаған кездегі мінез-құлық ережелері туралы ақпаратқа оқырмандардың ерекше назарын аудару үшін автор қандай әдісті қолданады? Осы әдістердің ЕКІ-ні жазып алыңыз. _____

Жеке тұлғаға қойылатын негізгі талаптар:

- шығармашыл
- белсенді
- әлеуметтік жауапты
- зияткерлік әлеуеті дамыған
- жоғары білімді
- кәсіби сауатты.

Функционалдық сауаттылық сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлеріне (тыңдалым мен айтылым, оқылым мен жазылым дағдыларына) негізделіп, бастауыш сыныптарда қалыптасады.

Функционалдық сауаттылықтың негізгі дағдысы оқу сауаттылығы болып табылады. Қазіргі қоғамда ақпаратпен жұмыс істей білу (ең алдымен оқу) табысты болудың міндетті шарты болып табылады.

Оқу әрекеттері мынадай дағдыларды қамтиды:

- мәтінде жанама айтылған мәліметтерді (ақпарат бірлігін) шегеру;
- осы ақпараттан тікелей қорытынды жасау;
- мәтіннің жеке хабарламаларын түсіндіру және біріктіру;
- мазмұнын, тілін бағалау.

Әдебиеттік оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттары	Оқу сауаттылығын қалыптастыратын негізгі дағдылар сипаттамасы
2.2.6.1 – кейіпкердің сыртқы келбетін сипаттау, мінез-құлқы мен іс-әрекетін бағалау	Кейіпкердің іс-әрекеті арқылы оның мінез-құлқы туралы қорытынды жасау, сипаттау. Кейіпкердің іс-әрекетіне баға беру.
3.2.1.2 шығарманы іштей саналы түрде түсініп, көз жүгіртіп, шолып, түртіп алып, қажетті ақпаратты тауып, белгі қойып, сын тұрғысынан бағалап оқу	Оқу түрлерін қолдану арқылы әңгімеден тиісті сәтті тауып, оқиға туралы қорытынды жасау. Мәтінді жылдам қарап шығу.

3.2.3.1 шығарманың тақырыбын анықтау және негізгі ойды білдіріп тұрған мәтін бөлігін, сөйлемді табу 3.2.8.2 – эпизодтарды салыстыру, сюжеттің дамуындағы өзгерістерді анықтау.	Өз пікіріне дәлелдемелер келтіру, ойды тұжырымдау. Негізгі ойды анықтау. Мәтіннің құрылымдық мәнін анықтау және қажетті ақпаратты таңдау, іріктеу. Қойылған сұраққа сәйкес ақпаратты қайта тұжырымдау. Мәтін мазмұны бойынша ой қорытындысын жасау, түйіндеу.
---	---

Оқу мақсаты: 2.2.6.1 – кейіпкердің сыртқы келбетін сипаттау, мінез-құлқы мен іс-әрекетін бағалау

Ойлау дағдыларының деңгейі: қолдану.

Ақымақ қасқыр

Әдеби мәтін

Оқу түрі: зерделеп оқу. Мәтіннен алған ақпаратты өз қызметінде қолдану мақсатында ескертпе жазбалар жаза отырып, мәтінді толық түсініп, егжей-тегжейлі оқу.

Өрісте жайылып жүрген көп қойдың ішінен бір арық саулық қой жалғыз бөлініп қала беріпті. Қалың шидің арасынан бір қасқыр шыға келіп:

-Е, жерік асым, қайдан жүрсің? Іздегенде мұндай кездестіре алмас едім, бұйырған дәмге сөз жоқ! Енді сені жеймін, -дейді.

Қой:

-Жейтін болсаң, ажалым жеткен екен. Бірақ, өзің де мал танығыш едің ғой. Қарны қампиған, бұты тыртыған, аузында ақ тісі жоқ, тұла бойы шандыр мені қайтесің? Мені босат, қоралы қойға қайтайын, қозымды саған әкеліп тартайын. Жылы-жұмсақты сен жемегенде, кім жейді?-дейді.

«Жылы-жұмсақ» деген сөз қасқырды қызықтырады. Қойды босатып қоя береді. Қасқыр жұтынып, қойдың бағланын күтеді. Бірақ қой да, бағлан да жоқ. Қасқыр түңіле бастайды. «Қой баласы момын ғой, алдауды білмеуші еді. Сірә, оны ешкі антұрған азғырған шығар. Барып өз көзіммен көрейін!» деп жорыта жөнеледі.

Бір белеске шығып, төңірекке қараса, алдында, қызылшаны күрт-күрт шайнап, бір ешкі жүр екен. Көп қой да, қойшы да алыста екен. «Іздегем сен едің!» -деп қасқыр ешкіні бас салады.

Сонда, жанымды алып қалуға септігі тиер ме екен деп, ешкі мынаны айтады: -Атаң да, анаң да жақсы еді. Қой тұрғанда олар ешкіні жемеуші еді. Мен қарапайым ешкі де емеспін, тойда билеп, торқа киген ешкімін –деп судыратады.

Ешкі билейді дегенді естіген емеспін. Ондай өнерің болса, көрсет,-дейді қасқыр.

Ешкі: -Ендеше, көз аудармай, аяғыма қара да тұр, мен бір билеп көрейін,-дейді де, ешкі олай-бұлай секіре-секіре жалт беріп, көп қойдың арасына кіріп кетеді. Сол арада қойшы да жетіп келіп, ешкі аман құтылады.

«Ақымақ қасқыр» мәтіні бойынша сұрақтар:

Жабық сұрақтар

Сұрақтың күрделілігі: орташа

Процесс: анық түрде берілген ақпаратты табу.

1. Қасқыр қайдан шыға келді?
 - А) тоғай арасынан
 - В) қалың шидің арасынан
 - С) белестің арасынан
 - Д) көп қойдың арасынан
2. Қасқырды қойдың қандай сөзі қызықтырады?
 - А) жылы-жұмсақ
 - В) қоралы қой
 - С) торқа киген
 - Д) тұла бойы шандыр
3. Қасқырға қандай ешкі кезігеді?
 - А) қарны қампиған
 - В) тұла бойы шандыр
 - С) торқа киген
 - Д) ақ тісі жоқ
4. Қасқыр түңіле бастағанда, қандай ой келеді?
 - А) ажалым жеткен екен
 - В) ешкі азғырған шығар
 - С) іздегенім сен едің
 - Д) қойдың бағланы

Ашық сұрақтар

Сұрақтың күрделілігі: орташа

Процесс: тікелей қорытындыларды тұжырымдау.

5. Қасқыр қандай қойға кезігеді? _____

6. Қасқыр неліктен белеске шығып, төңірекке қарады? _____

7. Мәтінге сүйеніп, ешкіні сипаттап жаз. _____

8. Қой қалай аман қалды? _____

9. Мәтін неліктен «Ақымақ қасқыр» деп аталған? Нақты мәліметтермен екі дәлел келтіріңіз. _____

10. Мәтінді басқаша қалай атауға болады? (Айтылған ойға, пікірге дәлелдемелер табу) _____

Оқу мақсаттары:

3.2.3.1 шығарманың тақырыбын анықтау және негізгі ойды білдіріп тұрған мәтін бөлігін, сөйлемді табу;

3.2.8.2 – эпизодтарды салыстыру, сюжеттің дамуындағы өзгерістерді анықтау.

Ойлау дағдыларының деңгейі: қолдану.

Дүние қалай етсең табылады?

Әдеби мәтін

Оқу түрі: зерттеп оқу. Оқудың бұл түрінің мақсаты мәтін ақпаратын толық немесе мүмкіндігінше дұрыс түсіну болып табылады. Зерттеп оқу мәтіннің басты ойын, оның мақсатын меңгеруге, қойылған сұрақтарға жауап іздеуге бағытталған.

Француз жұртының бір білімді адамы жазады: - 1791 жылда, өзім университет деген үлкен мектепте оқып жүрген жігіт күнімде, әр жеті сайын Версаль қаласындағы шешеме жаяу барып-қайтып тұрушы едім. Сонда әрдайым жолымда бір Антон деген тіленші отырып, қайыр сұрап алып жүруші еді. Бір күні тағы сол жолмен келе жатып, бір орта бойлы арықтау кісіге ұшырасып, жөніміз бір болған соң бірге келе жатқанымызда, әдетше манағы Антон алдымыздан шығып қайыр сұрады. Қасымдағы кісі тоқтап, Антонның бетіне қарап тұрды да айтты: - Сен қарауға еп-есті кісі секілді көрінесің және жұмыс істеуге қуатың да бардай көрінеді. Сөйтіп тұрып мұндай жаман іспен өзіңді кемшілікке салып жүрсің. Бай болғың келсе, мен саған ақыл айтайын: мен өзім де сендей кедей едім, бірақ сендей тіленшік қылғаным жоқ елден. Қала-қаладан қыдырып жүріп, әуелі боқтық, салам арасынан, не болмаса жай кісілерден ескі шүберек сұрап жиып жүрдім. Ол шүберектерді апарып қағаз істейтін фабрикаларға сатып, соныменен азды-көпті ақша болған соң бір есек, бір арба алдым. Мұнан соң әуелі аздап, бара-бара көбірек, әр үйден ескі-құсқы, тұтынуға жарамайтын шүберектерді сатып алып, арбамен жүріп сауда ете бастадым. Осындай іспен жеті жылда он мың франк ақша тауып, енді бір қағаз фабрикасына кірістім. Жасым жас, ісіме нық, жинақты және еріншектікті білмегеннен соң, осы күнде екі әйдік тас жұртым бар. Фабрикамды балама бердім, үмітім бар, балам да аштық көре қалмас деген. Себебі, баламды да жасынан бос жүруге, еріншектікке, қиналмай мал табуға үйретпедім. Осы айтқанымша машақаттанудан қашпасаң, сен де бай боласың, Антон, - деді де жөніне жүріп кетті. Антон бұл сөздерді есіткен соң терең ойға қалып, қайыр сұрауын да ұмытып тұрып қалды.

1815 жылда Брюссель деген қаладан өтіп бара жатып, бір кітап сататын үлкен дүкенге кірдім. Дүкеннің ішінде бірнеше бұйрықшыларға олай-бұлай етіңіз деп, бұйырып тұрған бір купецтің кескіні көңіліме таныс реңді көрінді. Сөйтіп тұрғанымда әлгі кісі мені көріп, бетіме қарап тұрды да, қасыма келіп айтты: - Айып етпесеңіз сұраймын, мұнан жиырма бес жыл бұрын сіз оқу оқып жүріп, жұма сайын Версальдағы үйіңізге барып жүрген жеріңіз бар ма еді?

Сонда ойыма түсіп, таң қалып:

- Сен Антонбысың? - дедім.

-Рас, - деді Антон, - мен сондағы көрген тіленші Антоныңыздың өзімін. Сол жүргеніңіздегі бір күн қасыңызда бірге жолыққан кісінің айтқандары көңіліме кіріп кетіп, тіленшілікті тастап, жұмысқа кірістім. Ісіме нық, малыма күтімді болдым. Ақырында, сол кісінің айтқаны келіп, мінекей, осы зор дүкеннің иесі болдым, - деді.

Тапсырма:

Жабық сұрақтар

Сұрақтың күрделілігі: орташа

Процесс: анық түрде берілген ақпаратты табу

1. Француз жұртының білімді адамы қай жылы университет оқыды?

А) 1791ж

В) 1792ж

С) 1971ж

Д) 1972ж

2. Версаль қаласына білімді адам не үшін барады?

А) досына

В) кітап оқуға

С) шешесіне

Д) университетке

3. Орта бойлы арықтау кісі өз кәсібін неден бастаған?

А) қайыр сұраудан

В) ескі шүберек жиюдан

С) қала аралап қайыр сұраудан

Д) ән айтудан

Ашық сұрақтар

Сұрақтың күрделілігі: жоғары

Процесс: тікелей қорытындыларды тұжырымдау.

4. Мәтіндегі басты кейіпкер жолаушының ақылынан қандай ой түйді?

Мәтіннен деректер келтіріп, ойыңызды жазыңыз. _____

5. Жолаушы кісі қандай жетістікке жеткен?

1. _____

2. _____

6. Білімді адамға кезіккен жолаушыны сипаттап тұрған сөзді тауып жазыңыз. _____

7. Мәтіндегі негізгі ойды білдіріп тұрған сөйлемді көшіріп жазыңыз.

Процесс: мәтін мазмұны мен элементтерін сыни тұрғыдан бағалау.

8. Антонның орнында болсаң, қандай әрекет жасар едің?

9. Мәтінді басқаша қалай атауға болады? (Айтылған ойға, пікірге дәлелдемелер табу)

10. Жолаушы еріншектікті білмеуі себепті, қандай нәтижеге жетті?

11. Антонның соңғы әрекетінен оның қандай адам екенін байқадыңыз?
Қандай іс-қимылдарынан сондай болып көрінгеніне мысал келтіріңіз.

*Тараз қаласы
Б.Момышұлы атындағы №45 қазақ классикалық гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі
Сеулбаева Нургуль Қуанышбаевна*

1-тапсырма

Оқу мақсаты:

3.2.2.1 қолдануға (практикалық) және бағалауға негізделген сұрақтар қою және жауап беру

3.3.2.1* шығарма кейіпкеріне хат, ертегі (кейіпкер қосу, соңын өзгерту), өлең (төрт жолды), әңгіме (оқығаны, көргені бойынша) жазу

Ойлау дағдыларының деңгейі: Қолдану

Жоғары деңгей дағдылары

Процесс:

- Өз пікірін білдіруді қажет ететін тапсырмаларды қолдана отырып ашық сұрақтар қойып, жауап алу дағдыларын арттыру.
- цифрлық мәтіндермен жұмыс жасау дағдыларын дамытуға машықтандырады;
- білім алушылардың оқығанын біріктіру, жинақтау және бағалау дағдылары дамиды.;

Әдіс-тәсіл:

«Тиімді сұрақ, орынды жауап»

«Төрт сөйлем»

Мәтін түрі: Ақпараттық мәтін

Оқылым

«Тиімді сұрақ, орынды жауап» әдісі

Мәтін кезеңі

1-қадам

Диаграммамен берілген мәтінді мұқият оқыңыз.

2-қадам

➤ Оқыған мәтіннің мазмұны бойынша қолдануға бағытталған, бағалауға негізделген сұрақтар қой

3-қадам

➤ *Сыныпта қойылған ең тиімді сұрақтар анықталады*

4-қадам

➤ Анықталған ең тиімді сұрақ талқыланады

Тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілері бойынша қатысты шығарылған қорғау ұйғарымдары мен белгіленген ерекше талаптар саны

83 998

Тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілері бойынша шығарылған қорғау саны

2018

64 852

2019

73 541

2020

78 832

2021

81 648

2022

83 998

12 357

Тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілері бойынша белгіленген ерекше талаптар саны

2018

6 065

2019

7 712

2020

9 786

2021

11 202

2022

12 357

«Төрт сөйлем» әдісі

Жазылым

Мәтіннен кейін

«ПІКІР»

➤ Оқыған мәтін бойынша өз ойыңызды бір сөйлеммен жазыңыз

«ДӘЛЕЛ»

➤ Өз піріңізді бір сөйлеммен дәлелдеңіз

«МЫСАЛ»

➤ Пікіріңізді өмірмен байланыстырып, мысал келтіріңіз.

Процесс:

- Мәтінді ұсыну формасына қатысты рефлексия жасайды;

«ҚОРЫТЫНДЫ»

➤ Түйгеніңді жаз.

2-тапсырма

3.2.3.1 шығарманың тақырыбын анықтау және негізгі ойды білдіріп тұрған мәтін бөлігін, сөйлемді табу

3.3.2.1* шығарма кейіпкеріне хат, ертегі (кейіпкер қосу, соңын өзгерту), өлең (төрт жолды), әңгіме (оқығаны, көргені бойынша) жазу

Ойлау дағдыларының деңгейі: Қолдану

Жоғары деңгей дағдылары

Процесс:

- сыни ойлауын жетілдіру;

- көркемдік-танымдық сипаттағы мәтінді өз мақсатына сай іріктеп, саралап, талдап, ой қорытындысын жасауға үйренеді;

- алған білімін өмір жағдаяттарына байланысты қолданып, дұрыс шешім жасай білуге дағдыланады;

- білім алушылардың оқығанын біріктіру, жинақтау және бағалау дағдыларын дамытады;

Әдіс- тәсіл:

«Ой жүйрік» әдісі

«Әңгімеден кейінгі жазу» әдісі

Мәтін түрі: Көркем мәтін

«Ой жүйрік» әдісі

Оқылым

Біреудің ерке ұлы болыпты, өзі жалқау екен. Әкесі оны бағып-қағып, асырапты. Ақыры кәрілік жеңіп, сырқаты күшейген әке әйеліне айтыпты:

– Ұлыма ештеңе қалдырмаймын. Ол – жалқау. Барды ұқсату, табыс табу бұның қолынан келмейді.

Жаны ашыған анасы ұлына он сомдық алтын береді:

– «Мынаны еңбегіме алған едім» деп әкеңе алтынды сыйлағайсың. Кешке алтынды әкесіне ұсынады.

Алтынды шал лаулап жанып жатқан пешке лақтырып жіберіп:

– Бұл сенің еңбекпен тапқан ақшаң емес, – депті.

Құлықтан ештеңе шықпайтынын білген анасы:

– Біз әкеңді алдай алмайтын көрінеміз, балам. Онан да ақшаны жұмыс істеп тап, – деп ақыл айтыпты. Бала үйінен кетіп, апта бойы жұмыс істейді. Тапқан тиынын әкесіне әкеп береді. Қария алтынды тағы да отқа лақтырып жібереді.

Бұған ұлы шыдай алмай, жалаңаш қолымен ақшаны суырып алады да:

– Әке! Мен бұл тиынды апта бойы шаршап-шалдығып жүріп таптым. Мұныңыз қалай? – деп айқай салыпты. Әкесі тұрып:

– Бұл ақшаны өз еңбегіңмен тапқан екенсің, балам. Көзім енді жетті, – депті ұлына.

1-тапсырма. «Ой қазығы»

➤ Мәтінді түсініп оқып шығыңыз, айтылған ойдың негізгі сөзін табыңыз.

➤ Тақырып етіп алыңыз.

2-тапсырма «Ой желісі»

➤ Негізгі ой тұрған бөлімді ойды анықтауға түсіндірмелі сұрақтар қойыңыз.

➤ Сіз кейіпкердің орнында болсаңыз не істер едіңіз?

3-тапсырма «Ой өрім»

➤ «Еңбекпен табылған тамақ тәтті әрі сіңімді болады.»

БІ. Алтынсариннің қанатты сөзін мәтіннің негізгі идеясымен байланыстыр

№ 1 Мұңсыз адам

(Л.Н.Толстойдан)

Бір патшаның ханымы ауру болып, жұрттан неше-неше дәрігер жидырып, ем еткізсе де ешбір дауасы табылмады. Патша мұнан соң бақсы-балгерлерді жидырып жарлық айтты:

— Балдарыңызды ашып, осы ханымға не ем болатынын табыңыздар, егер таппасаңыздар бәріңізді де астырып өлтіремін, — деп.

Бақсы-балгерлер қорқып, сасып тұрғанда, ішінде біреуі айтты: «Мен бұл аурудың емін таптым». Сол сөзбен мұны ханға алып келісті. Бұл балгер ханға айтты:

— Дүниеде мұңсыз кісі тауып, соның көйлегімен қақтырсаңыз, бұл ауруға сол ем екен.

Патша жер жүзіне жасауылдарын таратып, қанша іздесе де мұңсыз адам табылмады. Біреу бай, не бақты болса баласы жоқ, екеуі де болса не қатыны, не баласының мейірімі жоқ, болмаса біреулерден көрген кемшілігі бар, болмаса не өзі, не қатын-балалары сырқау, ең болмаса сол айтылғанның бәрін құдай берген болса, қанағат жоқ болғаннан уайымы көп — тағы ілгерірек болмадым деп.

Күдер үзіп, мұңсыз адам жоқ екен деп қойған кезде, бір күн патшаның баласы келе жатса, бір кедей адам даладағы бұзылған тамның түбіне келіп айтады: «Бүгін жұмысымды бітірдім, қарнымды тойдырдым, енді не уайымым бар, кел жатып ұйықтайын» — деп, бұзылған тамның қасындағы ыңғайлы жерге жата кетті. Сәлден соң қорылдап ұйықтап та қалды.

Патшазада мұны көріп, мұңсыз кісі таптым деп патшаға хабар берді. Патша қуанып, жасауылдарын жіберді, ол мұңсызды алып келіңіз деп. Алып келген соң, бұл адамға алтын-күміс беріп, енді көйлегінді бер деп қараса, мұңсыздың үстінде көйлегі де жоқ екен.

(Ы. Алтынсарин)

1. Патша не себепті дәрігерлерді жинапты?

Процесс: Анық түрдегі ақпаратты іздеу.

Дұрыс жауап: ханымы ауырып қалыпты

2. Балгер – бақсылар қандай тапсырма алды?

Процесс: Анық түрдегі ақпаратты іздеу.

Дұрыс жауап: патшаның ханымына ем іздеуге

3. Бақсы – балгерлер қандай күйде болды? Бірнеше жауапты белгіле.

Процесс: Анық түрдегі ақпаратты іздеу.

Дұрыс жауап: сасып қалды, қорықты

4. Балгер қандай адамның көйлегін тауып келуін өтінді. Суреттегілердің қайсысы балгер айтқан мұңсыз адам ? (V)

Процесс: Ақпаратты анықтауға назар аудару

Дұрыс жауап: 4- сурет

5. «Көйлегімен қақтырсаңыз, бұл ауруға сол ем» Бұл сөйлем оқырманға нені білдіреді?

Процесс: Мәтіннің мазмұнын, тілін, элементтерін талдау

Дұрыс жауап

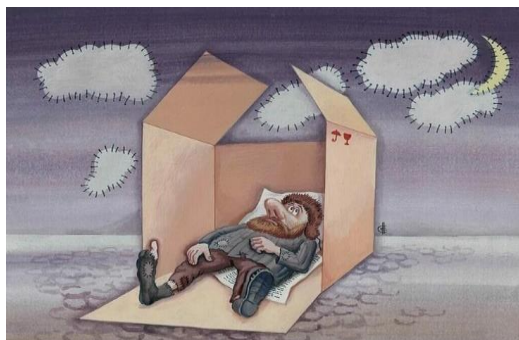
А) мұңсыздың көйлегімен ұр

6. Мұңсыз адам жоқ екенін қалай білді? Мәтіннен мысал келтіре отырып түсіндір.

Процесс: Анық түрдегі ақпаратты іздеу.

Дұрыс жауап: Біреу бай, не бақты болса баласы жоқ, екеуі де болса не қатыны, не баласының мейірімі жоқ, болмаса біреулерден көрген кемшілігі бар, болмаса не өзі, не қатын-балалары сырқау, ең болмаса сол айтылғанның болса да, қанағат жоқ болғаннан уайымы көп

7. Патшаның баласы тапқан мұңсыз кісі қайсы (V):

☐☐

Процесс: Ақпаратты анықтауға назар аудару

Дұрыс жауап: 1- сурет

7. Бұл суретті таңдауыңа не себеп болды. Оқиғаға сүйеніп жауабыңды дәлелмен түсіндір.

Процесс: Мәтіннің мазмұнын, тілін, элементтерін талдау

1- дұрыс жауап ештеңе ойламастан бұзылған тамның түбінде жатыр

2- дұрыс жауап «Бүгін жұмысымды бітірдім қарнымды тойдырдым, енді не уайымым бар, кел жатып ұйықтайын» — деп ойланып жатыр

3- дұрыс жауап содан соң ұйықтайды, бірден ұйықтап кетпейді

4- патша көйлегін сұрағанда көйлегі болмай шығады, бұл адамның да сырт киімінің ішінде көйлегі жоқ деп ойлаймын

8. Сенің ойыңызша неліктен балгер патшаға мұңсыз адам тауып, көйлегімен ханымды қақтыруын сұрады?

Процесс: Идея мен ақпаратты түсіндіру және біріктіру.

Дұрыс жауап Мұңсыз адам бақытты адам. Балгердің айтқысы келгені патшаның әйелі бақытсыз еді. Балгер патшаға соны айтқысы келді.

9. Патшаның баласы кедейді неге мұңсыз адам деп шешті?

Процесс: Тікелей қорытындыларды тұжырымдау

Дұрыс жауап жатар жері жоқ болса да, еш ренжіместен, өміріне риза болып жұмыстан кейін уайымсыз демалуға жатты.

10. Мұңсыз адамды тапқанымен патша балгердің айтқанын неліктен орындай алмады?

Процесс: Ақпаратты анықтауға назар аудару

Дұрыс жауап

А) алтын - күмісі жетпеді

11. Сенің ойыңша патша қандай адам? Неге?

Процесс: Тікелей қорытындыларды тұжырымдау

1- дұрыс жауап ол - қамқор, себебі әйелінің ауырғанына қиналды

2- дұрыс жауап ол – кеш ойланатын адам, әйелінің ауыруын білмеді

3- дұрыс жауап ол – аңқау, балгердің не айтып тұрғанын түсінбеді

Оқу мақсаты:

4.2.9.1 түрлі дереккөздерден қажетті ақпаратты табу, өңдеу, тұжырым жасау және себеп-салдарлық байланысын сызба түрінде көрсету

Ойлау дағдыларының деңгейі: Қолдану

Жоғары деңгей дағдылары

Меркурийде күнпарағы 1 күн!

Меркурийдің бір жылында бір-ақ күн бар. Тұтас бір жылыңыз мұнда ұзақ бір күнге пара- пар. Күн батты жыл да бітті. Оның есесіне келесі бір жыл бойы түн болады. Сонда Меркурийдің бір тәулігі екі жылға созылады екен. Неге бұлай болып шыққанын Меркурийдің өзі баяндап берсін...

Күн планеталары әулетінде мен ең кішісі болам. Барлық ағайындарымның ішінде Күнге ең жақыны да менмін, сондықтан жарық пен жылуды да көбірек аламын, мәселен, Жермен салыстырғанда маған қызу алты есе артық түседі. Шынымды айтсам, күндіз ыстықтау боламын, тал түстегі температурам 420 градусқа дейін жетеді. Ыстығымның көтерілетіні сонша, кәдімгі бәлішті табаға салмай-ақ, пешке қарымай - ақ пісіріп алар едің. Бірақ әуре болмағаның жөн: бәлішіңіз бәрі-бір күйіп кетеді... Оның есесіне кеш батысымен-ақ қақаған аяз болады. Минус 180°.

Бұл - Жердегі ең азынаған аймақ - Арктика мен Антарктидадан екі есе суық деген сөз... Тамшы суым жоқ, сондықтан жаңбыр да жаумайды, қар да түспейді. Дауыл мен жел және жоқ. Жел есіп, боран соғуы үшін планетада Жердегі сияқты ауа қабыршағы болуы қажет. Менің атмосферамның селдірлігі соншалық, оның бар-жоғын байқаудың өзі қиын. Бөлмеге күн сәулесі түскенде ұшып жүрген шаң түйіршіктері көрінеді ғой, менің бетімдегі газдың сиқы да сондай-ақ.

Адамдар Жерден ұшырып жатқан автоматты барлаушылар маңайымнан ғана өтіп жүр. Рас, олар мені әлденеше рет суретке түсіріп алды. Суреттерде мен Айға ұқсас болып шықтым, соған қарап мені, тіпті, егіздің сыңары деп те атады. Менің бетімде де Айдағы сияқты ортасында шоқысы бар шеңберлі таулар, Жердегі тастақ, тақыр шелдер сияқты теп- тегіс алқаптар да көп. Менің жанартауларым баяғыда сөніп қалған, олардың бағзы бір замандарда от шаша атқылап жатқанын қазір қатып қалған тасқын лавалардан ғана аңғаруға болады.

Әйтсе де мен Айға тек сырттай ғана ұқсаймын. Егер алда-жалда қонаққа келе қалсандар, сендер, әрине, менің аспанымдағы Күннің қозғалысына бірден назар аударар едіңдер. Сендер ғой, Жердегі Күннің үнемі бір жақтан - шығыстан шығып, соған қарама-қарсы тұстан - батыстан бататынына үйренгенсіңдер. Ал бізде ондай тәртіп, жүйе, қисын дегеніңіз болмайды. Күн кейде батыстан шығады, кейде шығыстан шығады, кейде орта жолдан кері бұрылып, таңертең шыққан жеріне қайтып барады. Ал кейде бір тәулік ішінде екі рет шығып, екі рет бататыны бар. Ғажап емес пе, ә? Мұндай «берекесіздіктің» бар кілтипаны менің күнпарағымға байланысты. Қазір айтайын. Барлық ағайынды ғаламшарларым сияқты мен де өз осімнен өзім айналам. Бірақ онша тез емес. Оның есесіне Күнді айналғанда бар ғой, тура зыр қағам. Ал өз осімнен әрең айналам, осының нәтижесінде менің бір жылым бір тәулігімнен екі есе қысқа. Бір жыл бітті - бір күн өтті, тағы бір жыл бітті - бір түн өтті, өстіп кете береді: жыл дегеніміз - бір-ақ күн, екінші жылым келесі түн... Сонымен, менің күнпарағымда шынында да бір-ақ парак бар екен.

(«Айгөлек» журналынан)

1. Бір жыл неше күнге тең келеді?

Процесс: Анық түрде берілген ақпаратты іздеу

Дұрыс жауап: Д) 1 күн

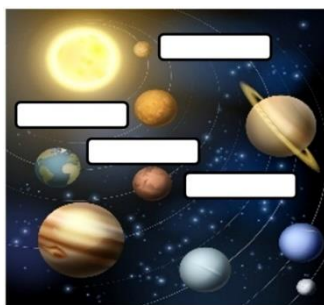
2. Түн қанша уақытқа созылады?

Процесс: Анық түрде берілген ақпаратты іздеу

Дұрыс жауап: В) 1 жыл

3. Суретке қараңыз. Мәтіннің екінші азат жолындағы ақпараттарды пайдалана отырып суреттен Меркурийді тауып белгіле.(V)

Процесс: Ақпаратты анықтауға назар аудару

4. Ғаламшарды анықтауға негіз болған екі себепті жаз.

Процесс: Ақпаратты анықтауға назар аудару

Дұрыс жауап: а) ең кіші

б) күнге ең жақын

Меркурийде кәдімгі бәлішті табаға салмай-ақ, пешке қарымай- ақ пісіріп алуға болатындығына келісесің бе? Неге?

а) иә

б) жоқ

Процесс: Ақпараттың идеясын талдау және біріктіру

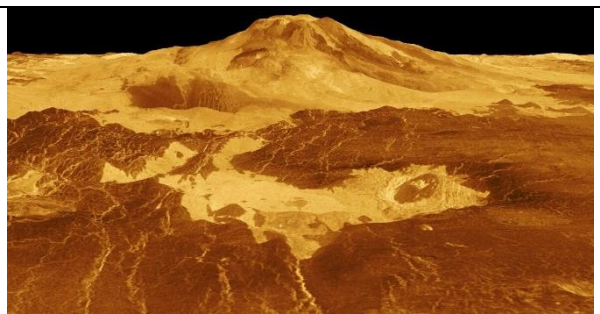
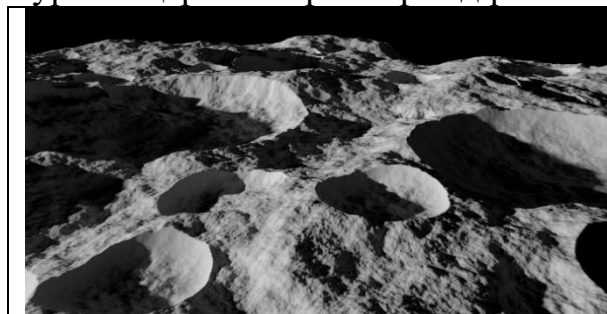
Дұрыс жауап: б) жоқ Себебі тал түстегі температура 420 градусқа дейін жетеді. Мүмкін емес. Күйіп кетеді.

5. Меркурийдің ауа райы неліктен Жердің ауа райына ұқсамайды?

Процесс: Ақпараттың идеясын талдау және біріктіру

Дұрыс жауап: Себебі ол жерде ауа қабыршағы жоқ.

6. Адамдардың Жерден ұшырған автоматты барлаушылар не байқады? Суретке қарай отырып түсіндір.

Пр

№1

қарияланымын, тілі м

№2

ін қарастыру

және бағалау

Дұрыс жауап №1 Айға ұқсайтынын байқады

№2 Айдағыдай ортасында шоқысы бар шеңберлі таулар

7. Меркурийде қандай жүйе, қандай тәртіп бар? Түсіндіріп жаз.

Процесс: Ақпараттың идеясын талдау және біріктіру

Дұрыс жауап: Меркурийде белгілі бір тәртіп, жүйе жоқ. Себебі күн кейде батыстан шығады, кейде шығыстан шығады, кейде орта жолдан кері бұрылып, таңертең шыққан жеріне қайтып барады. Ал кейде бір тәулік ішінде екі рет шығып, екі рет батады.

8. Меркурийдің басқа ғаламшарларға ұқсастығы неде? Бірнеше жауапты белгіле.

Процесс: Ақпаратты анықтауға назар аудару

Дұрыс жауап

С) Өз осін айналады.

Д) Күнді айналады.

9. Меркурий өз осін тым баяу айналады. Бұл Меркурийдің күнпарағына қалай әсер етеді?

Процесс: Қорытындыларды тиянақтау

Дұрыс жауап Баяу айналу нәтижесінде Меркурийдегі бір жылы бір тәулігінен екі есе қысқа, яғни 1 жыл = 1 күн, келесі 1 жыл = 1 түн. Сонымен 1 тәулік = 2 жыл

Цифрлық сауаттылық, 2-сынып

Бөлім	Компьютерлер мен бағдарламалар
Оқу мақсаттары	2.1.1.1 енгізу және шығару құрылғыларын ажырату
Мазмұн саласы	математика және информатика
Мәнмәтін	оқу
Жауап форматы	Жабық - бірнеше таңдау (бірнеше нұсқа) - арақатынасы - ақиқат/жалған Ашық - қысқаша жауабы бар
Мәтін түрі	тұтас емес мәтін түрі

«Компьютер құрылғылары»

Оқу сауаттылығының деңгейлері бойынша тапсырмалар

Ортақ түсінік	№1 тапсырма
Ақпаратты шығару	№2 тапсырма

Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма
Мәтін мазмұнына қатысты рефлексия	№4 тапсырма
Мәтінді беру формасына қатысты рефлексия	№5 тапсырма

№ 1 тапсырма

1.1. Толық емес мәтіннің ақпаратын зерттеу. Қандай құрылғылар енгізу құрылғыларына ЖАТПАЙДЫ? Ұсынылғандардың екеуін таңдаңыз:

- A) пернетақта;
- B) принтер;
- C) сканер;
- D) монитор;
- E) құлаққаптар.

1.2. Қатпарлы емес мәтіннің ақпаратын зерттеу. Қандай құрылғылар шығару құрылғыларына ЖАТПАЙДЫ? Ұсынылғандардың екеуін таңдаңыз:

- A) сканер;
- B) құлаққаптар;
- C) микрофон;
- D) монитор;
- E) пернетақта.

№ 2 тапсырма

Мәлімдемелердің ақиқат немесе жалған екендігін анықтау

ЕНГІЗУ ҚҰРЫЛҒЫЛАРЫ	АҚИҚАТ	ЖАЛҒАН
1. Сканер ақпаратты шығару үшін пайдаланылады		
2. Монитор ақпаратты енгізу үшін пайдаланылады		
3. Тышқан енгізу құрылғыларына жатады		
4. Дыбыстық ақпаратты енгізу үшін микрофон пайдаланылады		
5. Пернетақта мәтінді енгізу үшін қолданылады		
6. Құлаққаптар шығару құрылғысына жатпайды		

№ 3 тапсырма

Құрылғының атауы мен сипаттамасы арасындағы сәйкестікті белгілеу

ҚҰРЫЛҒЫЛАР	ҚҰРЫЛҒЫНЫҢ СИПАТТАМАСЫ
Принтер	Алфавиттік-цифрлық ақпаратты компьютерге енгізу құрылғысы
Микрофон	Айналадағыларға кедергі келтірмеуге мүмкіндік беретін музыка тыңдауға арналған құрылғы
Сканер	Ақпаратты қағазға шығару құрылғысы
Құлаққап	Дыбыстық ақпаратты шығару құрылғысы
Дыбыс бағандары	Бейнені компьютерге енгізу құрылғысы
Монитор	Ақпаратты экранға шығару құрылғысы
Пернетақта	Компьютерге дыбыстық ақпаратты енгізу құрылғысы

№ 4 тапсырма

Компьютерге ақпаратты енгізу үшін тағы қандай құрылғыларды пайдалануға болады деп ойлайсыз? Мысалдар келтіріңіз. _____

Дүниетану. 4-сынып

Бөлімі	Менің Отаным Қазақстан
Оқу мақсаттары	4.1.3.1 түрлі дәрежедегі әкімшілік-аумақтық бірліктерді (аймақ, аудан, облыс) ажырату
Мазмұн аясы	дүниетану
Мәнмәтін	жеке
Жауап форматы	Тапсырманың түрлері: Ашық сұрақ - қысқа жауаппен ақпаратты анықтау
Мәтіннің түрі	тұтас емес мәтін

Оқу сауаттылық деңгейі бойынша тапсырмалар

Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.

№1 тапсырма. Суретте берілген Қазақстан Республикасының әкімшілік бөліністерін атап, жазып шығыңыз:

№	Әкімшілік бөлініс аймақтары:	ҚР әкімшілік бөлінісіндегі облыстар атауы:
1	Шығыс	
2	Солтүстік	
3	Батыс	
4	Орталық	
5	Оңтүстік	

№2 тапсырма. Берілген әкімшілік бөліністерді өсу реті бойынша орналастыр:

Облыс, ауыл, республика, аудан, ауылдық округ.				
1	2	3	4	5

№3 тапсырма. Картадан өзің тұратын облысты анықтап, облыстың әкімшілік аудан орталығы қай қала? Сен тұратын облыс қандай басқа облыстармен шектеседі? _____

№4 тапсырма. Қазақстан аумағы 20 бірінші деңгейлі әкімшілік-аумақтық бірліктен: 17 облыс пен 3 республикалық маңызы бар қаладан (Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент) құрылған. Қалай ойлайсыз не себепті мемлекет облыстардан бөлек, республикалық маңызы бар қалар деп ерекшелейді? _____

№5 тапсырма. Кестеге әкімшілік бөліністердің айырмашылықтарын жазыңыздар:

Аймақ	Облыс	Аудан

Дүниетану. 4 сынып

Бөлімі	Мәдени мұра
Оқу мақсаттары	4.3.1.2 тарихи мұражайлардың қызметін түсіндіру
Мазмұн аясы	дүниетану
Мәнмәтін	Оқу
Жауап форматы	Тапсырманың түрлері: Жабық -бірнеше таңдау (бір нұсқа) -сәйкестендіру -ақиқат не жалған Ашық сұрақ - қысқа жауаппен ақпаратты анықтау
Мәтіннің түрі	тұтас мәтін
Мұражай – тарихи-ғылыми дерек ретіндегі <u>ескерткіштерді</u>, өнер туындыларын, мәдени құндылықтарды, т.б. <u>мұраларды</u> сақтап, жинақтап, ғылыми-танымдық қызмет атқаратын мекеме. Мұражай негізгі бағыты тұрғысынан бірнеше топтарға бөлінеді: тарихи мұражайлар, көркемөнер мұражайы, жаратылыстану мұражайы, техникалық мұражайлар, кешенді мұражай, мемориалдық мұражай. Тарихи мұражайлар заттық және рухани құндылықтарды танытуда, ғылыми тұрғыда зерттеп, оның нәтижелерін насихаттауда, осы негізде тәлім-тәрбие беруде маңызды рөл атқарады. Тарихи мұражай ғылымның, білімнің, мәдениеттің қалыптасуына ықпал ететін ғылыми мекеме ретінде өскелең ұрпақтың тәрбиесіне, тарихи сананың қалыптасуына ықпал етеді. Тарихи мұражай жинақталған мұраларын (жәдігерлерді) жинау, есепке алу, сақтау, қорларды жүйелеу, қайта қалпына келтіру (<u>реставрация</u>), консервациялау, зерттеу нәтижелерін ақпарат жүйелерінде таратумен қызметін атқарады. Тарихи мұражай көрмеге шоғырланып қойылатын зат экспонаттарды жинақтап, экспозициялар ұйымдастырып, халықтың тарихы мен тұрмысынан өткен заманнан сыр шертетін жәдігерлерді жинап, сақтауға бағытталған.	
Оқу сауаттылық деңгейі бойынша тапсырмалар	
Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.

Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.
---	--------------

№1 тапсырма. Сұраққа жауап беріңіздер?

- 1) Мұражай дегеніміз не?
- 2) Мұражайлар негізгі бағыты бойынша қандай болып бөлінеді?
- 3) Тарихи мұражайлардың негізгі қызметін атаңыздар?

№2 тапсырма. Оқыған мәтін бойынша шын немесе жалған ақпаратты анықта, белгілеңіздер:

Мұражай ішінде қатты сөйлеуге болады?	иә	жоқ
Мұражай ішінде қатты сөйлеуге болмайды?	иә	жоқ
Мұражай экспонаттарын қолмен ұстауға болады?	иә	жоқ
Мұражай экспонаттарын қолмен ұстауға болмайды?	иә	жоқ
Экскурсия жетекшісі сөйлемеген кезде, ақырын сөйлеуге болады?	иә	жоқ
Экскурсия жетекшісі сөйлемеген кезде, ақырын сөйлеуге болмайды?	иә	жоқ

№3 тапсырма. Ақпараттың «Ақиқат» немесе «Жалған» екенін анықтаңыздар:

Ақпарат	Ақиқат	Жалған
Тарихи мұражайлар заттық және рухани құндылықтарды танытуда, ғылыми тұрғыда зерттеп, насихаттайды.		
Тарихи мұражай жинақталған мұраларын (жәдігерлерді) жинап, есепке алып, сақтап, қорларды жүйелеп, қайта қалпына келтіреді.		
Тарихи мұражай көрмеге шоғырланып қойылатын зат экспонаттарды жинамайды.		

№4 тапсырма. Сәйкестендіру жасаңыз:

№	Термин	Термин анықтамасы:	
1	Мұражай	Халықтың тарихы мен тұрмыс тіршілігінен сыр шертіп, өткен заманнан қалған зат.	А
2	Экспонат	Тарихи-ғылыми дерек ретіндегі ескерткіштерді, өнер туындыларын, мәдени құндылықтарды мұраларды сақтап, жинақтап, ғылыми-танымдық қызмет атқаратын мекеме	В
3	Жәдігер	Көрмеге шығарылып қойылған зат	С

№5 тапсырма. Сіз тарихи мұражайға барғыңыз келер ме еді? Тарихи мұражайда не көргіңіз келер еді? - деген сұрақтарды назарға ала отырып өз ойларыңызды шағын мәтін түрінде жазыңыздар.

Дүниетану. 4 сынып

Бөлімі	Құқық және міндет
Оқу мақсаттары	4.1.5.1 Конституцияның қоғам өміріндегі маңызы туралы қорытынды жасау
Мазмұн аясы	дүниетану
Мәнмәтін	Оқу Қоғамдық
Жауап форматы	Тапсырманың түрлері: Жабық

	-бірнеше таңдау (бір нұсқа, бірнеше нұсқа) - ақиқат немесе жалған Ашық сұрақ - қысқа жауаппен ақпаратты анықтау
Мәтіннің түрі	тұтас мәтін
Конституция, Ата Заң — <u>Мемлекеттің</u> негізгі <u>заңы</u>, елдегі барлық басқа заңдарға қатысты жоғары заңды күшке ие заң немесе заңдар тобы. Конституция осы заманғы мемлекеттіліктің маңызды белгісі, мемлекеттің бастапқы саяси және құқықтық құжаты болып табылады. Мемлекеттің барлық басқа заңдары оның қағидаларына барынша сәйкестендіре отырып қабылданады. Конституциялық қағидалардың бұзылуы өте елеулі құқық бұзушылық болып табылады. Болжалды қолданылу мерзіміне қарай Конституция тұрақты және уақытша Конституцияларға бөлінеді. Уақытша Конституциялар елдің түпкілікті конституциялық құрылымын әзірлеу қажет болатын өтпелі кезеңде қабылданады. Кейде уақытша Конституция көптеген жылдар бойына қолданыста болады. Керісінше, тұрақты Конституцияның қолданылу уақыты өте қысқа болуы мүмкін. Қазіргі әлемдік тәжірибеде жаңа Конституция қабылдаудың түрлі тәсілдері қолданылады. Атап айтқанда, Конституцияны <u>парламент</u>, <u>құрылтай</u> жиналысы, <u>референдум</u> қабылдайды немесе аралас тәсілдермен қабылданады. Қазақстан тұңғыш Конституциясын 1993 жылы 28 қаңтарда қабылдан -ды. Бірақ уақыт өте келе <u>1995 ж.</u> 30-тамызда өткізілген бүкілхалықтық референдумда қабылданған <u>Қазақстан Республикасының Конституциясы</u> — конституциялық заңдардың қағидаларын тұжырымдап, бір арнаға келтірген Ата Заң, яғни мемлекетіміздің Негізгі Заңы болып табылады. Ол кіріспеден және 9 бөлімнен (98 баптан) тұрады.	
Оқу сауаттылық деңгейі бойынша тапсырмалар	
Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.

№1 тапсырма. Сұраққа жауап беріңіздер?

- 1) Ата Заң дегеніміз?
- 2) Конституция болжалды қолдануына байланысты нешеге бөлінеді?
- 3) Конституцияны мемлекеттің парламенті, құрылтай жиналысы референдум өткізу арқылы қабылдай алама?
- 4) ҚР Конституциясының неше бөлім мен баптан құралған?

№2 тапсырма. Конституция сөзіне негізгі ала отырып синквейн жазады:

Бірінші қатарға бір сөзбен тақырып жазады (зат есім түрінде)

Екінші қатарға тақырыпты екі сөзбен келтіреді (екі сын есім түрінде)

Үшінші қатарға үш сөзбен осы тақырып бойынша іс — әрекет жазады (етістік, көсемше)

Төртінші қатарға төрт сөзден тұратын осы тақырыпқа қатысты сөйлем немесе сөз тіркесін құрастырады

Соңғы қатарға тақырып мәнін сипаттайтын бір сөзден тұратын синоним (метафора) жазады

1. _____
2. _____

3. _____
4. _____
5. _____

№3 тапсырма. Ақпараттың «Ақиқат» не «Жалған» екенін анықта:

№	Ақпарат	Ақиқат	Жалған
1	Мемлекеттің ең басты заңдық негізі Конституция		
2	ҚР тұңғыш Ата Заңы 1995 жылы 30 тамызда қабылданды		
3	ҚР тұңғыш Ата Заңы 1993 жылы 28 қаңтарда қабылданды		

№4 тапсырма. Қазақстан Республикасының 14-бабын қалай түсінгендеріңізді қысқаша жазып беріңіздер:

Қазақстан Республикасы Конституциясының 14-бабының қолданыстағы редакциясы түсініктемелермен:

1. Заң мен сот алдында жұрттың барлығы тең.

2. Тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне байланысты немесе кез келген өзге жағдаяттар бойынша ешкімді ешқандай кемсітуге болмайды.

№5 тапсырма. Егер сіз Парламент депутаты болып сайланған жағдайда, ҚР заң жүйесіне қандай өзгерістер енгізуді ұсынар едің?

Жаратылыстану. 4 сынып

Бөлімі	Табиғат физикасы.
Оқу мақсаттары	4.5.3.1 белгілі бір кедергілердің дыбыстың қаттылығы мен таралуына әсерін зерттеу және түсіндіру
Мазмұн аясы	жаратылыстану
Мәнмәтін	Оқу Тәжірибелік
Жауап форматы	Тапсырманың түрлері: Жабық -бірнеше таңдау (бір нұсқа, бірнеше нұсқа) -реттілік Ашық сұрақ - қысқа жауаппен ақпаратты анықтау
Мәтіннің түрі	тұтас мәтін
Дыбыс дегеніміз не? Дене тербелгенде, айналасындағы ауаға тартылып, қайтадан кері шегінетіндіктен, ауаны сығу және босату арқылы тепе-теңдіктен шығарады. Бұл бірнеше рет қайталанатындықтан, толқынның ауада таралуына алып келеді. Ауа қысымының өзгерісінен пайда болған бұл толқындарды, қысым өзгерісі айтарлықтай үлкен болған жағдайда адам құлағы ести алады. Біз мұны дыбыс толқындары деп атаймыз. Олар сұйықтарда, қатты денелерде және газдарда тарала алады. Дыбыс жылдамдығы әр материалда әртүрлі болады. Заттың өзіндік қасиет- теріне ие болуына сәйкес дыбыс шығарады. Дыбыс жылдамдығы ауада температура жоғарылаған сайын арта түседі. Дыбыс қаттылығы — дыбыстың қаншалықты қатты естілетінінің көрсеткіші, дегенмен ол дыбыс жиілігі сияқты факторларға тәуелді. Дыбыс қаттылығын арнайы өлшеу бірлігі децибел (дБ) және герц (Гц) деп айтылады.	

Оқу сауаттылық деңгейі бойынша тапсырмалар	
Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.

№1 тапсырма. Сұрақтарға жауап беріңіздер:

1. Дыбыс дегеніміз не?
2. Дыбыс жылдамдығы неге тәуелді?
3. Дыбыс қаттылығын арнайы өлшеу бірлігі?

№2 тапсырма. Табиғатта дыбысты жақсы есту қабілетіне байланысты жануарларды рет бойынша орналастырыңыз:

			
1.Мысық (64000 Гц)	2.Ит (45000 Гц)	3.Жылқы (33500 Гц)	4. Дельфин (150000 Гц)

№3 тапсырма. Дыбыс ортада тарала ма?

А – жоқ, дыбыс вакуумде ғана тарала алады

В — иә, бірақ дыбыс қатты денелерде тарала алмайды

С — иә, бірақ дыбыс қатты денелерде, сұйықтарда және газдарда тарала алады

Д – иә, бірақ дыбыс сұйықта тарала алмайды

№4 тапсырма. Не себепті қазақ халқының музыкалық аспаптарының бірі домбыраны қатты және жұмсақ ағаш түрлерінен жасайды.

№5 тапсырма. Дыбыс не үшін қажет? Адам баласы дыбыссыз өмір сүре алама? «Дыбыссыз адам баласының өмірі қалай өзгерер еді?» деген тақырыпқа шағын әңгіме жазыңыздар. _____

Жаратылыстану. 4 сынып

Бөлімі	Заттар және олардың қасиеттері
Оқу мақсаттары	4.3.4.2 Қазақстанның негізгі пайдалы қазбалары өндірілетін кен орындарын картадан көрсету.

Мазмұн аясы	жаратылыстану
Мәнмәтін	Оқу Тәжірибелік
Жауап форматы	Тапсырманың түрлері: Жабық -ақиқат немесе жалған -сәйкестендіру Ашық сұрақ - қысқа жауаппен ақпаратты анықтау
Мәтіннің түрі	тұтас мәтін

Қазақстан өзінің жер қойнауының байлығымен әйгілі. Бұл Жер қыртысының геологиялық құрылысы мен даму ерекшеліктеріне байланысты.

Пайдалы қазбалар деп, қазіргі техниканың даму деңгейінде, табиғи түрінде немесе өңделгеннен кейін шаруашылықта пайдалануға болатын минералдар мен тау жыныстарын айтады.

Қазақстанда аса маңызды минералдық шикізат түрлерінің бәрі дерлік бар. Еліміздің жер қойнауынан Менделеев кестесіндегі 105 элементтің, оның 70-інің мол қоры барланған және 60-тан астамы өндіріледі және 6 мыңға жуық пайдалы қазбалар кен орындары ашылған. Еліміз дүние жүзінде уран, хром және марганец қоры жөнінен - екінші орында, мырыш, молибден, қорғасын, мыс, вольфрам және алтын қорынан - алғашқы бестікте, ал мұнай, темір және қалайы қорынан - алғашқы он орынның біріне ие.

Қазақстандағы темір кен орындары солтүстікте шоғырланған. Қашар және Соколов-Сарыбай кен орындары ең бай және дамыған болып саналады. Республика хромының барлық табиғи қорлары Мұғалжар тауында, Кемпірсай және Дон кен орындарында табылды. Қазақстанның марганец ресурстары орталық аймақтарда өндіріледі. Ең үлкені – Атасу және Жезді кен орындары. Хром сияқты, никельдің негізгі бөлігі республиканың батысындағы Мұғалжар тауларында өндіріледі.

Полиметалл деп аталатын Қазақстанның табиғи ресурстары құрамында мырыш, қорғасын, алтын, күміс сияқты құнды қосылыстар бар. Бұл минералды ресурстар Кенді Алтай мен Текеліде өндіріліп жатыр.

Сирек металдарға келетін болсақ, олар Қазақстан Республикасының картасында вольфрам, сурьма, ванадий, молибден, висмут және басқа металдар деп көрсетілген. Көбінесе олар Жоңғария мен Алтайда орналасқан полиметалл кен орындарында кездеседі.

Қазақстанда табиғи газ негізінен батыс аймақтарда өндіріледі. Ең пайдалы және бай Қызылой, Қарашығанақ және Жанажол кен орындары. Қазақстанның мұнай кен орындары әлемдегі мұнай қорының 4%-ын құрайды. Олардың арасында көлемі бойынша бар әлемге «әйгілісі» – Қашаған кен орны бар.

Оқу сауаттылық деңгейі бойынша тапсырмалар

Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.

№1 тапсырма. Сұрақтарға жауап беріңіздер:

1. Пайдалы қазбалар дегеніміз не?
2. Пайдалы қазбалардың қандай түрлері біздің елімізде кездеседі?
3. Пайдалы қазбалардың қоры бойынша қандай орындар иеленеміз?

№2 тапсырма. Ақпараттың «Ақиқат» немесе «Жалған» екенін анықта:

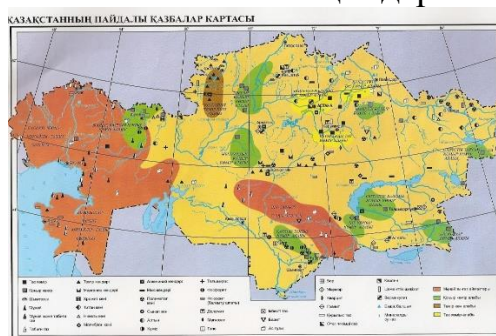
Ақпарат	Ақиқат	Жалған
Еліміздің жер қойнауынан <u>Менделеев кестесіндегі</u> 105 элементі кездеседі.		

Қазақстанда табиғи газ негізінен батыс аймақтарда өндірілмейді.		
Еліміз дүние жүзінде уран, хром және марганец қоры жөнінен - екінші орынды иеленеді.		
Еліміз дүние жүзінде мырыш, молибден, қорғасын, мыс, вольфрам және алтын қорынан - алғашқы бестікке кіреді.		

№3 тапсырма. Қазақстан аумағында таралған пайдалы қазбалардың өндірілу аймағы бойынша сәйкестендіру жасаңыздар:

№	Пайдалы қазбалар	Пайдалы қазбалар өндірілетін аймақтар	
1	Алтын, күміс, қорғасын, мырыш	Қызылой, Қарашығанақ	А
2	Темір кені	Атасу және Жезді	Б
3	никель	Соколов-Сарыбай	С
4	Табиғи газ, мұнай	Мұғалжар	Д
5	Хром	Кенді Алтай	Е

№4 тапсырма. Пайдалы қазбаларды картаны қолдана отырып кестеге Қазақстан аумағында таралу бойынша жіктеп жазыңыздар:

№	Пайдалы қазба атау	Пайдалы қазбаның Қазақстан аумағында таралу аймағы
1	Көмір	
2	Мұнай	
3	Алтын	
4	Газ	
5	Титан	

№5 тапсырма. Ғылымда пайдалы қазбалардың өзіндік белгілері мен таңбалары бар. Қазақстанның пайдалы қазбалар картасына назар аударып, Қазақстан аумағында қандай кен өндірілгенін анықтап, жазыңыздар.

Қазақ тілі. 3 сынып

Бөлім	Өнер
Оқу мақсаттары	3.1.1.1* анық айтылған сөзді тыңдап, түсінгені бойынша қарапайым нұсқауларды орындау; 3.2.4.1* жоспар (сурет, сызба түрінде) және тірек сөздер негізінде оқиға желісін сақтай отырып мазмұндау.
Мазмұн аясы	Тіл мен әдебиет
Мәнмәтін	Оқу
Жауап форматы	Тапсырмалардың түрлері: Жабық - бірнеше таңдау (бір нұсқа, бірнеше нұсқа) - сәйкестендіру - реттілікті анықтау

	- ақиқат/жалған Ашық - қысқа жауаппен.
Мәтіннің түрі	тұтас мәтін
Мамандық иесі. Бұл мамандықтың иесі өте өнерлі адам. Ол алдымен ыдысты қыздырады. Ыстық ыдысқа алтынды ерітеді. Еріген алтынды жіп сияқты созады. Керекті мөлшерде кеседі. Соңында майыстырып, әртүрлі сәндік бұйымдар мен әшекей заттарды жасайды. Сөйтіп, ол алтыннан және күмістен сәндеп сақина, сырға, алқа, білезік жасайды.	
Оқу сауаттылығы деңгейі бойынша тапсырмалар	
Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.

№1 тапсырма. Сұраққа жауап бер. Мәтінде қандай мамандық иесі туралы айтылған?

- A) зергер
- B) дәрігер
- C) заңгер
- D) сазгер
- E) жауынгер

№2 тапсырма. Ақпараттың «Ақиқат» не «Жалған» екенін анықта.

Ақпарат	Ақиқат	Жалған
Сәндік бұйымдарды дәрігер жасайды.		
Зергер - өте өнерлі адам.		
Алтын сырғаны ағаштан жасайды.		
Әшекей заттарға алқа, білезік, сақина, сырға жатады.		

№3 тапсырма. Мәтін мазмұны бойынша сөйлемдердің ретін анықта.

Реті	Ақпарат
	Ыстық ыдысқа алтынды ерітеді.
	Соңында майыстырып, сәндік бұйымдар жасайды.
	Алдымен ыдысты қыздырады.
	Еріген алтынды жіп сияқты созады.
	Керекті мөлшерде кеседі.

№4 тапсырма. Берілген ақпаратты жоспар бөлімдерімен сәйкестендір.

I. Кіріспе бөлім	Керекті мөлшерде кесіп, әртүрлі сәндік бұйымдар мен әшекей заттарды жасайды.
II. Негізгі бөлім	Сөйтіп, ол алтыннан және күмістен сәндеп сақина, сырға, алқа, білезік жасайды.
III. Қорытынды бөлім	Бұл мамандықтың иесі өте өнерлі адам.

№5 тапсырма. Жоспар және тірек сөздер негізінде оқиға желісін сақтай отырып мәтінді мазмұнда.

Жоспар:

I. Кіріспе бөлім
Мамандық иесі
 II. Негізгі бөлім
Сәндік бұйымдардың жасалу әдісі
 III. Қорытынды бөлім
Әшекей бұйымдардың түрлері

Тірек сөздер:
 әшекей бұйымдар, сырға,
 білезік, алтын, күміс,
 зергер, өнерлі, жасайды.

Қазақ тілі. 3 сынып

Бөлім	Атақты адамдар
Оқу мақсаттары	3.5 Түрлі дереккөздерден қажетті ақпаратты алу 3.3.5.1* сөздіктер мен анықтамалықтардан қажетті ақпаратты табу және оны алу
Мазмұн аясы	Тіл мен әдебиет
Мәнмәтін	Қоғамдық Оқу
Жауап форматы	Тапсырмалардың түрлері: Жабық - бірнеше таңдау (бір нұсқа) - ақиқат/жалған Ашық - қысқа жауаппен.
Мәтіннің түрі	тұтас емес мәтін

Афиша

Оқу сауаттылығы деңгейі бойынша тапсырмалар

Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.

№1 тапсырма. Суретті афишамен мұқият таныс.

№2 тапсырма. Афишада ненің жарнамасы?

- A) спектакль
- B) кино
- C) поэзия кеші
- D) концерт
- E) сайыс

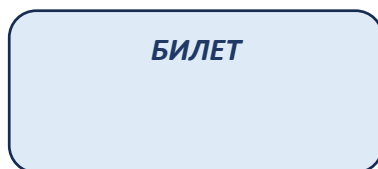
№3 тапсырма. Ақпараттың «Ақиқат» не «Жалған» екенін анықта.

Ақпарат	Ақиқат	Жалған
Димаш Құдайберген жазушы.		
Димаш «Арнау» атты концертіне шақырады.		
Тікелей эфирде көрсетілмейді.		
Димаштың концерті желтоқсанда болады.		
Концерт кешке болады.		
Концерт Алматыда өтеді.		
Концертке кіру үшін ақша төлеу керек.		

№4 тапсырма. Сұрақтарға жауап бер.

1. Афишада кімнің суреті көрсетілген?
2. Концерт қай телеарнада болады?
3. Концерт қай күні болады?
4. Концерт сағат нешеде болады?
5. Димаш концертте не істейді?
6. Ол қай қалада концерт көрсетеді?
7. Концертке кімдер барады?

№5 тапсырма. Өз тобыңмен концерттің/киноның билетін жаса.

Талаптары:

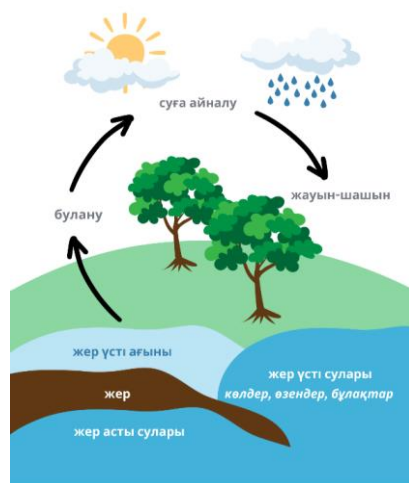
- концерттің/киноның уақытын, мекенжайын көрсетеді;
- концерттің/киноның атауын жазады;
- тақырыпқа байланысты сурет салады;
- неше жастағы адамдарға арналғанын көрсетеді;
- билет құнын көрсетеді;
- байланыс телефондарын/инстаграмм парақшасын көрсетеді.

№6 тапсырма. Кімге билет сыйлайсың? Неге? _____

Қазақ тілі. 3 сынып

Бөлім	Су – тіршілік көзі
Оқу мақсаттары	3.1.2.1* баяу және анық айтылған жиі қолданылатын сөздер және сөз тіркестерінен құралған шағын мәтіндердегі сөйлемдердің мазмұнын түсіну; 3.5.1.1* мұғалімнің қолдауымен заттың атын/сынын/ іс-қимылын білдіретін сөздер мен көмекші сөздердің мағынасын ажырату, ауызша/жазбаша сөйлеу тілінде қолдану
Мазмұн аясы	Тіл мен әдебиет
Мәнмәтін	Оқу
Жауап форматы	Тапсырмалардың түрлері: Жабық - бірнеше таңдау (бір нұсқа) - сәйкестендіру - реттілікті анықтау

	- ақиқат/жалған Ашық - қысқа жауаппен.
Мәтіннің түрі	аралас мәтін

Оқу сауаттылығы деңгейі бойынша тапсырмалар

Жалпы түсінік	№1 тапсырма. №2 тапсырма.
Ақпаратты алу	№3 тапсырма. №4 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№5 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№6 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№7 тапсырма.

№1 тапсырма. Суреттегі ақпаратпен таныс. Сұраққа жауап бер.

№2 тапсырма. Суреттегі табиғат құбылысы қалай аталады?

- A) су тасқыны
- B) су айналымы
- C) жер сілкінісі
- D) желдің соғуы
- E) қар көшкіні

№3 тапсырма. Мәтінді оқы.

Айналада су көп. Су қоры жер бетінің 71%-ын алып жатыр.

Күннің жылуынан өзен, көлдердің суы буланады. Бу аспанға көтеріледі. Содан кейін ол бұлтқа айналады. Бұлттан суға айналады және жаңбыр тамшылары жауады. Жаңбыр суы қайтадан өзен, көлдер, бұлақтарға құйылады.

Осылай табиғатта су айналымы болады.

№4 тапсырма. Оқыған мәтін бойынша шын және жалған ақпаратты анықта, белгіле ✓

Күннің жылуынан су буланады.	иә	жоқ
Бу аспанға көтеріледі.	иә	жоқ
Содан кейін ол күнге айналады.	иә	жоқ
Бұлттан жаңбыр тамшылары жауады.	иә	жоқ
Жаңбыр суы қайтадан өзен, көлдерге құйылмайды.	иә	жоқ

№5 тапсырма. Мәтін мазмұны бойынша сөйлемдердің ретін анықта.

1. _____

2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Сөйлемдер:

Бу аспанға көтеріледі.

Жаңбыр суы қайтадан өзен, көл, теңіздерге құйылады.

Бұлттан жаңбыр тамшылары жауады.

Содан кейін ол бұлтқа айналады.

Күннің жылуынан су буланады.

№6 тапсырма. Сөйлемдерді қажетті сөздермен толықтыр.

1. Күннің жылуынан су _____ /
2. Бу аспанға _____ /
3. Содан кейін ол бұлтқа _____
4. Бұлттан жаңбыр тамшылары _____
5. Жаңбыр суы қайтадан өзен, көлдерге _____

Қажетті сөздер: жауады, көтеріледі, құйылады, буланады, айналады.

№7 тапсырма. Суреттер мен сөйлемдерді сәйкестендір. Табиғаттағы су айналымы туралы айтып бер.

	Бу аспанға көтеріледі.
	Бұлттан жаңбыр тамшылары жауады.
	Күннің жылуынан су буланады.
	Жаңбыр суы қайтадан өзен, көлдерге құйылады.
	Содан кейін ол бұлтқа айналады.

Қазақ тілі. 4 сынып

Бөлім	Қоршаған ортаны қорғау
-------	------------------------

Оқу мақсаттары	4.3.5.1* қажетті ақпараттарды табу үшін түрлі дереккөздерді (сөздіктер, инфографикалар, энциклопедиялар, ғаламтор) қолдана білу
Мазмұн аясы	Тіл мен әдебиет
Мәнмәтін	Оқу Тәжірибелік
Жауап форматы	Тапсырмалардың түрлері: Ашық - қысқа жауаппен.
Мәтіннің түрі	тұтас емес мәтін

Уикипедия — ашық энциклопедиясынан алынған мәлімет

Қазақстан көлдері — Қазақстанда 48 262 көл бар.

№	Көл	Ауданы, км²
1	Каспий теңізі	371 000
2	Балқаш	16400
3	Арал теңізі	13900 (2010 ж.)
4	Солтүстік Арал теңізі	3300
5	Алақол	2200
6	Зайсан	1810
7	Төңір көлі	1590
8	Сілептітеңізі	750
9	Сасықкөл	736

1.

2. **Теңіз деңгейінен биіктігі**
 -28 м
Өлшемі
 1200 x 435 км
Ауданы
 371 000 км²
Көлемі
 78 200 км³
Жалғалау сызығының ұзындығы
 7000 км
Тереңдігі
 1025 м
Орташа тереңдігі
 208 м

3. **Гидрология**
Судың тұрақтылығы
 13 %
Су алабы
 3 698 000 км²
Судың жиналу ауданы
 3 698 000 км²
Құрлық өзендер
 Сілеу, Егіз, Жалық, Терек, Қар

4. **Орналасуы**
 42° с. е. 51° ш. б. (G) (O) (Я) (П)
Елдер
 Қазақстан
 Ресей
 Әзірбайжан
 Түрікменстан
 Иран

Оқу сауаттылығы деңгейі бойынша тапсырмалар

Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.

№1 тапсырма. Кестедегі ақпаратпен таныс. Атауын қой.

№2 тапсырма. Сұрақтарға жауап бер.

- Қазақстандағы көлдердің саны.
- Каспий теңізінің маңында қандай қалалар бар?
- Каспийге қандай өзендер құяды?
- Каспий теңізінің маңында қандай мемлекеттер орналасқан?

№3 тапсырма. 4-кестедегі мемлекет атауларын картаға орналастыр.

Пайыздық көрсеткіштерді шамамен белгіле. Үлгіні басшылыққа ал.

Үлгі:

100-дің 10 пайызы 100-дің 25 пайызы 100-дің 50 пайызы

■ 10%

■ 25%

■ 50%

№4 тапсырма. Каспий теңізі туралы ақпаратты кестеге енгіз, сандарды дұрыс оқы.

Көл	Ауданы	Көлемі	Тереңдігі	Судың тұздылығы	Теңіз деңгейінің биіктігі

№5 тапсырма. 1-кестеде Каспий теңізі нешінші орында тұр? Неліктен?

Қазақ тілі. 4 сынып

Бөлім	Қоршаған ортаны қорғау
Оқу мақсаттары	4.4.1.1* шағын сюжетті комикс/буклет/ коллаж/ жарнама/презентацияны сөйлемдермен толықтыру
Мазмұн аясы	Тіл мен әдебиет
Мәнмәтін	Жеке
Жауап форматы	Тапсырмалардың түрлері: Жабық - сәйкестендіру Ашық - қысқа жауаппен.
Мәтіннің түрі	(тұтас мәтін, тұтас емес мәтін, аралас мәтін)

1.

2.

3.

4.

Оқу сауаттылығы деңгейі бойынша тапсырмалар

Жалпы түсінік	№1 тапсырма.
Ақпаратты алу	№2 тапсырма.
Мәтінді түсіндіру	№3 тапсырма.
Мәтін мазмұны бойынша рефлексия	№4 тапсырма.
Мәтінді ұсыну формасы бойынша рефлексия	№5 тапсырма.

№1 тапсырма. Шағын сюжетті суреттермен таныс. Атау қой.

№2 тапсырма. Суретте қай жыл мезгілі бейнеленген? Белгіле ✓ Осы жыл мезгілінде күн райы қандай болады? Сипатта.

№3 тапсырма. Сұрақтарға жауап бер.

- ✓ Суреттегі кейіпкерлер кімдер?
- ✓ Олар не көрді?
- ✓ Торғайға не болды?
- ✓ Оқиға қалай аяқталды?

№4 тапсырма. Сөз тіркестері мен суреттерді сәйкестендір.

Торғай тонды.	Жем шашады.	Тамақ береді.	Торғайды аяйды.

№5 тапсырма. Берілген суреттер мен тірек сөздердің негізінде ауызша әңгіме құрастыр. Суретті кейіпкердің ойына, айтқан сөздеріне қатысты сөйлемдермен (сөздік көпіршіктермен) толықтырып, комикс жаса. Әңгімеге ат қой.

1.

торғай тону

2.

аяу үйге алу

3.

жылындыру тамақ беру

4.

жемсауыт жем шашу

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстанның бәсекеге қабілетті, қуатты мемлекет болып қалыптасуын қамтамасыз ететін негізгі факторлардың бірі және оның дамуының өзегі – білім беру жүйесі. Білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндет – білім сапасының бәсекеге қабілеттілігін арттыру, бұл өз кезегінде азаматтардың кез келген салада бәсекеге қабілетті болуын талап етеді.

Оқу сауаттылығын бағалайтын Халықаралық салыстырмалы PIRLS - Progress in International Reading Literacy Study зерттеуін – Білім алушылардың білім жетістіктерін бағалау IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) бағдарламасы жүзеге асырады. PIRLS зерттеуінің мақсаты әртүрлі әлем елдерінің бастауыш сынып білім алушыларының мәтінді түсіну деңгейлерін сәйкестендіру және ұлттық білім жүйесінің оқу сауаттылығын ашудағы ерекшеліктерін анықтау болып табылады.

«Оқырман сауаттылығы» - бұл адамның өмірде толыққанды қалыптасуына және жеке мақсаттарына жетуіне қажетті әр түрлі жазба сөйлеу формасын түсіну және терең ойлау қабілеті. Соның негізінде адамзат және қоғам үшін білім саясатында басты принцип қалыптастырады.

Әдістемелік ұсынымда PIRLS зерттеуі мынадай міндеттерді шешуге бағытталатыны қарастырылады: білім беру саласында әлемдік басымдылымдарда көрініс тапқан құралдар негізінде алынған нәтижелердің талдауы нақты өлшеуіштермен белгіленуі; білім беру жүйесінің салыстырмалы бағасы және олардың тиімділігі; зерттеу қорытындысына әсер ететін контекстегі дәйектемелерді анықтау; ғылыми дәлелденген әлемдік ақпараттық қауымдастықтың мәліметтерін алу; тәуелсіз елдер нәтижесін, сонымен қатар білім саясатын жақсарту нұсқауын зерттеуге қатысушыларға ұсыну. Сонымен қатар бастауыш сынып бітірушілерінің оқу жетістіктерін анықтау мазмұны және форматы бойынша білімді табысты жалғастыруда негізгі мектепте әртүрлі мәтіндерді қолдану үшін осы уақыт арасында қатысушылар оқып үйрену әдістемелік зерттеу нысаны болып табылады. PIRLS зерттеуінің зерттеу рәсімдері қарастырылады. Әдістемелік ұсынымда берілген тапсырмалардың екі түрі бар – ашық және жабық. Бұл тапсырмалар білім алушылардың оқыған мәтінін түсіну деңгейі мен сапасын бағалауға мүмкіндік береді: әдеби оқу тәжірибесін игеру; ақпаратты меңгеру және қолдану.

ГЛОССАРИЙ

✓ PIRLS (ағыл. Progress in International Reading Literacy Study) – әлемдегі әртүрлі елдердің бастауыш сынып білім алушыларының мәтінді түсіну және оқу сапасы мен деңгейін салыстыратын, сонымен қатар ұлттық білім беру жүйелерінің айырмашылығын анықтайтын халықаралық зерттеу.

✓ Білім беру процесі – ұйымдастырылған оқу-тәрбиелік және оқу танымдық процестерді тұлғаның өз бетінше білім алуымен ұштастыра отырып, оны оқыту, тәрбиелеу және дамыту бойынша мақсатты қызмет. Ол білімді, қабілетті және дағдыны мемлекеттік білім беру стандартынан кем түспейтіндей деңгейде меңгеруді қамтамасыз етеді.

✓ Бағалау – әзірленген критерийлерге сүйене отырып, білім алушының қол жеткізген оқу нәтижелерін күтілетін нәтижелермен сәйкестендіру процесі; бұл – мұғалімге білім алушының әзірлік деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін, білім алушы жұмысын түзету әдісі; сондай-ақ оның көмегімен оқытушылық қызметтегі прогресті анықтауға болады.

✓ Білім алушылардың оқу іс-әрекеті нәтижелерін/оқу үлгерімін/оқудағы жетістігін бағалау – бұл білімді, дағдыны және қабілетті оқу бағдарламасында ұсынылған талаптарға сай меңгеру деңгейін анықтау.

✓ Оқыту нәтижесі – модульдің бір бөлігін бекітілген бағамен игеру кезінде білім алушының оны білетіні, түсінетіні және орындай алатыны жөніндегі тұжырым.

✓ Сауаттылық – оқу, жазу, санау және құжаттармен жұмыс жасай алу дағдылары.

✓ Минималды сауаттылық – қарапайым хабарламаларды оқу және жазу дағдылары

✓ Функционалдық сауаттылық – адам өзінің оқу және жазу дағдыларын әлеуметтік ортада қарым-қатынас жасауда қолдана білу қабілеті, яғни адамға өзін қоршаған әлеуметтік ортамен қарым-қатынасқа түсуге мүмкіндік беретін және сол ортаға барынша тез әрі жайлылықпен бейімделуіне жағдай туғыза алатын сауаттылық деңгейі

✓ Оқу сауаттылығы – мәтіндерді түсіндіру, талдау және олардан жасырын мағына мен мағынаны іздеу. Ол мәтіндерді талдау және түсіну дағдыларын, өз ойын тұжырымдау және жеткізу, алған білімдерін әлеуметтік және жеке өмірде қолдана білу дағдыларын қамтиды.

✓ Оқу дағдылары - бұл әрекет ету керек мақсаттар мен шарттарға сәйкес әрекеттерді барынша тиімді орындауға дайын болу

✓ Диалог – екі немесе одан да көп адамдардың ауызша немесе жазбаша пікір алмасуының әдеби немесе театрлық түрі, екі немесе одан да көп адамдардың мәтінді хатпен немесе басқа әдістермен жазу арқылы жазбаша диалогы да болады; қарым-қатынас пен қарым-қатынастың, диалогтың белгілі бір түрі

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕРДІҢ ТІЗІМІ

1. Constitution of the Republic of Kazakhstan. Article 30. (1995). Retrieved from https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution
2. The Law on Education of the Republic of Kazakhstan. Article 5. (2007). Retrieved from https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_
3. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2021). *Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан* [National report on the state and development of educational system of the Republic of Kazakhstan]. Nur-Sultan: JSC Information and Analytical Center. Retrieved from https://iac.kz/?page_id=4238&lang=ru
4. The Law on Education of the Republic of Kazakhstan. Article 12. (2007). Retrieved from https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_
5. UNPFD. (2015). *Partnership framework for development, Kazakhstan, 2016-2020*. Nur-Sultan: Office of the UN Resident Coordinator in Kazakhstan.
6. The Law on Education of the Republic of Kazakhstan. Article 56. (2007). Retrieved from https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_
7. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2013). *The order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan on approval of state compulsory educational standards for all levels of education. Chapter 2. Paragraph 1*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/eng/docs/V1800017669>
8. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2013). *The order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan on approval of state compulsory educational standards for all levels of education. Chapter 2. Paragraph 1*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/eng/docs/V1800017669>
9. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2013). *The order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan on approval of education standard curricula in general subjects, elective courses for general education organizations*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008424#z1>
10. The Law on Education of the Republic of Kazakhstan. Chapter 7. Article 51. (2007). Retrieved from https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_
11. The Law of the Republic of Kazakhstan on the status of a teacher. Article 15. (2019). Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1900000293>
12. Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan. (2016). *Правила организации и проведения курсов повышения квалификации педагогов, а также посткурсового сопровождения деятельности педагога* [Regulations for organizing and conducting advanced training courses for teachers, and post-course support of the teacher's activities]. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600013420>
13. JSC Information and Analytical Center. (2021). *Statistics of the education system of the Republic of Kazakhstan*. Retrieved from <https://iac.kz/wp-content/uploads/2022/03/ns-2022.02.22.pdf>

14. The System of Distance Learning of the Center for Pedagogical Excellence. AEO «Nazarbayev Intellectual Schools.» Retrieved from <https://sdo.cpm.kz/local/crw/course.php?id=538>
15. Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan. (2016). *The order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan on approval of the regulations and conditions for the teacher certification in educational organizations implementing general educational programs of preschool, primary, basic secondary and general secondary, technical and vocational, postsecondary, additional education and special training programs*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600013317>
16. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2013). *The order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan on approval of state compulsory educational standards for all levels of education. Chapter 4. Paragraph 1*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/eng/docs/V1800017669>
17. Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan. (2021). *The order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan on approval of the regulations for monitoring students' educational achievements*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2100022711>
18. Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan. (2021). *The order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan on amendments to the order No. 124 "On approval of evaluation criteria of educational organizations."* Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2100023694>
19. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2021). *About 2.5 million copies of fictions were purchased in school libraries as part of the Reading school project*. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/274914?lang=ru>
20. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2021). *About 2.5 million copies of fictions were purchased in school libraries as part of the Reading school project*. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/274914?lang=ru>
21. Ogurtsov, I. (2020). Early holidays announced for schoolchildren of Kazakhstan from March 16 due to the threat of coronavirus. *Liter.kz*. Retrieved from <https://liter.kz/s-16-marta-dlya-shkolnikov-kazahstana-ob/>
22. Bokayev, B., Torebekova, Z., Abdykalikova, M., & Davletbayeva, Z. (2021). Exposing policy gaps: The experience of Kazakhstan in implementing distance learning during the COVID-19 pandemic. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 15(2). Retrieved from <https://doi.org/10.1108/TG-07-2020-0147>
23. Mukhitova, L. (2021). *Не ученье, а сплошная электроника!* [Not learning, but solid electronics!]. Retrieved from www.kazpravda.kz
24. Kovyazina, K., Boranbai, M., & Beisembayev, S. (2020). *Дистанционное образование в Казахстане глазами учителей и экспертов: вызовы и возможности* [Distance education in Kazakhstan through the views of teachers and experts: Challenges and opportunities]. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1TclzC8oSvRKyFVnuA3gfcqn5nCDwnr4N/view>

25. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2021). *Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан* [National report on the state and development of educational system of the Republic of Kazakhstan]. Nur-Sultan: JSC Information and Analytical Center.
26. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2020). United General Republican Parental Assembly “*On teaching children in the new academic year*” [Government webpage]. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/kdso/documents/details/67134>
27. JSC Information and Analytical Center. (2020). *Analytical report on the monitoring of learning using distance technologies in general schools in the framework of emergency distance learning in Kazakhstan* [Unpublished research]. <https://iac.kz/>
28. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2021). *Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан* [National report on the state and development of educational system of the Republic of Kazakhstan]. Nur-Sultan: JSC Information and Analytical Center.
29. Dzhaksylykov, S. (2020). *Дневники дистанционного обучения: какой была «дистанционная» школьная четверть глазами учеников и родителей* [Distance learning diaries: How was the “distance” school term from students and parents point of view]. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1a-wo91IsG_puveH2mUVCU9XliZIC8_2/view

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
1 Оқу сауаттылығы бойынша PIRLS халықаралық зерттеуінің нәтижелерін талдау	5
2 PIRLS критерийлерін қолдана отырып тілдік пәндерден білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар	31
Қорытынды	83
Глоссарий	84
Пайдаланылған дереккөздердің тізімі	85

**БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ
САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК
ҰСЫНЫМДАР**

Басуға 20.11.2023. ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.

Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.

Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа таба